

Nils Kjær

Smaa Epistler

bokselskap.no
Oslo 2020

bokselskap.no, Oslo 2020

Nils Kjær: *Smaa Epistler*

Teksten i bokselskap.no følger 1. utgave, 1908 (Kristiania/København/Gyldendal) og er basert på digital tekstversjon ved Øystein Tvede.

ISBN: 978-82-8319-564-4 (digital, bokselskap.no), 978-82-8319-565-1 (epub), 978-82-8319-566-8 (mobi)

Teksten er lastet ned fra bokselskap.no

Mennesket

siger til sig selv:

Dette er den rigtige, den kraftige Sommer. Den slipper Regn, naar det trænges, men den har Forkjærlighed for Solskin. Den sender Vind til alle Seil, og den har Luner af eftertænksomt, speilende Vindstille. Den lader alle høste, hvad de saadde, men Bønderne er strenge Dommere, og de henrives aldrig til uforbeholden Anerkjendelse af Veiret. Sommeren gjør sit allerbeste, den sætter op sit lyseste Ansigt, men den imødekommer ogsaa ethvert rimeligt Ønske om Forandringer. Dens Himmel gløtter med Lettelse frem bag Regnskurene, dens Sol er aarle oppe og høi og siger i pragtfuld Langsomhed udover Kveldens Skrænt, medens der siden, henover Fjordfladen vimrer myge Gjenskin af dens Purpur.

[8] Mennesket springer over Næs af glatskuret Fjeld, sjøslikkede Svaberg, tykke Tunger af Granitsubstansen, sand- og smaastenspolerede Odder med Søk og Revner og afrundede Sofaterrasser, hede som Hylderne i en Badstue. Hist og her i en Sprække trives en Dusk af den lila, nikkende Strandnellik, og rundt Fjæren den frodige jodgule Tang med Svømmeblærene i Vandskorpen ... Trindt omkring sidder de smaa Snegle, som klistrer sig og sine Huse fast med Foden af Skræk for Korstrold; de smaa gjennemsigtige Ræker snuser med sine Frynser i Tangkrattet, og Krabberne gaar sin ensomme, skjæve Gang over Sten og Skjæl ...

Under Stranden bader et Par syvaars Smaapiger. Den ene er hvid som Porselæn, den anden teglbrun af Solsteg og overflødig Friluft. Hun staar i Vand til opover Knæerne, og de smaa Lægger skinner pudsig forkortet gennem det grønklare Vand.

– Jeg er længst ude, roper hun.

– Ja, men jeg var længst ude, svarer den lille Porselænsfigur.

– Nei, for du var bare ved den Stenen.

– Ja, men jeg dukked mig helt til Halsen.

[9] – Nei, det er ikke sandt.

– Jo, det er saa sandt, at ...

– Ja, men jeg har en Dukke i Byen, som kan lukke Øinene, og det har ikke du.

Argumentet overvælder den lille Porselæns pige ...

Mennesket padler sin Kano langt forbi den gryende kvindelige Logik. Der gyser en svag Bris etsteds henover og krymper Fjorden i en bred Strime mellem de glatte solede Felter. En Nise er oppe og pæser og

dukker igjen uden Blik for Omgivelserne. Over paa det andet Land staar Rugen paa Staur opover Solbakken, og Skorstensrøgen fra et hvidt Hus ringler blaa og middagsforjættende opad Aasen bagenfor.

Det er vidt og vildt, et Land ubesværet af Folk. Frie Strande, frie Skoge, Stilhed. Mange græmmer sig over al vor ledige Jord og fremholder som et stort Eksempel for os de smaa Urtebedslande, hvor hver Fodsbred Muld tvinges til at kaste noget af sig. Men Mennesker som piner hver Fordel ud af Jorden faar intet af den til Skjænsks. Det oprindelige i os hører sammen med det udyrkede. Det er lysteligt at se ud over Marker med ^[10] Kaalhoder og Senger med Gulerødder, især naar de er ens egne; det vækker behagelige Forestillinger om Mad og Penge, men ligger der intet bredt Bælte om Akrene af egenraadig Vildmark, beklemmes Menneskene, og beklemmes de ikke længer, er de ringere og armere end de skulde. Her udenfor Kulturen, udenfor det værdibelastede gror det uregjerlige og unyttige i Sind og Muld. Her eier alle og ingen. Her huskes igjen det glemte, her mumler vor Ensomhed, her trives vor Uryddighed, her forgaar ikke vort Ukrud, her plirer vort Kryb, her hækker vore Fugle, her strækker vi os i vor egen Moseseng, og Solsilret gjennem det sommerlige Løv er lunefuldt og vippende som vore egne Tanker ...

Dette er Lyksalighed.

Ti Lyksaligheden, sagde Aristoteles, bestaar i Friheden til at gjøre intet eller hvad man har Lyst til. Og Mennesket skimter ingen Hindringer i Horisonten. Ingen Skridt i Trapperne, ingen Entréklokke, intet Regningsbud, intet Memorandum, ingen Sky. Og Flugtredekabet er villigt. Kanoen stikker fra Land, den er fuldkommen som en Svane. ^[11] Den hviler i Bevægelsen, den krummer svagt sit spænstige Legeme for Aaretagene, og Paddelaarens brede Blad er en Svømmefod. Under her er Bunden en Prærie af Aaletangens fine mørkegrønne Bændler. Mennesket kaster sig ud og dukker og svømmer under Vand med aabne Øine og kjender sig som en stor Fugl, der med Bugen streifer de bløde Græsmarker i en forhekset og hinsidig Verden, tæt af Lydløshed og med mimrende Grønlys, spættet af dødhvide Reflekser. Et lidet stillet Øie betragter ham, en liden sort Skygge forsvinder i det høie Græs, som vaier sig til Ligevægt i dovne Bugter.

Ja, hvad kan Mennesket ikke tage sig til i Lyksaligheden! Der har forvildet sig en Maur herved paa Svaberget. Den har aabenbart ingenting at gjøre paa disse Kanter. Ingen Forretninger. Her findes ikke saa meget som en tør Barnaal at berge hjem eller spekulere i. Den render hid og did og ser ingensomhelst Opgave at kaste sin Flid paa. Det er kanske et nødtvungent Strandophold af Helbredshensyn. Mennesket føler sig som et høiere Forsyn, forpligtet overfor al denne stundesløse Aktivitet, og sætter den ^[12] op i en tom Muslingskal og foreslaar en Seiltur. Den faar med en trøsket Barkesmule til Proviant, og Mennesket sætter Farkosten en hel Meter fra Land. Men Mauren formaar ingeniunde at hengive sig til *far niente*. Den er en Hader af Livets ledige Øieblikke. Den er et Dyr uden Natursans og vimser omkring som et Bytte for rastløs Kjedsomhed. Den piler frem i Stevnen, som vender fra Land, og stirrer utaalmodig udover det endeløse Hav. Den balanserer agterover, langs den knivskarpe Rælling, og stiller sig paa Bagbenene og veirer med Snuden, med Fare for at gaa overbord – kanske en umærkelig Luftning giver den Landkjending. Saa farer den enda febrilsk et Par Gange Skuden rundt og kaster sig endelig resolut ud i Bølgerne og svømmer direkte i Land. Og vel paa det Tørre skutter den det vaade Ubehag af sig og iler hjemover uden at se sig tilbage, hjemover til Tuen og Fagforeningen og sine tusen yrsmaa Gjøremaal ...

En ensomtseilende hvid Skydot er glidd som en Hinde foran Solen, og indenfor Kredsen af den svækkede Belysning falmer i samme Nu Landskabet. Fjeldet blir ensformigere ^[13] graat. Vandet ser

kjøligere ud, den stærke gulbrune Tang faar et Anstrøg af grønblas Sygelighed. Solen svømmer i Melk ...
der er faret en flygtig Skygge over Dagens Smil ...

Men en anden Dag kan det regne tæt og paatrængende. Strandene er sorte og Skogen sid af Væde. Fjorden blir tung og søvnic og rører sig ikke. Der staar en liden Sprøit op af hver Draabe, naar den smækker Vandskorpen, den synker igjen i en liden Kulp og breder sig i en Ring, saa hele Fjordfladen blir et levende Mønster af eksentriske Cirkler. Det er Fiskeveir. Der er en Slags sympatisk Forstaaelse mellem Hvitting og stille Regn. Den blir muntre, graadigere og uvornere med sit Liv, naar den mærker Fugtighed oven Vande. Den griber sig i at sprætte. Den hellige Anton fra Padua forsøgte at prædike for Fiskene. Det er ikke nødvendigt. De bider paa Kroken alligevel, saasnart det regner. Ferskvandet virker alkoholisk paa dem.

Det er bemærkeligt hvor længe en slig ægte Ryg kan sidde og duve i en Snekke i Fiskeveir. Den er vendt mod Land, og ^[14] Toppen af en Sydvest stikker op af dens vederhæftige Urørlighed. Den har en Arm paa Æsingen, og naar Snøret dirrer af et ordentligt Nap, gjør Armen et lidet Slag i Veiret, og den anden langer besindig en Haand med til Optrækningen. Men Ryggen tar ingen Del i Bevægelsen; den oplives ikke af nogen Spænding; den har en Gang for alle overantvordet sig til den Idræt at være uryggelig. Mennesket praier Ryggen og spør, om den faar meget Fisk. Men den dreier ikke paa sin Monumentalitet; der knurrer bare noget inde under Sydvesten, hvis Aabning desværre vender til den anden Kant.

Som selve Aasryggene! Som dette rolige Østland! Her springer ingen i Veiret. Her slipper ingen Snøret. Her mister ingen Taalmodigheden, men heller ikke Paastaligheden. Her er Landets lange, urokkelige Vilje.

Der klinger Kobjælder i Aasen, og det lakker mod den sørgmodige Kveld. Skogen staar lukket bag Regnsvøbet, og den graa Dis møder Skumringen paa Halvveien.

Mennesket har sat sig paa en Bergnab, og det er vaadt lige til Skindet, men det er ingenlunde vaadere end sine Omgivelser, og ^[15] dets Øine skumrer i Fortrolighed med Skyggerne.

Slig siver Dagen ud, og slig modner langsomt Natten, og Menneskets Hjerte er stumt og fordringsløst af Lyksalighed ...

Et Brev om Æstetik

[16] Jeg staar og betragter en Gulerodseng, som noget nær er den ypperste i sin Slags, jeg har set. De grønne Kvaster staar i parallelle Geleder paa ligelig Afstand som om de var saadd efter en stram Snor, og der er akkurat saa stort Rum mellem hver Plante, at Rødderne kan voxe sig trivelige og ikke behøver at skubbe Huldet af hverandre under Udviklingen. Jeg ved godt, at der ikke ligger noget Verk om Guleroddyrkning inde paa Bordet hos Befolkningen. Den lar sig geleide af sund Sans og Erfaring og begaar ingen uregjerlige Dumheder selv om det gjælder saa stor en Ting som at grave en Grøft. Desuden er det Smaajenter i 9–11 Aarsalderen, som har saadd og stelt med disse Gulerødderne, og de har ikke engang lært [17] det paa Skolen. Der lærer de nemlig bare Æstetik.

Det viser sig, at Dannelse er gaat rent af Mode blandt de Dannede. Det er bare her ude paa Landsbygden vi er saa forsinket, at vi enda anser det for en Fordel at kunne læse og skrive. De virkelig Dannede sætter Ordet i Gaaseøine ligesom «Dyd». De har gjort sig færdig med begge Dele og anfører Begreberne under Dække af Ironi. Og i Aviserne optræder den ene Autoritet efter den anden og aflægger Vidnesbyrd mod Dannelsen. Snart er det en Sydpolsfarer, som har mærket det paa sig, at alslags Aandsliv er overflødig; snart er det en Mama, som beklager sig over det høiere Skolevæsen, fordi hendes Bengler ikke orker at følge med i Tysk eller Matematik; og snart er det en Maler, som græmmer sig over al Æstetiken i vor Folkeskole.

Jeg har grundet paa, hvad det er for en Æstetik, han sigter til. Er det det Gran, der læses af vore Digtere, eller det Gran Geografi eller norsk Historie? Men vedkommende Maler, som er national til Fingerspidsene, ja hvis Stil er saa dekadent-national, [18] at den kræver ikke ringe æstetiske Forudsætninger hos Publikum, han kan da ikke for Alvor se surt paa det Gran enfoldig Æstetik, som hjælper Vestlændinger og Østlændinger, Fiskere og Fløtere, til at føle sig som et Folk, der igjen tilhører Menneskeheden?

Det er en Slags oplyst Obskurantisme, som for Tiden har Vind i Seilene her i Landet: Vær Specialist fra din spæde Barndom. Mur dig ind i dit Fag og tjen Penge. Sky Æstetik, hvis Du ikke skal leve af Æstetiken. Man var temmelig nær et sligt Ideal for længe siden, dengang Bokkulturen var indestængt i Klostrene og Fagdygtigheden florerte indenfor Laugenes Hegn. Og det hed dengang ogsaa: Skomager bliv ved din Læst. Men den gode Orden sprængtes af den moderne Aand, og Bokkulturen strømmed velsignende udover.

Den absolute Fagmand, ligegyldig paa hvilket Omraade – den absolute Æstetiker ikke minst – er ikke alene den kjedeligste, den minst muntre, men ogsaa den tværest egeninteresserede af alle Medmennesker. Han er visselig nyttig for sig og sine, men hans [19] Fagegoisme gjør ham uretfærdig og blind for Nødvendigheden af det fri Samspil af Agenserne i et frit Samfund. Han er netop ingen god Borger. Husk paa de privilegerede og monopoliserede Næringsdrivende i de gamle Samfund eller tænk paa Protektionisterne af enhver Art i vor egen Tid. Bare vi beskyttes –! Bare vi faar Magten –! Vi Industridrivende, vi Agrarer, vi Forbudsmænd. Vi, vi –! Den rene Faguddannelse skaber en økonomisk og

social Sekterisme, der er minst ligesaa ufordragelig som den religiøse. Den fliser op Samfundet. Folks Intelligens trænger Vexelbrug ligesaavist som Jorden. Men aandeligt Vexelbrug er Dannelse. Og vel kan man være dannet uden at være meget belæst, men heller ikke i vor Tid uden Læsning. Personlig Dannelse er den frie, glade Raadighed over aandelig Eiendom, almindelig Folkedannelse det Fælleseie af eleverede Forestillinger, som letter det aandelige Samkvem.

Han havde Ret den Stortingsmand, som sagde, at det ikke var morsomt at staa op og forkynde selvsagte Ting. Det er for den Sags Skyld ikke engang rigtig *dannet* i et ^[20] Land, hvor alle har en viss Forkjærlighed for at slingre fra den ene Yderlighed til den anden. Men siden jeg engang er ude paa dette farligste af alle Skraaplaner, vil jeg tilføie et Par selvsagte Ting om den *høiere Skole*.

Den skal ikke uddanne Fagmænd. Af den simple Grund, at hver Elev isaafald maatte faa sin egen Klasse, da det vel umulig kan forudsættes, at alle af samme Kuld skulde være skikket til samme Livsgjærning. Den skal tjene den almindelige høiere Dannelse ved at meddele Kundskaber, som vil have sin Værdi for et Menneske i en hvilkensomhelst Livsstilling. Altsaa Modersmaal, Naturkundskab, Historie, Kultursprog. Den skal tage Hensyn til at et Menneske først og fremst tilhører Naturen, dernæst Civilisationen, dernæst et bestemt Folk. Sin Stilling i det Folk skal han selv finde, naar hans særskilte Evner er modnet og henviser ham til Valg af en bestemt Levevei.

Det er af den største opdragende Betydning, at Fagkredsen er saa vid, at der for hver enkelt Elev blir Tale om en jævn Vexlen mellem lette og vanskelige Fag. Den som ^[21] syns, Historien og Sprogene er morsomme, faar til Gjængæld slide med Matematiken. Slap han denne, misted de morsomme Fag en hel Del af sin Charme. Slig er engang Menneskenaturen, og det er bare misforstaat Mama-Ømhed at ville ha Gutten sin fritaget for alt, hvad der ikke gaar i ham som Fod i Hose. Den som ikke overvinder de smaa Vanskeligheder i Skolen o.s.v.

For mange vil de Aar de læste senere staa som en Tid fuld af Frihed og Lykke. Man fik det første lille Glimt af det Ubegrænsede, den første lille Anelse om, hvad der kræves for at *kunne*. Et matematisk Bevis, klart som Krystal og uforgjængeligere end alle Bjerge – – Et græsk Verbums Uregelmæssighed, skjønt som Blomsterstanden paa en Orkidé – – Cromwell's Revolution – – ja, altsaa, altsaa, altsaa *Æstetik*.

Æstetik! Læren om Værdien af det Unyttige, Værdien af det som ikke kan kjøbes og sælges, Værdien af det som gjør os Mennesker til noget andet og mere end en Transithavn for vore Fødemidler.

Og saa tilslut et lidet Trøstens Ord til dette arme norske Folk, som aldrig faar ^[22] Fred for sine Raadgivere. Jeg vil raade det norske Folk til at gjøre med Raadene som man skal gjøre med Patentmediciner: Tag imod dem i Guds Navn, betal for dem, om galt skal være, men læg dem paa Hylden! Snart er det ene saliggjørende at bytte Sprog: Hør paa Raadet, men følg det ikke. Snart vil alt vendes til det Gode, bare det norske Folk skyr Spiritus: Hør paa Raadet, men vid, at det er bedre at drikke en Dram selv end at se sig sint paa at andre gjør det. Og snart opfordres Folket til at befatte sig saa lidet som mulig med Læsning: Vær glad, at Du kan læse, eller vilde dette gode Raad undgaat Dig.

Det norske Folk kan lignedes med den Mand, der begav sig til Byen, ridende paa et Æsel. Han red selv. Han lod sin Søn ride. Tilslut bar de Æslet mellem sig. Ingenting var Raadgiverne tillags. Men heldigvis ligner jo ikke det norske Folk dette Æsel af en Mand, som fulgte alle Raadene. Dette var endel af mine

Betragtninger over en Gulerodseng.

Brev om sørlandsk Vind og Veir

[23] Han blaaser op eller han regner, eller han tar stort i med begge Hænder og gjør begge Dele. Stundom springer der paaskjønnsk et stort Solsmil ud over Havet, og Bølgetopperne pranger i et rent overdaadigt Glitter. Men det var ikke Meningen. Han trækker over igjen. Det var bare en foreløbig Lysprøve paa Sommeren.

– Han er særdeles vemodig i sin Ustandhaftighed, siger en Fisker, som bøder sin Ruse paa Berget ... Han finder ikke Ro i Barometerstanden.

Manden tar det store Ord behændig i sin Mund og udtaler sig med sindig Skepsis, som om der ikke var andet end Sprang og Kunster at vente sig fra den Kant.

– Findes der nogen Ræker i Bugten? spør jeg ... De skulde være til Agn.

[24] – Ræger! Ikke før Terna er kommen. Ræga, hun gaar paa djupt Vand til nogen har Brug for hende.

Jeg forsøger mig alligevel med Hoven indover Tangbunden, men naturligvis har den vise Mand Ret. Ræga eragter ikke mig for nogen, som har Brug for hende.

Det er fuldt af Syner og Omskiftelser for den, som følger Leden i alle dens Krinkler og Krumninger. Det er en Leg og et Tidsfordriv mellem Hav og Fjeld – de to, som begge, hver for sig, er saa urmægtige af Ælde og Alvor. Her ser det ud som om det er slut ... tabt Spil for Havarmen ... mat i tre Træk! Et Par Aaretag til, og Berghammeren stænger kort og godt for al videre Fremkommelighed. Men nei – for Kunstighed! Det var bare en Odde; gennem et trangt dybt Sund runder Baaden den og glider ind paa et lidet Indhav, ringet af tunge Aaser med Smaaskog i Sprungerne. Herinde begynder han at regne igjen, stridt og grundig, som om han var bestemt paa at styrte hele Beholdningen til senere Afhentning. Jeg søger Havn i en Vik og sætter mig biende under et udoverhængende Fjeld. Min Undersøgelsesreise [25] burde vistnok ikke lade sig knække af *ham*, men der er intet Øsekar i Sjøgten, og jeg vil nødig se den fyldt til Randen af ferskt Vand, mens jeg selv har Kommandoen. Desuden er Tiden min egen, og Stedet egner sig til Leirplads. Foruden mig findes her intet uden Skeletterne af to Hummerteiner. Men det er rigelig med Drikkevand. Hverken paa denne Side eller over paa det andet Land kan der observeres Antydning til menneskelig Beboelse. Det er et ensomt Sted. Mellem Stenene ned mod Fjæren nikker en Dusk med lyserød Strandløk. Alene at de kan gro her og blomstre er en ikke ringe Naturens Mærkværdighed og henpeger paa, at Ernæringsspørgsmaalet er let at løse for dem, som forstaar at indskrænke sig. Der har vi for Eksempel Eneren. Den vilde ikke kunne gjøre Regnskab for, hvad den egentlig lever af ude paa Holmerne. Af lidt Grus oplødt i Sjøskvæt og forøvrig af Modgang. Men saa har den heller ingen høiere Opgave i Livet end at klore sig fast og faa Dagene til at gaa. At den under lykkeligere Vilkaar kunde vokset sig slank og tæt og herlig som [26] en Cypres af Udvortes – det er en anden Sag. Men dette er Frøet som faldt paa Stengrund og alligevel ikke gav tabt, Armodens Flora, den særdeles vemodige Standhaftighed!

Sad der nu her i Livd for Regnbløden et første Menneske, et Menneske i Tidernes Morgen, uden Pibe og Kings sorte Tobak i Lommen og uden Losemente i Udhavnen og dækket Bord til hvert Maal, saa vilde Ernæringsspørsmaalet snart reise sig truende af hans Indvolde. Han vilde speide efter noget at svælge. Han vilde hugge Tænderne i Blaaskjæl og Snilehuser og gnaske Korstrold og Krabber. Og hans Hjerne vilde blive overspændt og fantasifuld af Fosfor, han vilde driste sig ud paa store Foretagender. I Krigen med alt levende i Hei, i Luft, i Vand vilde han blive stærk og klok for at stagge Sulten, og paa en eneste kort Sommer vilde han finde op de første Redskaber til Mord og Fangst. Næste Sommer vilde Guden i ham lære ham at stjæle Ild fra Solen ... Paa de blanke Dage vilde han ligge og dovne som en Kobbepaa de soledede Svaberg, mens hans første Kvinde i Tvang af Kjærlighed [27] og Beundring ristede Ærfuglæg til ham i Asken. Og hvor han vilde briske sig og huje mod Brændingen af høit Mod – – ja dette var Livet! Og om Kvelden, naar den høie Nymaane glodde ned paa sin urolige Tvilling i det slumrende Sund, vilde han digte de første Ord, som ikke betydde Sult og Mættelse eller mindet om Maageskrig og Ul af Dyr, Ord som smøg fortrolig ud i Stilheden, som om det var alle de mærkelige omgivende Ting, der suste sine egne Navne ind i hans Øre. Men naar Høsten kom tilbage med Stormene og al Væden fra oven, da vilde han have spændt et Skind for denne Hule og han vilde ligge og rage i Gløderne og kjende sin Forladthed og lytte sig til Religion – til Gru og Bæven for den vrede Storhed, som dured derude ... for Veirguden, Uveirsguden ... Han, som ikke finder Ro.

Ja Veiret og Vindene. Himlen har stadig et tvilagtigt Udseende. Jeg skotter ned i Sjægten. Der er meget Vand i hende; kanske hun ogsaa lækker for alt det jeg ved. Isaafald vil Vandet smage brakt, tænker jeg opfindsomt. Det skal ogsaa undersøges.

Om han ikke snart skal bedage sig? Men [28] der kommer en roende om Odden. Han maa slæbe paa en tung Farkost, for han ror som om Vandet var seigt eller som om han bugserte en Holme. Nu tar han Peiling af det andet Land, men i Tidens Løb vil han komme paa Høide af min Havn, og da har jeg bestemt mig til at praie ham. Det varer. Jeg følger med Spænding Siget i hans Bevægelse, og endelig: Hallo! Ohoi! Det er en gammel Mand, ja han er ganske stengraa af Alderdom.

– Hvad heder denne Øja? roper jeg.

– Hæ? svarer han.

Det var ogsaa et naudent Spørsmaal, men siden jeg engang har opholdt Manden og henvendt hans Interesse paa Sagen, maa jeg ikke gi mig. – Hvad heder denne Øia? skriker jeg. Han skaater, og jeg opløfter min Røst og gjentar mig selv for tredje Gang. Han dvæler en Stund med Albuerne paa Aarene, saa dreier han langsomt Baaden og ror resolut helt ind i Bunden af Viken. Derpaa lægger han op Aarene og stiger i Land, og saa kommer han.

– Guettermiddag, siger han.

– Guettermiddag, svarte jeg for at blive i Landsmaalet.

[29] Jo, det maa være en ekstragammel Mand, det ser jeg ved Eftersyn, enda det begynder at bli skumt her under Fjeldet. Hans Øine har set sig ligegladd paa Ensformigheden, de har et tyndslidt Blik og ligger som uransagelig Tomhed igjen i et Ansigt, der heller ikke har noget videre Mening med sine Træk.

Foroven under Lueranden vifter lidt vindtørt Haar, som vel suger Næring af Mulden i hans Rynker; og hans Klær har Lett som rusten Myr. Alt det, han har paa sig, maa være samtidig med hans egen graa Forgangenhed.

- Skal De ud og fiske? spør jeg henkastet til Indledning.
- Fisk? siger han og synes at dra Kjendsel paa Ordet ... Fisk?
- Ja, siden De er ude i Baad – –
- Baad? Aa haa – Baad ... ja jasan.

Han er begravet under altfor mange Aar. Han har akkurat en Bergvægs Evne til at slænge tilbage Ekkoet af det sist udtalte Ord, men det opruller ingensomhelst Forestillinger hos ham. Han er ikke ligefrem skabt til Tant og Underholdning, og hvis vi ikke tilfældigvis var truffet sammen paa dette ensomme Sted, ^[30] vilde vi neppe opsøgt hverandre for det gjensidige Udbyttes Skyld. Kanske han ogsaa snart skal videre. Regn vører han ikke, for han har sat sig slig, at det risler fra Fjeldet lige ned i Ryggen paa ham.

Der gaar en liden halv Times Tid, og han begynder at letne. Men den Gamle blir trofast siddende ... Jeg ser, at det blir nødvendig at lænse Sjægten, om jeg skal begive mig flydende hjem. Nu kunde jeg vistnok udenvidere laane Øsekarret i den Gamles Baad, men jeg vil vise ham, at han ikke er uundværlig, og ikke beskjæftige mig ydermere med ham. Jeg reiser mig og skridter forbi ham som forbi en intetsigende Overlevering og begynder at øse Vandet ud af Baaden med min Hat.

Hvis jeg havde tænkt, at han skulde springe op og sige noget som: Nei, kjære, værssaagod, tag bare ibrug Øsekarret mit, saa tog jeg feil. Han betragter min langvarige Virksomhed med Hatten uden synlig Interesse.

– Guettermiddag, roper jeg endelig op til ham og skaater udover. Men han faar pludselig travelt og klorer sig efter. Jeg faar ^[31] sat de dyvaade Seil, for han frisker op, men der spiler ogsaa Gamlingen ud et System af jordslaatte Filler, og vi staar nogenlunde i Følgeskab Fjorden udover.

Under det andet Land løier han atter af, og vi blir liggende klods nær hverandre i Vindstillen. Saa harker den Gamle og meddeler sig:

- Hun er overdaadig seint ude iaar, siger han.

Jeg begrov mig dybt i Antagelser om, hvem han kunde mene. Han sagde tydelig *hun*, saa det kunde ikke være den store *Han* i sin upersonlige Almindelighed, eiheller Sommeren eller Postbaaden.

- Ja, svarer jeg, men nu maa der vel kunne forhaabes Underretning fra hende.

Det er vel en Skude, han har nogen af sin sildige Efterslægt med, tænkte jeg. Og *forhaabes*, tænkte jeg videre ... *forhaabes* maa være i Stilen.

Mere blev der ikke talt ved den Leilighed. Jeg rodde udover, og den gamle blev liggende tilbage og

duppe i Stillen. Det var vel ikke mere han skulde ha sagt. Tilslut flød han for mine Øine sammen med sin Baad og sit ^[32]Seil til noget tættere graat i det graa, en Flek, en Fortoning – det kunde være en ørliden Holme, urgammel, urgraa, arm og øde som de utallige andre.

Saa begav det sig omsider, at han slog om til Vestenvind og klarned mod Kvelden.

Jeg havde rodd mig vidt omkring paa Undersøgelser og var naadd ud mod det aabne Hav. Jeg satte Seil igjen, og det bar hjemover. Herude gnelrer Maagerne, og der stryger et Par Kjeld paa Propelvingerne lavt over Vandskorpen ... Men i Indløbet lige under den korsmærkede Varde paa en høirygget Holme træffer jeg den Gamle igjen. Paa et lidet lavt Skjær, som laa gult og varmt mod Kveldsolen, sad en flok Tilreisende med mørke Kalotter og hvide Bryst. De sad ganske urørlig og pegte med Næbbene og blikked mod den gamle Mand, som beskued dem i stille Forelskelse.

Nu forstod jeg.

– Der er hun jo kommen, ropte jeg til ham.

Dennegang hørte han.

– Ja, svarte han. – Alligevel at hun er seint ude!

^[33]Men Ternerne blev skræmt af vore mange Ord og spilte op Vingerne og slog myge blændende Buer gjennem Luften ... Han havde en stor Gnist i sit Hjerte. Han var altsaa en Sværmer den ældgamle Mand –

–

Hummeren

[34] Vi kjender jo alle Hummeren. Det vil sige: Vi kjender den slet ikke, men derfor kan vi godt skrive om den. Vi har ialfald spist den og kjender dens Smag og ved, at den tar sig godt ud paa et Frokostbord. Victor Hugo kaldte den Havets Kardinal, hvilket vilde været en fortræffelig Lignelse, hvis Kardinalerne først blev røde i Skjærsilden. Vi anser den for den fornemste af Crustaceerne, fordi den gjælder for den mest velmagende, og med Hensyn til Anatomi er den uhyre simpel: en Bagkrop bestaaende af seks Ringe og en Svømmevifte; en pansret Forkrop, hvis oprindelige Ringe er vokset sammen og løber ud i et Spyd, der i Jagtloven fornærmelig betegnes som et Pandehorn, mens Ringenes Vedhæng er omdannet til Følere; end videre Stilkeøine og fem Par Ben, hvoraf [35] det første igjen er omdannet til Klør, og endelig en Mund med et helt System af Kjæver. Naar vi siger: «er omdannet til» eller «har udviklet sig til», forstaar vi tilbunds hele Fremgangsmaaden. Udviklingslæren afslører i en Fei hele Naturens Mysterium.

Vi kjender altsaa ikke Hummeren; men derfor kan det være lærerigt for en og anden at høre, hvor vanskeligt det er at stifte Bekjendtskab med den. I dette sydlige Amt er Hummeren fredet fra 1. Juli til 15. September. Det store Hummerfiske foregaar om Høsten; om Vaaren og om Sommeren før Fredningstiden er Folk optaget af andre Ting; der er næsten ingen som fanger Hummer.

Da jeg slet ikke var optaget af andre Ting, bestemte jeg mig til at lægge mig efter Hummer, foreløbig i mindre Stil, foreløbig uden Tanke paa Eksport. Jeg laante to Teiner og en Vandkikkert af en Ven og begav mig en Eftermiddag ud blandt Holmerne. Nu kjender vel de fleste Mennesker en Hummerteine og en Vandkikkert af Udseende, men for at være letfattelig for Ikke-Fagmænd kan jeg bemærke, at Teinen har to Indgange, men ingen Udgang. Voi ch'entrante – Paa [36] en Pinde mellem Indgangene («Kalvene») spiddes Agnen, som bør bestaa af fersk, men ufrisk, helst halvraadden Fisk. Vandkikkert er et Slags dybt Blikspand med Glasbund.

Nuvel. Jeg gik metodisk tilværks og anstilled Undersøgelser af Havbunden. Det er ingen let og overkommelig Sag at undersøge Havbunden. Det kræver Tid og Taalmod. Det er noget ikke den første den beste kan sættes til.

Enhver vil kunne gjøre den Erfaring, at hvor Bunden er en jevn Slette med bølgende Aalegræs, eller dyndet, eller en gold Sandsteppe, der nytter det ikke at lede efter Hummer. Den trives ikke i slige Omgivelser. Nei, den holder af vilde og forrevne Undervandslandskaber, romantiske, kløfterige Fjeldpartier med brun Tangvegetation, i hvis Yppighedden lumsk ligger forborgen og holder Øinene opmærksomt paa stram Stilk. Jeg udstrakte derfor mine Efterforskninger og kom over de rigtige Vildnis, hvor den bredt fligede Baandtang gror i mægtige Tufser, over skumle Jungler af vaiende Alger, over en hemmelighedsfuld, menneskefremmed Verden, skilt fra Hverdagseftermiddagen ved en flere Favne tyk, speilglasklar Vandrude.

[37] Nedsænket i denne Verden tager Teinen sig ud som et Stykke Civilisation i en Urskog. Den virker

tilforladelig, gæstevenlig, vinkende. Den ligner formelig en liden Missionsstation. Jeg ligger over Baadripen og beundrer den gennem Vandkikkerten. Og maa indrømme for mig selv, at den netop har Karakter af et Paulun. Svaie, fremmedartede Vækster skygger over Indgangene ... Fredens Tærskler, og derinde er Bordet dækket, hjemlig Mad i al Tarvelighed, tak lidt Rakørret. Ja slig tar det sig ud her ovenfra, set med vore Øine. Men jeg glemmer alligevel ikke et Øieblik, at det er en Teine.

Den næste Morgen er jeg paafærde i Otten.

Det er blødt Graaveir og ganske stille. Alle er enige med hverandre; Havet og Luften og Holmerne; og ingen vil rigtig vaagne. Et Plask af en Fisk i Vandskorpen vækker en vid Ring af Forundring, men længer ude har rigtignok Maagerne alt begyndt at røre paa sig. Jeg ror forbi en Odde og skræmmer et Par blundende Kobber, saa de buser tilsjøs. Paa et lidet Skjær tripper et Kjeldepar omkring og ustanselig forbi hverandre, [38] mens de morgner sig. De siger ingenting og undgaar med Flid at se paa hverandre saa tidlig Dags. De har været længe gift! Etsteds over fra Lyngholmen klinger Rødstilkens allerlyseste Fløitetoner. – Nu skimter jeg Dobberne over mine Teiner; jeg nærmer mig med sagte Aaretag og i en viss Spænding. Dernede slumrer Vildnisset; det er umuligt at se om noget er indtruffet i Nattens Løb, men idet jeg forstyrrer Missionsdyllen og trækker Teinen om bord, forkynder de daskende Slag mod dens Bund, at den ikke har ligget dernede og virket i det stille helt forgjæves. Jeg aabner den og finder ganske rigtig en Hummer, en voksen, fuldt udviklet Støver af en Hummer med alle Legemsdele i den systematiske Orden, Anatomien forlanger. Den slaar voldsomt ind med Halen og vinker efter mine Fingre med Saksene, da jeg forsigtig fatter den om Ryggen og lemper den ud af Fangenskabet.

I den anden Teine sad der en mindre Hummer og en vældig Krabbe, som man hernede kalder Palletorsk. De to beslægtede Dyr havde været uenige om, hvem der egentlig kom først ind. Den ene Klo tog den [39] anden, Striden var udartet til et regulært Slagsmaal, og Hummerens Sagklo laa igjen paa Valpladsen. Seierherren lod til at føle sig hjemme i Teinen; den havde ædt hvad der gaves af Mad og var mæt og storsnudet og vilde ikke ud igjen. Den hefted sig i den Omstændighed, at Teinen bare har Indgange. Den kloed sig fast til Spikene og bed fra sig og maatte slides ud med Vold og Magt. Kan hælde den forudsaa, at det bar lige fra Fængsel til Skafot.

Men nu reiste der sig et i og for sig interessant Spørsmal, om hvad der skulde gøres med den mindre – jeg siger ikke: den lille, men den mindre – Hummer. Ifølge norsk Lov skal en Hummer, der fra Pandehornets Spids til Enden af Halens midterste Svømmelap ikke er minst 21 Centimeter, kastes tilbage i Sjøen og under ingen Omstændigheder gjemmes, faldbydes, sælges, kjøbes, modtages eller dræbes. Hummeren er det eneste Væsen, hvis Skjæbne, hvis Liv eller Død, er afhængig af en slig relativ Biomstændighed som Afstanden mellem dens Pandehorn og dens andet Endepunkt. Men Lovens Ord er rene og klare og kan ikke omgaas [40] eller bortforklares. Jeg stirred paa den tvilsomme Hummer, men var ikke istand til at afgjøre Sagen med Øiemaal. Kanske lidt over, kanske lidt under den fastsatte Længde. Laa den paa Ryggen, forekom den mig at være akkurat lidt under en og tyve Centimeter; lagde jeg den derimod paa Maven, kunde jeg næsten sværge paa, at den var nærmere en og tyve og en halv. Men gjaldt Loven i al sin Strenghed, naar Dyret var Invalid? Var ialfald Invaliditet ikke en formildende Omstændighed? Denne Hummer havde i Fangenskabet mistet en Klo; paa fri Fod i Eksistenskampen paa Dybet vilde den være en Klo ringere. Har nogen Jurist rigtig sat sig ind i, hvad det vil sige: at være en Klo ringere? Jeg følte det som lidt af en human Pligt at fastslaa dens Længde til et knapt overskredet

lovmæssigt Minimum og beholde den. Ti det maatte jo ogsaa komme i Betragtning, at jeg fangede Hummer i et Slags videnskabeligt Øiemed.

En levende Skabnings Karakteristik er ikke udtømt med dens Anatomi. Jeg havde foresat mig efter Evne at trænge ind i Hummerens Gemytsliv. Det er heller ingen let ^[41]Sag. Den er nemlig utilgjængelig for Blidhed; den er pansret mod enhver Art af Fortrolighed; den er sky, mistænksom og irriterbar; den griber til Vaaben ved ringeste Foranledning, og den opfatter enhver Tilnærmelse som en Udfordring. Den er Militarist og forstaar ikke Spøg. Derimod synes Kampen at tabe al Interesse for den, saasnart Modstanderen er afvæbnet eller ydmyget. Bragt i Berøring med Krabben hug den store Hummer efter dens Klo, og Krabben som kjendte baade dens Overlegenhed og ridderlige Forfængelighed, skyndte sig at gjøre sig kampdygtig. Den smøg selv Kloen af sig. Saa snart den vel selv havde strakt Vaaben, fik den være i Fred.

Liggende paa Rygskjoldet er Krabben et frastødende Dyr. Den ligner en Kjæmpeedderkop, dens Krans af Lemmer stritter, famler, krummer og strækker sig, den udtrykker Griskhed og Ublufærdighed. Mens Hummeren er en Skabning af fuldendt Skønhed: det smale Rygpanser, det spidse Pandespyd, de frygtelige Sakse, den smidige Bagkrop med Haleviften, hvis Blade er af dybblaa Emalje – – alt i fast og harmonisk Leddeling, vækker ^[42]den en eneste samlet Forestilling om aggressiv Kraft og Bevægelighed.

Krabben kan som saa mange lavtstaaende Dyr forsvare sig ved Passivitet. Den kan krybe sammen under sit Skjold og ligge stille og ligne en Sten. Hummeren er bygget til at tage Offensiven. Den er en Materialisation af Angrebet som platonisk Idé.

Den menneskelige Teknik følger trofast alle Vink og Anvisninger fra de Udviklingstrin, den kalder tilbagelagte. Til Luftskeibet, Propelleren, Ridderrustningen og det moderne Panserfartøi svarer som uopnaaelige Idealer Fuglevingen, Fiskehalen og Hummerskelettet. Kanske derfor alle Fremskridt i Teknik nødvendig betyder Tilbagegang i Menneskelighed.

Næsten alle Havdybets Kryb vækker Gru og Væmmelse. Det store Akvarium i Neapel er et Rædselskabinet ligesaa virkningsfuldt som noget Torturkammer, der vises frem i de gamle Byers historiske Museer. Rent instinktivt kvier vi os for at indrømme, at den menneskelige Retfærdighed har benyttet sig af Tommeskruer, Negletænger, Mamelleklyper og spanske Jomfruer. Og et uvidenskabeligt Instinkt i os reiser sig ogsaa til Protest imod ^[43]de Dyr af besynderlig og fantastisk Uhygge, der fungerer som Pinens udvalgte Redskaber paa Dybet. Der findes Dyr, man ikke kan se uden at hade, Dyr som vækker ens Raseri, Dyr hvis raffinerede Hæslighed selv ser ud som en Protest mod Livet og Verdensordenen. Jeg ved ikke, om dette er naturligt og selvsagt. Ingen Videnskab vil kunne forklare, at Naturen virker paa os som Symbol.

– – Jeg sidder i Baaden og betragter min Hummer. En pansret Krieger fra Dybet, grum og brutal, men brav Underofficer. Ikke at nævne i samme Zoologi som den modbydelige Blæksprut eller den gelésvedende Piraal. Men ukjendt, uerkjendelig som alle andre.

Den ligger der som en Sfinx. Ingenting kan læses i dens stilkede Øine. Sfinxen fortærte den, som ikke gjættede dens Gaade. Jeg magter heller ikke Gaaden, men for dog at gjøre noget, skal jeg ialfald fortære Sfinxen.

For Føden

Jeg havde besluttet at udnytte vort Lands naturlige Næringskilder til min egen Fordel og til en Begyndelse at skaffe Fisk til Hytten. Nogen videre lovlige Jagt kan der endda ikke være tale om. Der gaar rigtignok en Ko oppe i Aasen, og dens Navn er Frydelin; men den er en personlig Bekjendt af mig, saa jeg kan af rent sentimentale Bevæggrunde ikke løsne et Skud mod den. Den vilde desuden kjende mig ved Dagslys, og om Natten har jeg ingen Chancer for at træffe den. Endvidere er jeg afskaaret fra en Hovednæringsvei som Akerbrug. Det er Feilen, Grundfeilen ved min Fødsel, at den ikke er foregaaet i landlige Omgivelser. For vistnok kan man leve paa Landsbygden som Bymand, men i Byen er Overlegenheden paa Bondens Side. Og hvad Literaturen angaar, ^[45] er den en gylden Aker for dem, som har et opladt Øie for de lyse Sider og en fast Haand over de gode Magter i Livet. Men vi andre kommer sørgelig tilkort *am Webstuhl des Gedankens*. Jeg følte mig altsaa henvist til Fiskeri. Til Fjorden behøver man nemlig endda ikke at løse Adgangskort. Men lad det være sagt med éngang: der kan ikke tænkes nogen ringere Beskjæftigelse for en nogenlunde oplyst og energisk Mand end at sidde stille i en Baad og fiske Hvitting. Jeg taler af fire Timers ensformig Erfaring, og nu er jeg skuffet og ser mørkt ogsaa paa den Side af Livet. Alt har været i Orden: Dræg, Snøre, Agn – men det er gaaet aldeles som naar man kjøber ind større Partier af Penne for at skrive. Og dog skulde jeg have en viss Øvelse – en viss Rutine som det haanlig kaldes af dem, som ikke kan. Mine Angler er blanke og kvasse og med Modhagerne lumskelig dulgt i forlokkende Agn. Fisken burde svømmet til i store Stimer for at lade sit Liv efter alle Kunstens Regler. Men der kom bare tilfældige, letsindige Nap af vimse smaa Liv, som ikke monner i Gryden, ikke har nogen Pris paa ^[46] Markedet, bare dirrer paa Kroken og stivner i sine smaa Spræl og kan slænges ud igjen uden at min Kunst kan siges at have blomstret op til den allertarveligste Næringsvei.

Derfor bestemmer jeg mig brutalt for Lediggang. Kaster Klærne af mig og stuper i Sjøen. Et Plask, og Bølgen lukker sig taust over mit menneskelige Mismod. En Fornemmelse af Tryghed i det viggende Element, en glat Styrke, en munter saltprykket Reaktion af Blodet, og jeg søger ned mod Tangskogene og øver mig i at aande ved Gjællerne. Vore Ører er naturligvis bare en af Udviklingens misforstaaede Omdannelser af vore oprindelige Pusteapparater. Det gaar endda udmærket godt an at snige til sig en Mængde Surstof gennem de eustachiske Rør, og Svampefiskere i Middelhavet har fortalt mig, at de trækker Veiret gennem Ørene. Men Opdriften gjør det vanskelig at holde sig længe dernede. Jeg staar paa Hodet og holder mig fast i Tangtoppene, men ofte knækker de, og ofte er de for sleipe. Det er ingenlunde let at faa Ro til at bli fortrolig med Landskabet, især fordi man ser det ovenfra og fordi Lysbrydningen er ens Menneskeøie ^[47] uvant og opfattes som et Flimmer af opalfarvede Kamme om Randene af de mygt svaiende Alger. Men som Overfladesvømmer maa jeg op igjen og tar med mig et stort Korstroid til Erindring. Imens er Snekken drevet et godt Stykke fra mig, og jeg svømmer iland og sætter mig ved Siden af Korstroidet paa et solstegt Svaberg.

Om der var indplantet en Slags Tankeevne i det lille stjernede Utyske, vilde det som andre lavere Væsener ha benyttet den til at *tro*. Den mærkelige Oplevelse vilde fylde dets lille Kalkhjerne med Gru og

Bæven for den mystiske Magt, der sled det løs fra Muslingdyngen. Det vilde ikke kunne tænke sig, at det var et Tilfælde. Men ogsaa Tilfældet er en Overfladetanke, som vi opgir igjen ved at tænke grundigere. Altsaa har den troende Kalkhjerne alligevel Ret til at begynde, hvor vi andre slutter.

Snekken ligger og driver langsomt med Strømmen om Odden. Den gynger i de lange Magsbølger fra en forbiseilet Dampbaad, saa Aarene vipper ansvarsløst om paa Tofterne og truer med at skubbe overbord mine efterladte Klær. Men jeg gider foreløbig [48] ikke at røre mig fra mit Svaberg. Det skal vise sig om nogen tilfældige Dampskibsbølger kan berøve mig mit sidste Skattefundament. Og om det sker, vil jeg anse det for mere end et Tilfælde. Alt er saare godt.

Hvad Menneskene mon gjør i Byen nu –. Det er Aarets Middag, og Bordet staar dækket om alle Strande. Der foregaar ingenting med Sommeren længer, den pønser ikke paa mere Nyt, den har udtømt sin Fantasi, den hviler ud og hengir sig til at bie paa Resultaterne. Modningens stille Sorgløshed er indtraadt, alt passer sig selv i den overdaadige Husholdning, et mægtigt Velvære forkynder sig vidt og bredt i Solskinsdøsen over Land og Fjord. Se, alt er saare godt.

Nu her i dette Øieblik falder det mig ind, at dette: «Alt er saare godt» er den egentlige pessimistiske Tanke. Med den siger jeg *verweile!* til Øieblikket; intet bedre, intet høiere er ivente, og om jeg her ligger som en naken Pesjeræ efter mislykket Fiske og gjentar Ophavsgudens Ord med Overbevisning, saa har jeg naadd det høieste. Og alt [49] Fremskridt, al Udvikling, alle kommende Tider og Slægter er Blaf, som ikke engang kruser min pesjeræiske Sindsro. Har man ikke lagt Mærke til, at ingen Filosofi virker saa nedtrykkende som den bestandig flade Optimisme? Fordi den fatter alle Ting og Tilstande som Led og Trin, Overgangsformer, Mellemstadier – og med andre Ord fremstiller Tilværelsen som halvferdig, stiller sit kummerlige Ideal op som Maal for den nu og evig fuldkomne Realitet og siger: bare vent, til vi kommer saa langt, til Efterslægten er naadd did eller did. Mens for den mørke Begeistring Livet nu i Nuet er Alt, ikke er Brøk, er fuldkomment, er saare godt, selv om det er os selv, en Haand slider løs fra vor Muslingdyng. Det foresvæver mig, at Voltaire lader Candide staa tjoret til en Palme og se paa, at Saracenerne braser Bif af hans Elskedes to fyldigste Legemsdele. Som Optimist skulde han alligevel ikke trøste sig med, at de nyder *les meilleurs des fesses possibles*, men at deres Efterkommere engang i Fremtiden vil faa Adgang til endda ædlere Delikatesser. Hvis da Voltaire tør forbedres?

Men imidlertid er Katastrofen indtruffet: [50] Aarerne har rullet over Æsingen og har revet med sig min Skjorte og Hat. Det er paa Tide at opgive sin Passivitet og svømme til Undsætning. Og snart er Snekken forføiet under Skjæret og Tøiet lagt paa Land til Tørring. Jeg ruller en Cigaret og betragter Omgivelserne. Det banker op til Regn i Sør. Det er her Fjorden vider sig ud, ikke for Alvor endda, men med en foreløbig Svulmen – Armens valkede Biceps. Hurumlandet tversover viger vestover og dukker under og op igjen med et Par graa Holmer, og fjernt bagenom dem dvæler langelig de violette Aasrækker. Kristianiafjorden er et af de blide Indfald af vor Natur. Den er uforlignelig i sin prunkløse Indfatning. *Den* har ikke brudt ind i Landet med Vold og List, *den* sniger ikke skulende i Skyggen af svarte Berg. Det er Landet selv som har bredt Leie for den store, smilende Indtrænger. Derfor strækker den sig ogsaa i sin Imødekommenhed helt op til den mindst smilende By i Kristenheden.

Jeg hører snøftende Lyd og mærker, at Kvist og Kvas i Skogkanten bag mig mases af en fremturende Kraft. Ja, men det er jo [51] min Bekjendt, det er Frydelin, som jeg paa denne Dag af økonomiske

Bevæggrunde tænkte paa at eksploatere som Næringskilde. Det værdige Dyr triner anmassende frem af Ulændet, knækker en Gren hist og her og sludrer med Klovene i Stenene. Idag vil hun ikke engang kjendes ved mig, kanske fordi jeg er naken og ubeskjærmet. Hun vifter sig for Klæg og gaar arg og hoffærdig lige ud i Vandet, som om der ikke gaves Skranker for en Kos Rettigheder. Frydelin! lokker jeg. Frydelin! Nei, jeg er Luft for hende. Hun blir staaende og svaler sig, snuser med Mulen mod Vandskorpen og sætter op et Ansigt som om hun forstod sig paa Sjøvand og Navigation. Jeg angrer næsten paa, at jeg ikke har skuddt hende. Grasnaut! roper jeg. Elendige Grasnaut! Men hun tar sig ikke nær af gutteagtige Skjældsord. Hun vender mig Halen og vifter sig for Klæg og nyder sin Mæthed i uomtvistelig Sindsligevægt. Lad hende gaa i Vandet som vi andre. Der hun staar blankt speilet i det, og som det fint slaar Ringe om hendes Ben, er hun et sommerligt Billede, et Frodighedens Tegn, en god Magt, en lys Side af Livet, som jeg ^[52]engang skal huske paa at skildre og bli populær paa.

Ja, det trækker op til Uveir. En pragtfuld Cumulo-Nimbus har løftet sig over Skybankerne i Sør. Den fylder sig langsomt, idet den stiger og pumper ind og magasinerer alt det soladspredte atmosfæriske Sinne. Den hovner mere og mere af farlig Lummerhed, dens Rande ulmer om den blaasorte Masse, og det rumler tungt i dens Bug. En Bølge af Hede, et Pust fra et Svælg slaar kvalmt henover Jorden, Klæggen stikker som besat, og Frydelin blir urolig. Hun strækker pludselig Hals og løsner sit Besvær i et langt Brøl og vender sig og trasker tilskogs igjen. Og om en Stund er Solen gjemt, og den store Uveirssæk revner. Men det fortsætter med jevnt Regn udover Kvelden. Alt blir gjennemblødt lige til Tobakken i min Lomme. Selve Sindet blir numment af Fugtighed. Ikke engang den pessimistiske Sandhed, at alt er saare godt, kan varme det længer. Det er jo ogsaa bare en Tirade fra første Mosebok ...

Og Pesjeræen ror hjem forbi Holmer og Odder og kjender sig forsaugt og fattig under Landets graa Stenblik – –

Graaveirsepistel

[53] Skyerne har samlet sig og sluppet fra sig Regn, og naar disse første Draaber spildes næsten nølende hen over Jorden, føler vi legemlig Tørkens Kval som en Tørst i vor egen Strube. De forsvinder, de væder ikke, de preller af mod Støvet paa Straa og Sten, de stjæles af Luften og forflygtiges i virkningsløse Atomer. Indtil et Brus, et samlet Pres af mylrende Smæk indleder Skuren, Væden, det livsalige Plaskregn. Det stritter og knitrer i alle de forarmede Vækstliv, de skrumpne Nerver strækker sig, det smasker i Porerne, Bladene vimser elleveldt paa Stilkene, til de overgir sig og hænger slappe af vaadt Velvære, og Støvet slubrer Vand og blir til Muld igjen, hvoraf det uretmæssig er taget.

Jeg gaar mod Kveld under dryppende [54] Trær langs en Sti, hvor Barnaalene alt seiler i de smaa Bække. Fremme i en Lysning hænger Regntaagen let over de unge Furutrær, hvis blaalige Naaleholdere ledder sig mærkelig omslørede op i Skumringen. Aaserne skygger langt udover det blanke Vand, Nattens bløde Mørke begynder varlig at gjemme alle Ting for hverandre, mens Vesthimlen under Regndækket endnu en Stund skinner i en Strime af straalende Messing.

Sommeren hælder, og alle Høstens Tegn syner sig. Der blir stille for Folk om Strandene, alt som Nætterne mørkner. Høivandet skyller ind Stimer af Gopler, som forbitrer ens Bad med sit beske Slim. Om Kvelden dypper man Aarerne i Morildens blege Fosformørje.

Ja, den har igjen slaat ud sin spraglede Vifte, vor Høst ... Det begynder med et enkelt Stænk, en Nats Kuldslag over en spinkel, løvet Gren, men en Dag staar pludselig en ensom Rogn borti Aasen og blusser ...

Inde i Skogen brister Einstapen som svidd med Krøltænger, og den lidt ramme [55] Gjærlugt af Plantelig, som lagres og gaar i Muld –, Høstemmen, den prikkende, mandelsyrilige, driver af den klamme Jord.

Man gaar sine gamle Veie og kommer, hvor Sommeren holdt Hus og lukked med sin Frodighed. Det er som Væggene har videt sig, som om Stammerne har traadt tilside og aabnet vide, tindrende Udsigter over Fjord og fjerne Fjeld ... som om der er sket Opbrud og Flytning og det, der staar igjen, stirrer mod Vinter!

... I disse Dage har de tat op Poteter her omkring. Det gjøres med en Maskine, som reder dem ud af Jorden, store og smaa, som en grundig Finkam. Men idag driver Regnskodden sid østenfra, og Arbeidet er indstillet. De sidder og koker Kaffe omkring paa Gaardene.

Jeg gaar og tænker paa, om jeg ikke kunde benytte min Tid til at gi Landmanden nogen Vink ... som saa mange andre flinke Mennesker, der har Adgang til Aviserne. Jeg læste netop, at nu maa der «privat og offentlig med Kraft og Iver arbeides paa at udvikle de Egenskaber, som fortrinsvis øger Landets Kapital – den materielle [56] og den aandelige. Vi maa med andre Ord fremme god Økonomi og Nøisomhed, Flid og Dygtighed i al Haandens og Aandens Gjærning!»

Det slog mig med éngang, hvor overraskende disse Bemærkninger er ved sin selvindlysende Uimodsigelighed, og jeg studsede ligefrem over, at jeg ikke selv har kunnet finde paa at skrive et sligt gyldent Ord i rette Tid.

Vi maa fremme Økonomi og Nøisomhed, Flid og Dygtighed i al Haandens og Aandens Gjærning!

En slig Sætning er skikket til at revolutionere et Samfund. Der staar formelig et Veir af den, et Aandens og Haandens piskende Uveir over al Efterladenhed, Ødselhed og Slendrian! Gad vidst om de har læst den omkring paa Gaardene? Og om de kan blive siddende og drikke Kaffe og lade som ingenting?

Jeg vilde altsaa gjerne komme med nogen Vink til Landmanden. Selvfølgelig forstaar jeg mig ikke paa Landbrug, mere end ganske i sin Almindelighed. I store Træk. Jeg sagde til en af mine Naboer, at Høstbeitingen [57] var skadelig – – *det* stod i «Verdens Gang.» Men desværre havde jeg glemte, hvad den var skadelig for – om det var for Volden eller Kreaturene. Jeg sagde altsaa til Naboen, at han fik holde op med den Høstbeitingen, som var skadelig for Nautene. Men han lo mig midt op i Ansigtet og vedblir forhærdet med sin Høstbeiting.

Saa er det en anden Ting: de smaa Indtægtskilder! Jeg læser ofte i Aviserne, og jeg hørte nylig et Foredrag af en Seminarist om, at de smaa Indtægtskilder i vort Land flyder ganske ubenyttede hen. Rigtignok var Foredragsholderen selv, som de fleste af os andre, lys levende Bevis paa, at ikke Paastanden holdt Stik ... Men skulde man ikke kunne se lidt videre end til det faktiske, blev der aldrig holdt noget vækkende Foredrag, og *den* lille Indtægtskilde vilde ogsaa være stoppet. Altsaa:

Sop! Her omkring i Skogene findes der Sop nok til at forgive en hel Udflugtsforening, men de blir staaende og raadne til ingen Nytte, fordi ingen gidder samle dem. Børnene har to Ugers Potetesferier, men Folk [58] lar dem heller gaa og gjøre Nytte og sortere Poteterne efter Maskinkjæmningen eller gjæte end streife omkring i Udmarken og finde Paddehatter. Der mangler Forstaaelse, sagde den anførte Seminarist: Intet, sagde han, savnes saa saart som Forstaaelse! Men han ytrede Haab om, at nu, naar endelig vort Forhold til Sverige var ordnet, vilde der ogsaa komme nyt Liv i Soppesankingen.

Men jeg fortsætter med mine Vink. Vi maa fremme Nøisomhed, heder det i den Artikel, jeg saa misundelig beundrer. Kan vel nogen Opfordring være bedre paa sin Plads overfor en Nation som vor? Den fører sandelig et yppigt Liv! Den svælger i Frugterne af en gavmild Natur! Den mæsker sig med udsøgte Retter og overbyder Liljerne med pragtfulde Klædebon! Og Flid? Om man netop havde lagt an paa at stille Sømmet paa Hodet, kunde man ikke truffet Fingertuppen sikrere end ved at opfordre vort Folk til Flid. Men skulde man gaa omkring og læse høit sin Opfordring, vilde man risikere, at ingen havde Tid til at høre den.

Jeg kunde vedblive at vinke, men det [59] vilde bare være at gjentage, hvad andre har vinket bedre. Jeg føler smertelig Savnet af den Autoritet, som ledsager de ufortrødne, lands- og fremtidsbekymrede Alvorsmænd, som i sit Alvor bare overgaaes af Dyrene, der som bekjendt aldrig smiler. Da Nils Klim kom til Potuanernes Land, klatrede han af Skræk for alle de træede, alvorlige Borgere op i et Træ, men slap sig ned igjen i dobbelt Forskrækkelse, da han mærkede, at Træet var selve Borgermesterens Kone. Om vore Potuanere bare ser en liden freidig Fyr med en Cigaret i den ene Mundvig, tror de Norges Fremtid er i Fare, og fluks ryster deres sædelige Alvorstræ af sig en ny Lov, et nyt Forbud, en ny Skræk og Advarsel ...

I disse Dage har de som sagt tat op Poteter heromkring. Men idag er der Graaveir. Det er som om Bygden stænges inde og overlades ganske til sig selv. Aaserne ligger lange og kjeder sig og risper med Grantopperne i Regnskyerne, og Skodden trases op i graa Dotter under Driften. Den gule Septemberbrand i Løvsbogen har ingen Glans over sig. Der er noget gjenfærdagtigt over Bladenes Prangen, nu naar Solen er [60] væk, der selv hang som et umaadeligt, sygnende Blad paa Høsthimlen. Især Bjerkene er pjuskede. Den gule Farve er absolut upassende i Regn ... i *vort* Klima, som bronchitiske ældre Damer siger. Man kan ogsaa gjøre formeget af at falme glad.

Jeg skræmmer op en Flok Kraaker, og de flygter, men sværger, at de skal komme igjen. Jeg langer en Sten efter dem, bare for at markere, at jeg ikke anerkjender Forsamlingsfriheden, for endnu har aldrig nogen rammet en Kraake med en Sten. Det er mærkeligt, hvor godt de tar sig ud mod den lave, graa Himmel. De ligner flygende Sodfiller. Alvorsdystre flygende Sodfiller, der meddeler Vink i Luften. De hører med, de ogsaa; derfor tar de sig ud. De *gir* Graaveir.

Men herinde i Granholtene gror Soppen! Det er synligt paa den, at den er kommet paa Moden. Den æser op i kardinalrøde Bylder som om den mente: Her er Essensen af hele Landskabet! Men jeg har observeret en Mærkværdighed, som jeg overlader de Kyndige til Betænkning: jeg har fundet en *Amanita* snyltende paa en *Boletus*. [61] Rund og rød red Fluesoppen paa den hvide Stamme af Rørsoppen. Men nu er som alle og enhver vêd Fluesoppen giftig og den Rørsop, der her er Tale om, ganske uskyldig, ja kanske lidt flau i Smagen i al sin næringsværdifulde Harmløshed.

Hvor fik altsaa Fluesoppen sin Gift fra?

Teologerne i Middelalderen grubled over det Ondes Oprindelse og kunde ikke forlige det med Ideen om en algod Skaber. Jeg var stedt i et lignende Dilemma ... Naar alt var saare godt i Rørsoppen, hvor i Alverden fik da Fluesoppen sin Gift fra?

Vinterland

[62] Det lider med Januar, og nu blomstrer Mandeltrærne paa bar Kvist, spædt og lyserødt ... men ikke her. Det er forbi med de Dage, da man holdt sig med sydlige Vintre og ikke behøvede at spare paa Solbeholdningen. Skrive Vinterbreve fra Himmelstrøg, hvor den gamle Høst og den unge Vaar smiler til hverandre og kaster Roser over det lave Vinterhegn, som skiller dem – det er en Fornøielse. Men beskrive den vitterlige, uomstødelige Vinterkjendsgjærning, den lange Pause, da Naturen indstiller sin Virksomhed og ikke gir Livstegn fra sig, det er en Kunst, jeg opgir. Desuden er det upatriotisk at udsætte noget paa Vinteren, fordi den ansees for en specifik national Aarstid, en Medgift vi har faat med Nordpolen. Vor Vinter kræver ikke alene Respekt, men [63] Begeistring. I sin Mægtighed har den intet tilovers for kritiske Bemærkninger. Den sætter sig tilrette paa det knuste Landskab og gjør sig bred i den Livløshed, der er dens Værk. Og prises af Malere og Sportsmænd.

Men i Tilblivelsen, før den har begyndt at kjede ved sin Langvarighed, sin Ensformighed, sin Nærgaaenhed, sin saftudtømte, selvfølgelige Renhed, sin ærværdige Hvidhed ... i Krystallisationsmomentet har den ikke destomindre en Skjønhed, som vækker Forestilling om en Art skabende Kraft ... Naar det stivner, naar det brister, naar de smaa ribbede Kviste higster i Sno, naar den sprøde Natis klimprer langs Bækkeløbene og Frosten med tusinde Pincetter kniber i de pinte Livsaarer, naar Høstens sidste Hvisten risler hen, før Landet lukkes inde i den langt lydende vinterlige Enetale, da imponerer denne døde Kraft, som faar alt til at forstumme, og kommer man ud af sit Hus en slig første Vintermorgen og ser Markerne graa af Rimslag og Trærne drømmende mod den ulmende Solopgang – drømmende bort sine fattige Kviste under en dunlet Blomstring af natudsprungne Krystaller, da kan [64] ens Sind fyldes af det Nyes forundrede Velbehag, og man siger til sig selv: det er Vinter! Det er endelig Vinter!

Eller en Skumring, naar den første Sne i et Mylder af vildfarende Prikker vimser mod Jord! Det er netop en slig vinterforjættende første Snefaldskveld, man kan mærke, at Noget er uforandret og uforanderligt, Livsfølelsen, den dybe grundløse Forklaring paa, at man er til og er slig. Jeg saa en gammel Mand møisommelig skrabe sammen til en Sneball og klemme den mod den nærmeste Væg ... det var, fordi det var den første Sne!

Ti allerede nu det lider med Januar og Sne har afløst Sne i flere Lag, og Vinteren er ved Velmagt og har Sol og Vind paa sin Side, er det forbi med dens Stemningsmagt. Den frembringer ikke god Natur længer. Den ciselerer ikke, tegner ikke ... den maler ivei grovt impressionistisk og modellerer plumpe Snetrold. Skal dette være en Unggran eller en Myretue? Gjenstanden er ubestemmelig. Her har været anvendt for meget Sne. Det er Publikumsnatur. Natur for Skiløbere. Og hvor man gaar: den samme [65] Overlæsselse, den samme Ensidighed, de samme runde Hætter over Tingene, den samme selvtilfredse Udholdenhed i Gjentakelse. Linjebrydningen, Farvekrydsningen, de tusen Luner af det levende, Individualiseringen, den strømmende Mangfoldighed af Overraskelser ... alt er skrumpet bort under summarisk Afrunding og Udjævning, under hvid Vat eller forenklet i braa, intetsigende Kontraster – – –

– – Jeg skulde gjerne reise til Rusland, skrev omtrent Heine i et Digt, men jeg er bange for, at jeg ikke kunde taale Knutt i de strenge Vintre. I Leroy-Beaulieus eller en andens store Værk om Rusland staar det, at den lange Vinter er Aarsag i, at Bønderne sover det halve Aar ad Gangen paa sine umaadelige Ovne uden at tage anden Næring til sig end Vodka. Men naar de reiser sig slunkne og grætne ud paa Vaarsiden og faar sat Mad tillivs, vaagner Livsaanderne i dem med uanet Vælde. Da valser de op med sine Koner og Heste og kjører i Troika til Byen og begaar Dumheder nok til at kvitte for den lange Dvale. Men derefter opstaar Ruelsen i dem, og de farer ^[66] hjem til Bod og tænder dobbelt Blus under Helgenbillederne og arbeider i sit Ansigts Sved i alle de Maaneder af Aaret, som kræver Slid ... Om de levde saa, vilde det være et fornuftigt Liv, et sindrigt Forsøg paa at bringe Tilværelsen i Overensstemmelse med Naturens Love. Og de vilde være begribeligere og elskeligere end de moderne, for hele Aaret optrukne Menneskeautomater, som arbeider drømmeløst mod Velvære og Død. Aarstiderne skal lystres. Mai stiger ikke blomstrende og berusende op i et Menneske, som har Aaret sønderhakket af ens formige Pligter. Livet er en Drøm, som de allerfærreste gir sig Tid til at drømme – – – –

– – – Har Vinterlængden og Vinterkulden sat noget Mærke paa vor egen Folkekarakter? Det ved jeg ikke, men formodentlig vil man kunne hente Oplysninger om det i en eller anden fransk Reisebeskrivelse. Hvis der er noget sandt i det jeg netop citerede om Russerne, har vi i en ganske anden Grad forstaat at forsone os, ja assimilere os eller underlægge os Vinteren. Brugen af Ski viser det. Og mangfoldige ^[67] andre Ting. Nationen er mere høirøstet om Vinteren. Og gladere. Og de unge Piger lattermildere. De er heller aldrig mere sommerfugleprangende end midtvinters. Vinteren føles altsaa som en Festtid. Den minste Smule Solvarme gjør en gjennemsnitlig Nordmand døsigt og mistrøstigt. Men han er lige modtagelig for den oplivende Virkning af tyve Kuldegrader som af en gloende Ovn. Folkets Energi er vinterlig, ikke spontan, men reaktiv. Den trænger Modstand. Aldeles som Nordmænds Ideer, der først udfolder sig i Debat. Derfor tænkes der her i Landet kun over aktuelle Ting. Og det er karakteristisk, at to Modmeninger øieblikkelig krystaliseres om sine Poler, saa snart et Spørsmal reises. De gror ikke op af nogen stille Eftertænkksomhed, for der hersker slet ingen stille Eftertænkksomhed. Derfor er det saa let at drive Politik her i Landet, og derfor har al upraktisk Aandsvirksomhed saa vanskelig for at trives. Det, som trænger Varme og lang Grotid, har vanskelig for at trives. Det er et Vinterland – – –

– – Det lider med Januar, Aarets altforlange Indledning. Paa Vinduet har Kulden ^[68] afsat nogen fine Tegninger: en lang svunget Midtstamme lodden af regelmæssige Udløbere. Nu ser jeg det: den ligner nøiagtig Lykopodium, vor Skogbunds vakre Krybeplante, af hvis Støv venlige Apotekere laver Trøstemel til smaa saare Ender. Der findes altsaa trods al Videnskab et synligt Slægtskab mellem Krystallisation og Liv. Vinteren er ikke totalt Ophør af Forretningen. En anden Januar vil Mandeltræerne blomstre – –

Verona

Sletten om Verona, som i min Erindring er den gyldne Slette, er gusten af Vinter. Alperne rykker truende og tindrende nær i Snehvidheden, og Adiges Isvand funkler i grønne Hvirvler under Broerne. Nogen skønnere By end Verona i blaa Skumring slig en sen Vintereftermiddag har jeg aldrig set. Al den rene Plastik i den italienske Fjeldkunst, al den velbevidste Ynde i denne Stigen og Vigen af Linjerne i det, man i andre Lande vilde kalde Natur, triumferer i denne hvilende Gruppe af atletiske Fjeldkroppe om Capulet og Montagues gamle herlige Stad.

Den tveeggede italienske Lidenskab, den opflammende Elskov og det ulmende Had, den lidt tomme Fryghed, og den dybe, varagtige Grumhed, har tidligere end i nogen ^[70] Digtning præget sig i selve Byens Fysiognomi.

Derinde i Hjertet af Byen rager et Fjeld, mægtigere end dem, som slynger sine Lemmer omkring den i en Slags evig ung Sorgløshed. Det er den romerske Cirkusruin, Skelettet af de svundne og smuldrede Lysters frodige Bestialitet.

Staar man deroppe paa det øverste Trin i Trappeteatret og ser ned i Stengryden, hvor engang et Menneskehav kokte, næret af det knitrende Menneskebrænde paa Bunden, paa Arena, da er det ikke Boblingen af Blod, ikke Fræset af Sejd, ikke Larmen af Liv, man hører, men det er Stilheden, man lytter paa.

At det endelig er blit stille! Folk siger: stille som Graven. Der kan være stille i en Kirke og stille paa de øde Vidder. Men især er der stille i denne romerske Cirkusruin. Der spøger ingen. Der tusler ingen. Denne vilde, amfiteatraliske Aabenhed mod Solen er uden Lyd, og denne Lydløshed i en Stenkolos, hvis Arkitektur former et opspilet Svælg, hvorigjennem al Jubel skal huje og al Jammer tude høit mod Himlen, ^[71] medens de egentlige Bæster knurrer Understemmerne dumpt og underjordisk fra de buede Bure under Imperators Loge – – denne Lydløshed er det, som *sanselig* gir én Forestilling om Historie, om det ugjenkaldelige *Forbi*. Dette Teater faar endelig for ens Øine og for ens Fantasi sine rigtige Dimensioner.

Det er en vældig Selvmodsigelse: det er en Ruin, som trodser Tiden. Det har Pladser til Tusener af Tilskuere, og alle kan se ligegodt – men der er ingen til at sidde der.

Dette Bygværk med en uantastelig Enhed i Plan, med en genial Hensigtsmæssighed i symmetrisk Konstruktion, med en mægtig Stensjæl, det ligger hen som et evigt Paradelig – vel fordi Menneskene for evig har mistet sine Stensjæle?

Grusomheden fester ialfald ikke under aaben Himmel, og Vesperklokkerne fra de mangfoldige graa Klokketaarne fortæller hvorfor.

Jeg kommer ind i de trange Gader med de smukke venetianske, halvt mauriske Huse. Romeo fryser. Han begraver Næsetippen i Kappen, som er slængt elegant henover den venstre Skulder. Han er bange for

at forkjøre ^[72] sin Serenadetenor. Han har sit Ansigt, hans Øine kan funkle, men hans Sind funkler ikke. Ogsaa *hans* Skikkelse fortæller Historie og om det ugjenkaldelige *Forbi*. – –

Men Verona er bare Indgangen til Italien, og vi iler til andre Byer og andre Tanker.

En Romergade

Her hersker en viss gammeldags Uorden i det daglige Liv, en Slendrian, som for unge og lette Sind har sin Charme, men som for nøiere regnende Karakterer er en Vederstyggelighed. Her er Damer, gode nordiske Husmødre, hvis Dage stritter som smaa Naalepuder af Ærgrelser, forvoldte af Baker og Slagter og Melkemand. Og driver Leverandørernes Slyngelstreger dem til at opgive sig selv og Husholdningen og friste Livet paa Restaurant, kan de ligesaa godt først som sidst opgive Troen paa en lovmæssig Verdensorden.

I Gogols store Roman holder en forgjældet Godseier en Kok, som fordomsfrit sætter sig ud over alle smaalige, tilvante Regler for Madlavning og krydrer Retterne med de Ingredienser, ^[74] som er ham nærmest for Haanden. Om det er Sukker eller Sennep, han kommer i Kompotten, beror paa den miskundelige Slump.

Et sligt improvisatorisk Skjælmeri vil ingen god nordisk Husmor frakjende de romerske Kjøkkenmestre, men Spøgen falder ikke i hendes Smag. Stikker der en liden Djævel af en Hvidløg i Oksestegen, faar hun Taarer i Øinene, og ligger Speilæggene og oser i Olje, faar hun ondt. Og saadan er ikke bare Kvindenaturen. Jeg har en høiagtet Ven hernede, en ældre Lærd, som bare nyder Vin under Middagene og ser ud som om det eneste han kunde æde, var Opvarterne.

For satte Livsvaner, for enhver nordisk Patriotisme, for al Trang til Fløde til Kaffen, er Sydeuropa en Skuffelse. Der sad en respektabel ældre Dame inde i vort Trattori. Hun beklaged sig over Smørret, som var usalt, og over Skorpen paa Brødet. Over Vandet, som forvoldte haard Mave, og over Vinen, som virked modsat. Over Solen, som skaffed hende Hodepine, og over Skyggerne, som gav hende Gigt. Men en ung ^[75] ilter Fløifjeldsstemme skar af: Di er'kje nokken Kunstnernatur!

*

Den tidlige Færdsel i Gaden, de fortrolige Skridt af de første, som er oppe, de vindskibelige Samlere af Cigarstumper, og af de næste, Søppelmændene; Dørhamrene, som begynder at røres; de tunge Bondevogne; en utidig, gneldrende Kirkeklokke ... man kan sove rolig over alt, men det første Morgenmøde mellem Værtinden og Brødmanden i Forstudøren er Dagens uafviselige Allarmsignal. Værtinden er en Signora, og hun pleier at bringe dette Faktum i Erindring, men ingen faar tiere og smerteligere føle, hvad de sociale Afstande har at betyde end vor usselige Paria af en Brødmand, som foruden Brød og Maccheroni bringer Olje og Kolonial ind i Huset. «Man maa enten ha ydre eller indre Dannelse», siger vor Signora. «De, Signore, og jeg, vi har begge Dele.» Men hun underforstaar, at det er et sjældent og lykkeligt Samspil af Tilfældigheder, som har ført os to sammen. Brødmanden har ingen af Delene. Han er bare skikkelig og ^[76] høflig og frygtsomt underdanig, naar han har løiet op Sukkerprisen med en Soldo eller knebet et Lod af Vægten paa Brødet, og det gjør han bestandig, fordi han er fattig og simpel og gift.

Vor Signora veier Brødet og de andre Varer. Der er som sædvanlig lidt for lidet af alt, og hun geraader som sædvanlig i Affekt. Hun elsker sin Veltalenhed og sin toskanske Dialekt, og hun affærdiger ikke Skjælmen med de første de beste Ord.

«*Birbante!*» raaber hun. «*Truffatore!* De forfalsker Vægten, De er et fordærvet Menneske, ikke ældre end De er. De er et sørgeligt Eksempel paa et Udsbud, og jeg beklager Deres døde Mor og Deres Kone og alle Deres smaa uskyldige Børn – – *Dio mio*, Utysket er jo gift ovenikjøbet! – – De forfalsker Vægten, forvorpne Menneske, De stjæler os Brødet ud af Munden. Fy for en Ulykke! Hvad tror De, de Fremmede skal mene om os? Det angaar Dem vel ikke? Her bor en Signore, en Russer fra det yderste Ungarn, en lærd og beleven Mand, som studerer Kunst og *forstaar* sig paa Kunst. Hans Mening er kort og godt den, at alle Romere [77] er Kjæltringer af Naturen. Jeg respekterer en slig Mening, og min Mand respekterer den, og har vi ikke Ret? Og hvem er *De*? Og hvem er *jeg*? Jeg er en Signora, og De er en ynkelig liden Bakerskurk. Vilde det være passende, om jeg lod mig byde enhver Uforskammethed? Vor Familie er *gentilissima* og høit anset i hele Rom og i Siena, og for ti Aar siden eide min Mand en halv Million Lire, *en halv Million*, og min Mands Søster, som er død, poverina, talte fem Sprog, deriblandt Fransk. Og her kommer De, et Menneske lige ud af Populacen og forsøger uden Blu og paa en nedrig Maade at trække os op – – –»

Uden Blu er et overilet Udtryk om den arme Baker. Det betegner ham ikke. Han ser under vor Signoras haglende Bebreidelser ud som Blu og Brøde i segneferdig Forening. Han klaprer med Knærne, og Øinene flakker forskræmt omkring Væggene, som om de ledte efter Smuthuller, og han stammer: «Signora! *Distintissima, stimatissima* Signora ... det skal aldrig ske mere. En ren Feiltagelse. Ak, jeg arme Mand. Betænk, kjære Frue, jeg er poverino.»

[78] Og let og befriet og med den venligste Stemme trækker han sig tilbage med et *Paa Gjensyn!* Og vor Signora raaber elskværdig efter ham, som om intet var passeret: *a rivedèrlo!*

Vor Gade er et «*Impasse*», og Færdselen stønner forbi, men skvulper herind i Dødvandet mange af de Eksistenser, som driver for Stumperne: Tiggere, Lediggjængere, Gjøglere, Modeller og almindelige ubestemmelige Individuer med mistænkelige Ansigter. Gadestumpen faar et festligt Anstrøg især i de Uger, da Senatus populusque romanus tillader maskerede og kostymerede Personer frit at ferdes paa Gaderne, «saafremt deres Forklædning ikke gir den offentlige Velanstændighed nogen billig Grund til Beklagelse eller deres Personer ufordelagtig maatte være Politimyndighederne bekendte». Man skulde tro, at netop Mennesker af denne siste Kategori maatte ha en særlig Opfordring til at forklæde sig.

I Kjærrer pyntede med spraglede Filler og halvvisne Guirlander kommer de agende, de unge glade Mennesker og de mødige professionelle Gjøglere. De danser til en [79] Musik som sjelden lokkes frem af ædlere Instrumenter end Klaverlirekasse, og de indlader sig sjelden paa andre Forestillinger end de traditionelle Pryglemimer. Men Maskerne tilhører ofte et høiere Fag, dem vi kjender fra de ældste Folkekomedier og ned til Goldoni: en Elsker i Allongeparyk og med blomstrende Sminkekinder og hans Fortrolige, en Brighella med sort og krumnæset og djævleblændt Skurkefjæs.

Kjærrene drager videre, og Publikum spreder sig. Bare vore urokkelige Solslikkere blir igjen. Det store, triste Hus over Gaden er et Asyl for uskadelige og ulægelige Sindssyge, og op mod Solvæggen under de jernsprinklede Vinduer læner de ledige Medmennesker sine Kroppe og nyder Betragtningens Hvile. Jeg

ved ikke, hvor mange har sagt det, men det er et af Visdommens siste Ord, at alle Fornøielser har sin Pris og alleneste Glæden er gratis. Den byder sig ligelig og rigelig til Menneskene og bier paa dem den lange muntre Dag i alle Solvægge. Der gives ingen spildte Dage i de Solbeskinnedes Samfund, deres Sind luner sig harmløst som Tusenfryd mellem alle tilfældige Tanker, og [80] alle kartgrønne Protester mod Livets smilende Ufornuft forgyldes humoristisk af det omfavnende Solskin.

Og alligevel og tiltrods for at jeg nylig har læst Vilhelm Andersens livspoetiske og livstilfredse Betragtninger, eller kanske netop derfor, er det mig paafaldende, hvor lidet glade de ser ud, de sammendrevne Dagdrivere mod Galehusets Solvæg. Jeg har tænkt mig, at kanske en eller anden uvæsentlig Omstændighed som Sult eller Sygdom eller Husvildhed har lagt en viss Dæmper paa deres naturlige og umiddelbare Livsglæde, saa de heller kunde ønske sig indenfor end udenfor de jernsprinklede Vinduer.

Det er ikke alle, Livets Ufornuft viser sit smilende Ansigt.

Til Firenze

Det er bestandig lige mange Mennesker ude og reiser, naar man selv skal reise. Bønder, som stinker af Hvidløg, Koner med Knytter og Kurve, Haandværkssvende, Munke, Soldater ... et haabløst Virvar, før Toget kommer i Gang, men en mærkværdig Orden og Ro, naar alt er stuvet sammen. Jeg beundrer disse Menneskers Evne til at gjøre sig det bekvemt i ubekvemme Forhold. De slaar sig ned i en Kupé som i sin egen Leilighed, spiser sin vante Mad og byder de Medreisende med en rundelig Haandbevægelse at tage tiltakke. Naar de har spist og drukket, tænder de Cigarerne og passiarer og synger lidt, og siden strækker de sig mellem hverandre som om de strakte sig paa Divaner. Deres Velværeforestillinger er absolute, de er uafhængige af Tid og Rum, og [82] deres sociale Medgjørighed stikker grelt af mod den passive Fiendtlighed, hvormed Mennesker, som ikke kjender hverandre, omgaaes i nordiske Lande.

Men paa en lang Reise slappes selv i Syden den muntre Spænding ved at reise, man blir træt af at sidde med Naboens Albue mellem sine Ribben, og protesterer, naar en Kone paa en Mellemstation vil trænge sig ind i Kupeen med en syg Kat ... Det hjælper ikke: Konen borer sig fast og stikker Hatæskan med Katten under sit Skjørt.

– Jeg kan ikke fordrage Katter, siger en ung Mand. Og jeg forstaar ikke, hvad slige Bæster er ude at reise efter.

– Hvem spør, hvad De selv er ude og reiser efter? siger Konen fornærmet og samler Skjørterne om Hatæskan.

– Nei, hvad reiser vi vel alle efter, udbryder en gammel Mand i Faarepels ... Store Gud, hvad reiser vi efter ...?

– Hvad er det forresten, som feiler Katten? spør den Unge.

– Aa poverina, hun er i Omstændigheder, svarer Konen.

Alle ler.

[83] – Saa haaber jeg hun venter, til De er fremme ... ellers kunde De komme til at betale Barnebiljetter ...

– Den Slags indtræffer ofte pludselig og uforvarende, bemærker den Gamle ... Jeg har været en Gang i mit Liv i Teatret paa Foria ... Men da blev Komedien afbrudt, fordi en Kone kom i Nød paa en af de bagerste Rader ... og jeg fik ikke engang igjen Pengene. Tvi for Gjøg!

– Kanske hun var ansat til det? foreslaar en, og alle ler igjen.

– Det har aldrig faldt mig ind, men det kan godt hænde. Verden er bare Bedrag ...

Det er igjen en Station. Toget begynder at sagtne Farten, Vognen dirrer under Drønnet af Stødbolterne, og Drønnet forplanter sig taktfast ned gennem Vognrækken. Ingen af, men bestandig nye ind ... Det er ogsaa begyndt at bli en Smule kvalmt, og de mandlige Reisende, som ikke kan faa sove, fordriver Tiden med at spytte.

– Det er ganske løierligt, hvad de finder paa ... siger den gamle Mand i Faarepelsen til en skaldet Kapuciner, som sidder og [84] dupper i Halvsøvne ... De har slaat op paa Stationerne et Forbud mod at spytte ... det skal være sundhedsfarligt! Tvi! Jeg har spyttet i tre Snes Aar og befinder mig ganske vel.

Kapucineren nikker med lukkede Øine, og der kommer ingen Samtale istand.

Atter Stans. Arezzo ... to Minutter ... Konen hutler sig ud med sin Hataeske og sin Kat, et Par Mandfolk farer op af Søvne og dingler efter ... Toget larmer igjen afsted, vi har faat et Vindu op, og Trækken slaar Bjergvinden imod vore Ansigter ... Bjergvind og Vinter, og over Snefjeldene gnistrer der Stjerner ...

– Ja, hvad reiser vi alle efter? Store Gud, hvad reiser vi alle efter! gjentar den Gamle i Tanker ... Jeg har været i Neapel, hvor jeg har en Datter, som er gift med en Beværter ... men hvad skulde jeg der og besøge dem? Man har ingen Glæde af sine Barn i min Alder ... det var et simpelt Hus, de holdt ... slet og ret et uanstændigt Hus.

Men ingen gidder høre paa den Gamles Besværinger. Han blir siddende og mumle [85] alene i sit store, hvide Patriarkskjæg. I Kupéen blaffer Parafinblusset sygt og sodet oppe under Taget, og den ensformige Klirr af Jern mod Jern har, medens Toget skumpler afsted, dysset de fleste Passagerer ind i en værkende Tredieklases Blund paa Træbænkene.

I det vankelmodige Lys kan man ikke spore andet Udtryk end Træthedens paa nogen af de mange Ansigter. Der glider den samme Maske over forreiste og forvaagede Tredieklases Passagerer; Fællesforpjusketheden visker ud Eiendommelighederne eller ens Blik for dem, og de tilfældig Sammenspærredes Ligegyldighed for hverandre fortsætter sig lige ind i deres Søvn som stupid Udtryksløshed i Ansigterne ...

Firenze! Endelig ...

Man kan kjende paa Lugten og ved den tilsvarende Sans kjende sig igjen og kjende sig hjemme i disse middelalderlige Byer. Om jeg som en af de lykkelige mystificerede Personer i de arabiske Eventyr blev ført ind i en af dem, skulde jeg kunne skjelne, hvor jeg var, og lugted en af dem særlig moderne skulde jeg sige, at det var Rom. Men [86] fremforalt tiltaler mig Lugten af Florens. Den er ikke harsk af Asaføtida som Neapels, ikke sur af Gytje som Venedigs, den har tvertimod den Ældens Sødme, den hengjemte Liflighed, som bedre end selve Gjensynet af de fortrolige Ting kribler i Minderne ...

Det er igjen de trange Stræder uden Fortaug og med Rendesten i Midten ... det er igjen de sturende Paladser med Spiltougringene og Fakkeltagerne af massivt Jern i Frontmuren ... det er igjen de aabne Døre med Skomagerborde og Høvelbænke halvt udenfor, og Grøntboder og Traktørsteder, hvor Suppen koster 10 Øre. Og Lygteskinnet slaar rødt opad de ru Mure, og i den lumre Natteluft veirer man med Næsen Lugten af Firenze ... som en Hund sin gamle Herres – – sin gamle Herskerindes.

Hvad er det for en Parfym, hun har brugt i saa mange Aar? Violer har hun bare en stakket Tid af Aaret, og hendes røde Lilje er duftløs ... Nei, det er ingen enkelt Essens ... det er alle de levende og døende, blomstrende og visnende Ting, hvis Aande i Forening dvæler mellem Murene ... Det er ^[87] Lugt af raa Huder og Rosmarin, af Timian, sardinsk Tobak og halvkokt Kaal, af sorte Oliven og brugte Klær og Hvidløk og nedtraadte Citronskaller ... ja, en Analytiker vilde kunne skjelne mangfoldige andre Ingredienser, men i Syntesen ligger Velbehaget.

Jeg opsøger mit gamle Spisested, som enhver Nation gjør Fordring paa at ha opdaget først. Man pleier ogsaa at love hverandre at holde det hemmeligt for Venner og Fiender, men ingen holder Løftet, og Stedet florerer. Man kan blive lei af mange Ting i Italien, af det 3. Klasses Jernbanestel, af Danteforelæsninger, af offentlige Ure med en Viser, af ublu Tiggere og af Victor Emmanuel paa sin Hoppe, men man bevarer sin første Kjærlighed til det Trattori, man selv har opdaget. Her gaar Tingene som sædvanlig lidt paa skraa, og Kokken svigter ofte sine beste Indskydelser. Men hvad er der ikke for en Munterhed i Trafikken, naar der baade kokes og fortæres, passiares, musiceres, tiggens og tuskes i det samme Rum! Der staar Kokken og vifter under sine Kjædler, saa Gnisterne fyger, og han passer ^[88] de Jern, han har i Ilden, alt imedens han gjør sit for at belive Selskabeligheden ved de forskjellige Borde. Han følger med Spænding Retternes Aflevering til hver Gjæst, og naar vedkommende har tat sin første Mundfuld, roper han med overdøvende Stemme: Hallo, De dernede! Hei, De gamle, hvidhaarede Herre ... er Biffen efter Deres Smag?

Hvilken anden Kok i Verden vilde bekymre sig om det?

Hver Nation har sit Bord undtagen Russere og Polakker, som nomadiserer. Tyskerne har valgt den inderste, hyggeligste Krok, og har som Skilt hængt et Billede, indrammet i Eviggrønt paa Væggen. Det er holdt i Quattro-cento-Stil, og forestiller Deltagerne hensunkne i Andagt om en burschikos Helgen med Sivflaske. Der hersker bestandig en fidel Stemning, og selv de graahærdede Herrer – Professorer og Museumsdirektører, har det lykkeligste embedsundslupne Wanderjårsmil bredt over de frodige Ansigter ... Et andet Bord har Finnerne, unge, lyseblonde Par om Par af nygifte Kunstnere ... lavmælte og solide, og midt iblandt dem en ældre, alvorligere, tausere ...

^[89] Men ogsaa her fremtoner Englændere ... Der sidder to, som har spist, men som er misfornøiet med Maden. De stanger sig i Tænderne, og begge har det melankolske Langdrag i Ansigtet, hvorpaa man kjender Racen. Den ene spør med et dødt Sideblik til Tyskernes Bord, hvad det er for en Nation. – Det er Tyskere, siger den anden.

– I don't like Germans.

Han vender sig og peger paa Finnerne – Og hvad er det for nogen? Det er vist Russere eller Skandinaver, siger den anden.

– I don't like Russians, nor Scandinavians ...

– Men alle de andre, siger den anden ... alle de andre er vist Italienere.

– But I say, I can't endure Italians.

De betalte og gik. Men de andre Nationer blev siddende og savned dem ikke ...

– – Det er paa Piazza di Michel Angelo ved Solnedgang. En fin Kvelddis breder sig over den gamle By, men Kampanilen og Signoria's Taarn løfter sig rankt over alle Tage ind i den gyldne Luft. Nedover Terrasserne gror Roser, lyserøde Roser i Overflod, falmende, fuldmodne og tusen endnu i Knop; [90] et Vindpust fører et Drag med sig fra Heliotropernes Bed, en sød lummer Parfym. Over mod Nord skinner Fiesoles Mure rødt i Solnedgangen, og langt ude mod Vest og Syd tindrer Fjeldtoppenes Sne.

Pladsen er næsten mennesketom. Et Par unge Abbater i sorte Kjoler og bredbremmede Hatte kommer forbi.

Skarpe Profiler, tynde Læber, fine asketiske Ansigter med Ild af den første Ungdom.

Uvilkaarlig tænker man paa de gamle, fornøiede Graakutter ude i *Certosa*, der de sidder i sine Kjældere og brygger Likør, men lader sig fotografere med Vandspande og Bibler paa Klostergaardens Brøndtrappe.

Men man husker ogsaa Skikkelser, man har set nede i florentinske Gader, barfodede Oldinger, der iler sin Vei uden at se sig om til høire eller venstre, Munke, i hvem Ilden af deres Ungdom ikke er slukket.

Solen er nede, og Abbaterne er gaat hjem, og Mørke er pludselig faldt over Jorden. Nede fra Byen straal'er alt Lysene, og i alle Kirker ringer Avekløkkerne.

*

[91] Fra et af Smugene, der munder ud ved Santa Croce, lyder fjerne Mandoliner. Det er mørkt og øde paa Pladsen, hvor Dantestatuen tegner sig hvidt mod de dunkle Huse i Baggrunden; efterhaanden kommer Mandolinerne nærmere, og fra de aabne Vinduer blir man Vidne til en natlig Dans paa det stille Sted. Foran de Dansende skrider langsomt tre Musikanter over Piazzaen, og Parrene svinger efter, og Dansen trædes lystig under den gamle Digters aandehvide Gestalt, indtil Musikanterne gaar videre, og Mandolinklangen omsider fortaber sig mellem de høie Huse.

I disse Mennesker er Fryden tændt; som de gjerne agerer, saa synger de ved Dag og Nat – ømme, smeltende Arier; og de synger høit, som alene Glæden synger.

Konkurrance

[92] Om Neapel ikke ligefrem er saa smuk, at man behøver at dø af det, saa er Byen dog ganske indtagende nu om Sommeren, vidaaben som den ligger mod Havet, udslagen som den ligger midt under Solen. Der er Holdning i dette kraftig men ensformig farvede Landskab, en ren Linje, en selvbevidst smilende Skjønhed.

Og Folkelivet overtræffer al Forventning. Gaden er Kjøkken, Spisestue, Salon, Soveværelse, foruden at den er Marked, Teater og Gade. Man barberes paa Gaden, om man vil. Man faar sine Tænder udtrukket paa Gaden, om man vil; og paa en Kasse midt paa Gaden staar en Mand med opsmøgede Ærmer og tilbyder sig at fange ens Bændelorme – medens man venter. Uanfægtet af Vognhjul og Hestehove ligger unge, nogenlunde [93] nakne Gutter og spiller Kort eller tygger fundne Cigarstubber eller stirrer blankt ud i Luften med sorgløse Øine.

Det er intet Under, at Syditalien og fremfor alt Campagna felice har været et af Filosofiens Fædrelande. Her hvor Selvopholdelsesdriften har saa smaa Fordringer, her hvor Fattigdom og Lediggang er naturlige og agtværdige Livsformer, her kan de udvalgte Sind hengive sig til selvforglemmende Betragtning. Her trivedes de mystiske kjætterske Filosofskoler i Middelalderen. Her fødtes Giordano Bruno. Men Filosofien udryddedes af Kirken som alt aandeligt Liv i Syditalien den Dag idag udryddes. Ti her er Kirken Herre. Her lader den som den er hjemme. Her udfolder den sin Fetishisme. Her bruger den det grove Sand.

At en Hær, og en Hær, ikke alene mod Bourbonnerne, men mod selve Rom og Pio Nono, kunde samles i dette Folk af Kulsviere, var et af de store historiske Mesterstykker. Det kunde alene udføres af en Fantast, en Eventyrer, det vil sige en praktisk Mand, som spilled Røver i rød Kappe, for lige saa dyb Reverensen i dette Folk er [94] for det *sorte*, ligesaa heftig elsker det *rødt*: Skarlagen, Vin, Ild, Solnedgang og Blod.

Neapel lever sit glade larmende Friluftsliv. Paris eller Berlin er alvorlige, stilfærdige, næsten indadvendte Byer i Sammenligning med denne Høimælted. I dette Omhverandre af dødsforagtende Konkurrance og absolut Dovenskab; i disse trange Gader, hvor alskens Sælgere overdøver hverandres Skrig, og hvor Vognmændene knalder og pisker sig frem og forbi hverandre mellem utrolige Hindringer og under strømmende Skjældsord og Forbandelser fra alle de Kvinder, hvis Børn ligger for nær Hjulene; her hvor Gjeiterne mækrer, og hvor Æslerne vaander sig med skurende Kværnstenslyd, og hvor Gadegutterne antænder Sværmere og skyder med løst Krudt paa høilys Dag, her hvor Damer fører Krig om en raadden Tomat, end sige om en Mand ... her staar en enbenet Invalid og dreier paa en Lirekasse, og jeg staar ved Siden af ham, men opfatter ikke Melodien.

Konkurrance!

Der findes neppe i nogen By i den gamle Verden Folk, som bedre forstaar sin *Métier* [95] end Kuskene i Neapel. Professionen har stærk Tilgang, og det af flere Grunde. For det første elsker Neapolitaneren at

kjøre, det vil sige at bevæge sig ganske raskt uden at flytte Benene; for det andet er han en Liebhaber af Optøier, dramatiske Konflikter, Folkestimmel, Overkjørsler. Og Professionen gir den rigeligste Anledning til katastrofiske Adspredelser af denne Art.

Dette er ogsaa Kuske, som ikke er tabt bag en Vogn. Men fordi Mængden af dem er overhaandtagende, blir Taksterne sat lavere end overalt ellers, og fordi Konkurrencen bryder alle Love, respekteres ingen Takster, men man kan kjøre for hvadsomhelst.

Det vil sige: Man *kan* ikke alene kjøre, men man *maa*. De neapolitanske Kuske tillader til Nød Landsmænd at gaa tilfods, men aldrig Fremmede.

Der kommer en engelsk Familie nedover *Toledo*: Papa i Stanleyhat, Mama under et fantastisk udspilet Solslør, Misserne med vippebrømmede, florentinske Straahatter. Familien vil intet hellere end promenere. Den stanser foran hvert Butikvindu, den kjøber nogle Smaating i et Parfymeri, den læsker [96] sig paa en Melon. Men Stanleyhatten er opdaget, og fra begge Ender af den milelange Gade ruller Ekvipagerne mod sit Bytte. Der blir Trængsel om Familien. Den tilropes fra ti forskellige Vognstyrere. De knalder med Sveperne og svinger Snærterne omkring alle disse Hatter. Familien modtager Indbydelse: til Posilip, til Portici, til Bajæ. Men Stanleyhatten er urokkelig. Man kjører ind paa den, Krikkerne snuser paa den med Mulen, et Hjul svinges behændig saa nær en af Missernes Fødder, at hun med et Skrig maa kaste sig op i Vognen, for ikke at faa dem knust. Dermed er Slaget vundet. Kusken pisker løs paa de forspændte Knokler, og den unge Dame triller afsted mod en ukjendt Bestemmelse. I Panikken kaster naturligvis Resten af Familien sig op i tre forfølgende Vogne, og fire Kuske er for den Dag befriede for enhver timelig Bekymring, ti Englændere maa ikke alene betale fuld Takst, men overfuld.

Konkurrence!

Ved *Immacolatella Vecchia*: det er «den lille gamle Ubesmittede», et Kjælenavn, som Kajen har efter en Madonna, ligger tre Dampskibe [97] parat til Afgang for Sorrent og Capri. De tilhører forskellige Selskaber, og de prøver alle at holde Fremmedpriserne høie og hemmelige, medens de befordrer Indfødte og Fremmede med en Smule Forstand for Priser fra 8 til 2 Soldi. Det yngste Selskab gjør det gratis og gir en halv Liter Vin paa Kjøbet.

Der er igjen den engelske Familie, og igjen pr. Vogntog. Stanley er omringet af Agenter for de forskellige Linjer, en Sværm Gadegutter slaas om Kufferterne og slæber dem ombord i forskellige Dampskibe, Kuskene forlanger Opgjør; de holder alle ti Fingre i Veiret, ialt fyrretyve Fingre, hvilket betyder ligesaamange Lire.

Konkurrence!

De tre Dampskibe skufler sig under Høitryk over Golfen, det ene en god Kabellængde foran de to andre, som holder paa at mase hverandres Hjulasser i Stumper af Forbitrelse. I Bugten ved Sorrent sværmer Hotelhaierne med mægtige Reklamefaner: en vinkende, hujende, gjæstegrisk Sværm af unge Gutter i vippende Baade. I sin forbitrede Kamp om Faldrebstrapperne dænger de hverandre [98] med Aarene, og forsøger de at hugge hverandre isænk med Entrehagerne. De ligner Pirater, som er Uvenner. Og de skriger med hæse Fordreielser af fremmede Tungemaal: Venite Madamma! A Moi Lordship!

Excellenza! Ici, ici Herrschaften ... Maison tranquille, Mussiu! Schöne Veduta! Og ud af Gnyet flyver enkelte store Eder tilveirs, klare og tindrende som romerske Lys.

Konkurrence!

Yderst paa Landgangsbroen staar endel friserede Herrer med løftede Hatter, smilende og bukkende som til gamle anselige Bekjendtskaber. De uddeler Velkomsthilsener i alle Sprog, og i samme Øieblik Baaden lægger til, flyver deres Visitkort med trolddomsagtig Gesvindthed ud af deres Lommer og over i de Fremmedes Hænder. Imidlertid slider tusen tjenstvillige Fingre Pakkenellikerne ud af Hænderne paa de Reisende, som værger sig svagt og forknyt, eller sløvt finder sig i Begivenhederne.

En Herre med Stanleyhat holder krampagtig en Kuffert i hver Haand. Lordship, Lordship! brøler en af de bukkende: Hotel Royal & du beau Monde! Og han faar i [99] Farten et Kort anbragt mellem Flippen og sin Hals. Han har jo begge Hænder optat.

Denne ældre Herre synes at have gennemgaaet meget. Han er bragt temmelig langt. Hans Næseparti kryber pludselig sammen i farlige Rynker, og i et Glæfs snapper han Kortet med stærke, gule Tænder og skumtygger det til Papirmasse, den han uden videre spytter i Ansigtet paa Værten i Hotel Royal & du beau Monde.

Skumringsmuligheder

[100] Det har i nogen Uger været varmt, og Luften i Landskabet føles en Smule indelukket. Kalkstøvet nøier sig ikke længer med Landeveiene, men udbreder sig ligelig i Luften, uden Foranledning af nogen Vind, og lægger et uldent Varetræk over Plantevæksten. Solen seiler Dag efter Dag uforstyrrelig og forhadet over Himlen og antar mod Aften og Nedgang den svulmende, apoplektiske Rødme, som udmærker høitstaaende og høitlevende Væsener mod deres Aften og Nedgang. Mørket kommer uden Kjøling, og i den lange duggløse Nat ligger Jorden hen, vaagen og tørstig under sit Støvtæppe.

I disse lumre Kvelder fordriver vi Tiden paa en lærerig Maade med at betragte alt [101] det tusenbenede Kravl af Liv inden Døre. Slukker man pludselig Lyset og tænder det igjen lige saa pludselig, kan man overraske sine smaa og lyssky Husfæller au flagrant i Mord og Elskov og alle Synder. De er knusktørre og bevægelige, de kryr frem af Sprækkerne og bener hen over Gulve og Vægge. Der er Skolopendere og smaa Uhyrer med ækle børstede Kroppe, der er Natbiller med lange vibrerende Følehorn, der er hvidlige fluemæskede Edderkopper, og der er alles Fiende, den modbydelige Ghekko.

Jeg har en Omgangsfelle, en erfaren Mand. Han er egentlig fra Astrakan, og hans Navn er Muikov Muikovitsj; han lever af Vand og Frugt og vandrer paa sin Fod gennem Verden: han har været Typograf i Chikago og Lærling i et Kloster i Birma.

Jeg knaser en Edderkop under Hælen, og Muikovitsj farer sammen og vaander sig.

– De dræber, siger han. De udrydder med koldt Blod. De har ikke Lov til at pille ved Fangerne.

– Kjære Muikov Muikovitsj, svarer jeg. Deres buddhistiske Griller gaar mig ikke an. [102] Det er Deres private Overtro, og jeg vil ikke lade mig indhegne af Kingler i mit eget Hus.

Russeren smiler og tier.

– Anerkjender Deres Religion intet Helvede? spør han endelig.

Jeg nødes til at tilstaa, at vor Religion ikke har Punktet ganske paa det Rene.

Om lidt sætter han Fingeren paa Lysetanden, og vi blir siddende i sort Mørke. Saa tænder han igjen og stiller hurtig Lyset ned paa Gulvet. Der tasser Bæsterne om hverandre og flygter for Lyset med smaa raslende Lyde ned i Sprækkerne. Det gule Firben levner i Befippelsen en Mundfuld af et eller andet Insekt. Mundfulden lever endnu og spræller.

– Saasandt der er Religion, maa den anerkjende Helvede, siger Russeren i en Tone som en Foredragsholder, der netop har fremvist et Lysbillede. – Hvis ikke Rædselen, selv den sekundvarige, for hvert Menneske opveied alt, hvad det kaldte sin Lykke, vilde ingen Religion være opfundet, eller, engang opfundne, vilde de alle forsvinde igjen af sig selv. Der paa Gulvet, for et [103] Øieblik siden, fik De et Glimt

af de Fordømtes Kvaler.

– De indbilder Dem vel ikke, at de smaa Utysker er forvandlede Syndere?

– De har aldrig set de store Utysker af samme Familie. Jo, jeg trodde det dengang jeg var hos Munkene i Mandalay. Vi lærte om Synderne, at de fik Hæslighed i Løn. Og Hæslighed er intet andet end materialiseret Rædsel. Saa dyb kan denne være, at den paatar sig en synlig Form og ligesom stivner til et Legeme, til en Hæslighed. Slige smaa Dyr kan engang have været Mennesker, som var meget bange for sig selv ... Mørket, kjære, Mørket er saa fuldt af Muligheder.

Jeg foragter dette skarpsindige Menneskes Overtro og siger bare i Luften:

– Det er varmt, hvad?

– Nei, svarer han. Det er ikke varmt. Der er yderst faa Steder i Verden, hvor der er varmt. Man mærker undertiden Heden i Bolivia, og paa det Røde Hav i August. Forøvrigt er Planeten en af de kjøligere.

– Muikov Muikovitsj, siger jeg. De vil ^[104] spille den vidtbereiste. Paa hvilken Klode er der varmere end i Bolivia?

– Jeg var der virkelig engang, siger han undskyldende. Som en Underordnet i en Ekspedition efter Kobber. Vi bored tilslut efter Vand, men det vi fik, var for salt. Og man døde fra os iflæng. Men der var nok af Kobber.

Jeg vil ikke længer opretholde Høfligheden mod dette Menneske, og jeg siger:

– De har vist bestandig været med som Underordnet, ikke sandt?

Jeg ser paa ham. Det er en liden Mand med lidt Skjæg og med et Par Øine, der ligesom længes til Lukningen ... der er noget betragtningstræt over dem. Man kommer til at forestille sig et Menneske, som ruller ned Gardinerne og blir siddende indenfor og tænke.

– Underordnet, ja ganske vist. Ja netop. De karakteriserer mig forsaavidt. Ved De, at jeg søger en Opvarterplads i Sorrent?

– De faar den paa Deres Aasyn, siger jeg.

– Ja, det er min eneste anbefaling. Foruden Sprogene. Jeg er ikke stolt af det, men selv Arabisk taler jeg i tre Dialekter.

^[105] – Det gjør alle Opvartere i et Turistland.

Russeren faar et bekymret Udseende. Denne Mand har ført et omflakkende Liv, men han er usikker i alt undtagen i Metafysik. Han eier ogsaa en irriterende Evne til at befinde sig vel under Foragt.

Jeg siger til ham:

– De holder vel af Pompeij og Golfen og Den blaa Grotte, siden De ønsker at være her, selv under Kaar,

som er lidt ydmygende?

– Nei, ikke det. De lægger jo an paa at spøge. Pompeij og Golfen og Den blaa Grotte!! Har De nogengang havt en æstetisk Følelse, som – ja, jeg vil kalde den *Landskabshad*. Det er den akute Form for Hjemvé. Man staar op og ser paa Solen, paa Himlen, paa Havet, paa Klipperne, paa Træerne og alt det grønne; men der er mellem en selv og det man ser en Krystallinse, en Glasvæg, en Barrière mod Fortrolighed. Det hele er stumt og døvt, det kan ikke smile, og Blomsterne nikker ikke, nei De skulde engang om Vaaren se Tulipanerne ved Volga!

[106] Og han blev ved:

– Landskabshadet er en af de Følelser, som jeg vil udrydde hos mig selv, fordi det gjør mig hjemstavnsbunden. Det er Nationalisme, Panslavisme, Forfængelighed. Jeg er stanset her paa Capri for at gjenemgaa en grundig Renselse. For dette er det forfærdeligste af alle naturskønne Landskaber. Middelhavet, Golfen ... en slig Balje med opløste Blaakugler! Og de sammenskruede Fjeldklumper bag Castellamare! Og selve denne naragtig sadelryggede, kolossalt famose, Tibérs og Krupps Insel! Men man skal vænne sine Øine til alt.

Om en Stund siger han:

– De har sikkerlig bemærket en lignende vaandefuld Følelse hos Dem selv ved Mennesker, som engang for alle figurerer som de selvsagt store og selvsagt gode og selvsagt geniale? Man føler Hjemvé efter noget ubestemt i et sligt Menneskes Nærhed. Det er en Form af Landskabshad. De skal beflitte Dem paa at udrydde det – ja undskyld: vi skal beflitte os! For man skal i Ydmyghed vænne sit Sind til alt.

Muikov Muikovitsj sidder en Stund og ser vemodig paa mig.

[107] – Det er mærkeligt, siger han, hvor De ligner en Matematiker – ja undskyld. De ser ud som en, der tror paa Beviser, og det er jo en ganske løierlig Overtro.

– Jeg *er* Matematiker, svarer jeg lidt ophidset. Efterfølger af Nils Henrik Abel.

– Naasaa. Ja, der kommer mange fra det Land. Det er derfor Norge har saa daarlig Literatur. Den er jo fuld af Bevisligheder. De husker nok den ikke videre dybsindige Ytring af Prins Hamlet til Horatio? «Der er mere mellem Himmel og Jord.» Den trækkes frem, naar Folk øver sig paa Mystik. Men hvad har vel den skikkelige Horatios Filosofi nogensinde drømt om? Og hvad kjender vel Matematikere med god Mave og Nattesøvn til de overordnede Dimensioner?

– Abel, indvender jeg, var en Aand, som svang sig ud fra vor lille trillende Klode – –

– Jeg kan ikke fordrage Matematik, siger han; den er mig for selvsikker, for hovmodig, for paastaalig paa sit, for fuld af tom Klarhed. Det er mig ufatteligt, at De kan tale om en Flugt fra vor Klode i Forbindelse med et matematisk Geni.

[108] – Men Matematiken modsiger sig ikke selv.

– Nei, fordi den selv i sine mest indviklede Operationer gaar ud fra slige banale Axiomer som: at et

Punkt ikke er langt eller bredt, eller at en ret Linje er kortere end en krum. Men jeg har engang, og det ganske nylig, læst en matematisk Afhandling, som endelig indeholdt noget nyt. Den var af en uberømt Franskmand, men jeg har desværre glemt hans Navn.

Denne lærde Mand flytted hele Matematikken over til en ny Dimension og undersøgte, hvordan det saa gik med alle dens Uomstødeligheder. Det viste sig ogsaa, at Flytningen ikke kunde foregaa uden Ravage. Definitionerne maatte omredigeres: Parallele Linjer kom til at krydse hverandre, Cirklerne flød ud i Ellipser, Summen af Trianglets Vinkler blev fire rette, og den rette Linje kom til at staa lodret paa sig selv. Man skal ikke være blottet for Fantasi for at løse selv det simpleste matematiske Problem under disse nye Forhold. Men tænker vi os boende en Dimension lavere end vi for Øieblikket befinder os, tænker vi os flade som ^[109] Papirark, saa vi blot kjendte Udstrækning i to Retninger, vilde det ikke da falde os mindst ligesaa besværlig at regne med Kubikforhold eller overhovedet beskjæftige os med Stereometri? I Forhold til den nye Dimension er vi alle flade, vi lar os genere af materielle Hindringer, medens vi med Bevidsthed om den fjerde Dimension skulde kunne passere paa skraa tværs gennem en Væg lige saa let som en Høne, den sagnagtige Høne, burde kunne skride over en hvid Streg.

– Men Videnskaben, siger jeg ...

– De paakalder et Fantom. Videnskaben! Nogen gamle Distriktslæger, som sidder og snakker Materialisme. En forstoppet Verdensopfatning. Men det er gaat med Materien som med den Oldtidslevning, der omtales i en af de norske Matematikeres Værker, er det ikke i «Brand»: der er bare et Hul igjen af den, og i dette umaadelige kosmiske Hul dirrer det ukjendte ... Vibrationerne – fra de forholdsvis langsomme, vi opfatter som Lyd, til de hurtigere, ufattelig vanvidsnare, som i aldrig endende Stigning aabenbarer sig for os som Elektricitet, Lys, ^[110] Røntgenstråler, med brede Bælter mellem hvert af de iagttagbare Fænomener af ukjendte og usanselige Vibrationer.

– Men hvad er det som dirrer slig?

– Æter. Atomer. Men det er et Navn og intet videre. Words, Words, Words! for igjen at citere den samme Prins. For mit Vedkommende finder jeg det ikke altfor absurd at tænke sig, at hele denne Vibrationsproces er hvad man kalder aandelig: at det er et uendeligt Væsens Sjæl, hvis Tanker uophørlig dirrende skaber Kosmos.

– Men hvad Brug har De egentlig i alt dette for deres fjerde Dimension og for Rædslerne, som materialiserer sig i natligt Kryb?

– Aa, det nødvendigeste for mig er det overflødige. Tænk Dem, at vi var omringet af en Verden, af Liv, af Væsener, som vi intet sanseligt Middel har til at træde nærmere, men som vor Filosofi nok kan drømme om. Det er Skumringsmulighederne, min Ven, det er dem vi alle, hver paa sit Vis, lever paa. Derfor holder jeg af den paradoksale Matematik ... og De, De har nok ogsaa Deres Skumringsmuligheder.

Retfærdighedens Ansigter

Capri

[111] Retfærdigheden optraadte først i den viderlige Skikkelse af en Regning for den holstenske Baron eller pseudo-*Baron von Güldenlach*, som havde boddet et Fjerdingaar i et borgerligt Hotel ved Marina uden at betale andet end Drikkepengene, dem han i sine Par første Velmagtsdage havde strødd ud med rund Haand. Baronens forstod foruden sit Holstensk ikke noget levende Tungemaal, og denne aristokratiske Ignorans reddede ham for mange pinlige Meningsudvekslinger med Værtskabet. Paa en saadan liden Ø lærer alle hverandre uundgaelig at kjende, og Baronens var saa elskværdig at betragte mig som Landsmand i min Egenskab af «norsk [112] Slesvigven». Imidlertid randt Tiden hen, og den borgerlige Vært stunded mindre og mindre taalmodig efter sine Penge. Endelig maatte Baronens flytte. Han gjorde det som det anstaar sig en Adelsmand med et ironisk overbærende Smil og et Fingerkys til Opvartningspigen, og han bemærkede, at Værten var dummere end en Hest og et Æsel, siden han saadan uden videre skilte sig fra sin eneste Gjæst ... som ovenikjøbet var et Navn.

Nu forløb faa Dage, inden der optraadte en Advokat fra Neapel. Baronens sad paa det flade Tag i sit nye Logis og nød Vermuth, og op til dette Tag førte kun en løs Hønsestige. Da den fremmede Herre spurgte efter von Güldenlach, trak Baronens af Forsigtighedshensyn Stigen op til sig paa Taget. Han fortalte siden, at han i dette Øieblik følte sig i samme uindtagelige Position som sine Ahner paa deres Borg, naar de havde trukket ind Vindebroen.

Det viste sig, at Stillingen var holdbar. Advokaten maatte nøie sig med at oplæse en Klageskrivelse for Svig nedenfra og opad, og von Güldenlach blev rolig siddende paa sit flade Tag, og for hvert af Advokatens [113] Punkter blaaste han Røg ud i Luften og gjentog sin eneste italienske Frase: *Non capisco, non mi riguarda ...* jeg forstaar ingenting, og det hele er mig uvedkommende, og paa Holstensk tilføiede han: *Staa ikke der og forkøl dig, din neapolitanske Avekate!* Men saa muntre af Naturen er Italienerne, at det temmelig store tilfældige Publikum, deriblandt Værten og hele hans Husstand, svingede med Hatterne og lo og skraalte Bravo. Og Advokaten fortrak med Skam og Haanhed.

Dette var igjen et Ansigt paa Retfærdigheden. Men Advokaten vilde ikke været Advokat, om han ikke ogsaa havde vist frem ét.

Dagen efter skulde jeg sammen med en Finne være Tolk for Landsmanden, og det var let nok at være Tolk, for Baronens lukkede sig inde i Taushed, og paa Advokatens Erklæring om, at han vilde indgaa til Præfektoret med Anklage for Svig, saafremt hans Klientes Fordring ikke paastand blev tilfredsstillet, lod han svare med stoisk Gelassenhed:

– Lad os se Morgendagen an. Maaske er imidlertid min Post arriveret. Denne Ro virkede paa Advokaten, han [114] overveiede Sagens Muligheder, og den næste Dag tog han frem det Papir, som

indeholdt Anklageakten og lagde sin Haand over det og sagde:

– Mine Herrer, det er mig pinligt at føre denne Sag mod en Mand af god Familie og med et saa sympatisk Ansigt. Men alle er lige for vor Lov, og Loven er streng. Desuden er min Klient en Mand uden Skaansel, en opbrusende Natur og om jeg saa maa sige – pengegrisk. Kort sagt, her gjælder det Pengene eller Konsekvenserne. Jeg har allerede været nødt til at stille Baronens under Karabinierenes Opsigt. Han kan med den største personlige Frihed bevæge sig omkring paa disse ti Kvadratkilometer, i et herligt Landskab og blandt en gjæstfri Befolkning, men han bør ikke tænke paa at forlade Øen med Dampskib eller Robaad. Privat vil jeg ogsaa indstændig fraraade ham en Svømmetur over til Sorrent. Golfen vrimler af Hajer. Skulde Baronens have uopsættelige Forretninger i sit Hjemland eller skulde han komme til at lide af en saa naturlig Følelse som Hjemvé, da beklager jeg ham, men Loven, mine Herrer, kjender ikke Sentimentalitet. ^[115] Jeg vil derfor indstændig anmode Dem at opfordre Baronens til at ordne denne Regning øieblikkelig. Selv forlanger jeg intet Salær.

Finnen svarte paa Landsmandens Vegne, at det hele var et simpelt Spørsmal om Inddrivelse af Gjæld, og at der intet Grundlag forelaa for Tiltale for Svig. Kreditor maatte gaa frem som i andre Lande og i Nødsfald skaffe sig sit Tilgodehavende ved lovlige Tilbagehold af Debtors Effekter.

– Ja, min Herre, men al den Stund det realisable af Baronens Bagage indskrænker sig til en Tandbørste og en Digtsamling i et ukjendt Sprog, foruden en Krøltang, saa vil De selv indse, at Baronens ikke har balanceret sit Budget og at Tiltalen for Svig er uafviselig.

Baronens sad og nippede i sin blege Fipskjægkrølle, og omsider sagde han:

– Det gjælder bare om at fordrive Tiden. Imidlertid aabner der sig ganske vist en Chance. Jeg har skrevet til en Ven i Kina, som ønsker mig derover. Fortæl ham, at jeg venter en større Sum fra Shanghai.

Advokaten trak Skuldrene høit op og holdt ^[116] Albuerne tæt ind til Siden og bredte ud Haandfladerne. Denne almindelige italienske Gestus betydede i dette Tilfælde, at det er langt til Shanghai. Men pludselig fik han et Ryk af en Ide, han skubbede Stolen nærmere og sagde fortrolig:

– Tiden iler, mine Herrer, og det haster med at komme til en Forstaaelse. De forstaaer mig nok, sagde han, og bankede med Neglene paa sit Dokument.

– Nei.

– Ingen overflødige Ceremonier, mine Herrer. De forstaaer mig nok. Dette graverende, for Baronens og hans Familie høist kompromiterende Dokument er ingen Stentavle?

– Nuvel.

– Lad os kalde det et Papir.

– Javel.

Han tog det op mellem to Fingre og gjorde en Gebærde, der skulde fingere, at han rev det itu ... og han saa paa os med et Smil, der var fuldt af diabolisk Skjælmeri.

– Min Klient er en fattig Stymper. Han vil ikke kunne forfølge Sagen med en ny Advokat. Ecco, mine Herrer, der ligger Dokumentet, og her staar jeg.

[117] Da Baronen fik den korte Mening af denne Tale, gløded han op af Indignation.

– Hvad er det vel for en Vært, sagde han, som staar i Ledtog med slige Advokater, og hvad er det for en Judas af en Advokat, som forraader sin egen Klient? Hvad hedder Kjæltring paa dette Lingo?

– Ladro.

Von Güldenlach stilled sig tæt op mod den forventningsfuldt smilende Advokat og sagde truende:

– Signor, vous êtes un ladro! Un banditto!

Hans lyse, holstenske Øine lynte, og hans Ansigt var blegt af Harme, og da jeg saa dette Ansigt, forekom det mig at ligne selve Retfærdighedens, den krænkede Retfærdigheds.

Clairvoyance

Naar et Fænomen som Clairvoyance er saa lidet opklaret, er Grunden dels Fænomenets relative Sjældenhed, dels Iagttagernes Fordomsfuldhed.

Der foreligger for det første et utilstrækkeligt Materiale, for det andet er dette Materiale enten bearbejdet af Forundring og Sensationslyst eller af Vantro. Enten har man altsaa sagt: dette er overnaturligt, eller: dette er umuligt. I det ene Tilfælde har man ved alle mulige Udsmykninger forsøgt at gøre Fænomenet over al Forstand interessant, i det andet mest muligt at reducere det til Illusion eller bevidst Bedrag, hvis ofte forbausende Resultater udelukkende skyldes Slumpetræffet.

Nu vil jeg forudskikke disse fordringsløse Linjer den Bemærkning, at jeg desværre ^[119] ikke kjender det mindste til den utvilsomt rige og oplysende Literatur, der foreligger om Emnet. Hvad Videnskaben mener om Sagen, maa jeg opsætte med at skaffe mig Underretning om, indtil jeg træffer en Læge. Og naar jeg har faat vide, hvad Videnskaben mener, vil ieg dermed lade mig nøie.

Det er en Ting saavel de stærkt Troende som de Vantro er enige om: Det er at betragte Clairvoyance som et isoleret Fænomen en overordentlig Mærkværdighed. Og ganske vist er det rigtig at definere Gjenstanden for en Iagttagelse og holde den vel ud fra alle andre, men under denne logiske Operation er det ikke værdt at glemme, at intet Fænomen i Virkeligheden er isoleret. Antager man Muligheden af Clairvoyance, og definerer man den som en betinget psykisk Paavirkelighed af Gjenstande ad en anden Vei end gennem den normale Sansning, saa er det ogsaa rimeligt at antage, at en saadan Paavirkelighed kan forekomme i forskjellig Grad hos alle – og selvfølgelig til forskjellige Tider i forskjellig Grad hos det clairvoyante Individ. Hvad der betinger Graden af den psykiske Paavirkelighed maa ^[120] foreløbig staa hen. I ekstreme Tilfælde synes det at være nok, at Individet faar opgivet en Beskrivelse af Gjenstanden for at den rigtig lokaliseret skal «tegne» sig i hans Psyke. I andre Tilfælde er Clairvoyancen indirekte, og at tyde som Forestillingsmeddelelse fra Individ til Individ.

Særlig frappant er i saa Henseende Fortællingen i Joh. Ev. IV. om Jesus og Kvinden fra Samaria. Jesu Ord havde gjort Forestillingen om hendes Levnet levende i hende, og derigjennem meddelte den sig med minutøs Bestemthed til hans Psyke. Det samme gjælder Historien om Ananias og Safira i Ap. Gj. V. Al virkelig intuitiv Psykologi beror paa Muligheden af en saadan Tankeoverføring, og her har vi en af Forbindelserne mellem Clairvoyance, og normalt Sjæleliv. Det er en Kjendsgjerning, at den psykologiske Intuition er uafhængig af detaljeret fysiognomisk Sagkundskab. Lavater, den store Fysiognomiker, var et Lam som Psykolog. Analysen af Trækkene kræver ^[121] som ethvert bevidst Tankearbejde Tid, Intuitionen er umiddelbar og øjeblikkelig. Det pludselige Velvære eller endnu sikrere det ^[121] pludselige Uvelvære ved det første Møde med et Menneske, og dette vil for bestandig grundlægge ens Opfatning af Vedkommende – tyder paa, at ens Psyke passivt modtar Indtryk af sym- eller antipatiske Forestillinger. Dermed er Opmerksomheden vakt, – og ens Iagttagelser vil gruppere sig indenfor den givne Ramme: man tar vedkommende Menneske psykologisk i Besiddelse.

Alle Mennesker er til en viss Grad clairvoyante, men Enkelte eier Evnen indtil Genialitet, eller som et Speciale, der vækker Opsigt og Forbauselse. Lettest begribelig er naturligvis den indirekte Clairvoyance, i det der her er Forestillinger som fremkalder Forestillinger og billedlig talt foregaar en psykisk Smitte fra Individ til Individ. Men rigtignok blir ogsaa de herhen hørende utallige Gange konstaterede Kjendsgjæringer ganske uforklarlige, hvis man forskanser sig i den sjælløse Psykologi og opfatter Psyke som intet videre end en Hjernefunktion.

Den direkte Clairvoyance synes derimod ikke at kunne nøie sig med mindre end en metafysisk Forklaring. Fra en livløs Gjenstand ^[122] (en Ring eller et Lig) kan der ikke tænkes at forplante sig Forestillinger til en om end aldrig saa modtagelig Psyke. Man staar altsaa overfor en af to Udveie: enten at tænke sig den clairvoyante Psyke aktivt opsøgende Gjenstanden eller –. Med dette Eller vil jeg bare henvise til den efter Kant elementære Betragtning, at den ydre Verden bor i vor Hjerne og bare kjendes som Forestilling under Bestemmelsen Tid og Rum. At derfor Muligheden af hver Gjenstands Tilstedeværelse som Forestilling i vor Hjerne dermed er givet og at den clairvoyante alene har det præ, at den latente Tilstedeværelse under visse ukjendte Omstændigheder kan gjøre sig gjældende som aktuel. Men jeg er forberedt paa, at den første den bedste Læge kan oplyse mig om, at alle Slutninger trukne af Kants Lære er det rene Hjernesvind. Og Videnskaben har som bekjendt nu Ordet.

Til Slutning bare et Par Ord om Betingelserne for den psykiske Paavirkelighed, som vi kalder Clairvoyance. De fleste pleier at hævde, at Betingelsen er en sygelig Tilstand, og da de selv ikke har oplevet noget ^[123] saadant og anser sig for at være sunde paa Legeme og Sjæl, slaar de dermed Sagen hen. Nu vilde det jo ikke bevise noget som helst om Clairvoyance eller andre overordentlige psykiske Evner hang sammen med sygelige Tilstande. Paa Forhaand skulde jeg ogsaa være tilbøielig til at tro, at ikke enhver blomstrende Borger, hvis Legeme er et Resultat af bedre Middage og hvis Psyke er et Resultat af Avislæsning, – netop kommer og overrasker Verden med sin Clairvoyance. Er den sygelige Tilstand en Betingelse for at Psyke kan udfolde sine Egenskaber, nuvel saa er vi dermed langt paa Vei til at fastslaa et andet og mindre ligefremt Forhold mellem det psykiske og det fysiske end det almindelig antagne. Ti ingen vil ialfald nægte at Clairvoyance betegner et Plus, en Potensering af psykiske Egenskaber. Og er disse, som jeg tror, af væsentlig passiv Natur (Modtagelighed) saa vil det være rimelig om den er særlig udpræget hos et Menneske, – saalænge dets Vilje, dets Karakter endnu er vek, saalænge Sindet endnu er mygt og Blikket klart. Det heder med Rette Clairvoyance. Medmindre da en ^[124] stærk og dyb Naturfortrolighed som hos Vis-Knut bevarer Evnen for hele Livet.

Som de fleste andre har jeg oplevet et og andet, der staar i en viss Sammenhæng med de omhandlede Fænomener. Hvis nogen samler paa sligt, kan jeg gjerne meddele et typisk Tilfælde paa indirekte Clairvoyance, og minder samtidig om, at Værdien af alle saadanne Meddelelser selvfølgelig beror paa deres absolute Paalidelighed.

Jeg sad altsaa en Vinterkveld for adskillige Aar siden paa min Hybel og læste. Der raste en Snestorm udenfor og jeg ventede intet Besøg. I Værelset ved Siden af var et mig paarørende Menneske. Men medens jeg sad der, fik jeg Fornemmelse af, at noget nærmed sig og vilde mig noget. Jeg slog det flere Gange ærgerlig hen, men det meldte sig igjen – og pludselig saa jeg en Skikkelse som arbeidede sig med noget mørkt foran sig mod Snestormen. Jeg skrudde uvilkaarlig bedre op Lampen og læste paa Trods. Men om en Stund saa jeg igjen og dennegang, at det var en høi Mand med en Paraply. Nu lod han sig ikke afvise.

Jeg mærked, at han kom nærmere. Dette blev ^[125] saa ubehageligt, at jeg gik ind i Sideværelset og fortalte det til min Paarørende. Vi blev enige om at det var en Indbildning, og jeg gik ind til mig selv igjen. Men da jeg vel havde sat mig, kom det igjen og nu saa jeg, hvem det var. Det var en Mand jeg ikke havde set og ganske sikkert ikke tænkt paa i mindst fire Aar. Og som jeg ingen Forbindelse havde med. Af en her uvedkommende Grund var han mig antipatisk. Da gik jeg ind igjen og sagde, at den Mand (jeg nævnte hans Navn) var paa Veien op til mig, og at jeg ikke ønsked at træffe ham. Saalænge jeg var inde i Sideværelset saa jeg ingenting, men af en Slags selvplagende Nysgjerrighed gik jeg atter ind til mig selv, og da jeg vel havde sat mig, saa jeg ham igjen og tydeligere end før – blandt andet at han havde en usædvanlig høi lidt melankolsk Filthat og at hans Ansigt ligesom krymped sig og trak sammen Rynker for Kulden og Snekavet ... Jeg havde ladt Døren staa aaben ind til Sideværelset og gav Meldinger: Han kommer nærmere, nu stanser han, nu gaar han igjen ... og dette blev ved henved en halv Time. Jeg følte mig meget ilde, ^[126] og Blodet bankede voldsomt i Tindingerne. Endelig ropte jeg: nu slaar han ned Paraplyen ... nu gaar han ind af Porten ... nu er han i Trappen ... nu ringer han. Og i samme Øieblink ringte det, og da min Paarørende gik ud for at lukke op, var det den selvsamme Mand.

I Collins Spor

Jeg har endelig faat læst «det nyeste Mesterværk i vor Literatur» og maa atter forbauses over den «legende Lethed», hvormed norske Digttere frembringer Mesterværker oppe i den høie Alderdom. Vor helt igjennem paalidelige Kritik trænger ofte kun stakkede Nattetimer fra en Bog af en af de store Gamle er kommet ud, for at læse sig til, – ja, hvad siger jeg, den faar undertiden ikke Tid til at læse; den skal jo skrive, – til at skrive, at nu har igjen et mageløst Mesterværk seet Lyset. Med forunderlig Tæft, eller for at bruge et sømmeligere Udtryk: med forunderlig divinatorisk Evne behøver den bare at se et af de gode gamle Navne paa Titelbladet for straks at falde i Henrykkelser over de nye psykologiske Dybder, de nye Skildringens Høider, over alle Fundene, al Finheden, al Friskheden ^[128] – kort sagt Mesterligheden i Mesterens nye Mesterværk. Saa legende let tar denne vor Kritik sin Opgave.

Og saa kommer Collin. Da er allerede Sukcesen fuldkommen, ja saa hastig som alting nutildags foregaar, er Begivenheden allerede udbasuneret naar han et Par Dage forsinket indtræffer med det glade Budskab. Collin gaar nemlig ikke saa sporenstregs paa Maalet, han travet lidt paa vilden Fod om i sin Beundring og fortolker sig besværlig gennem subtile Begrebsforvirringer og overflødig Aandrigdom tilbage i Ring til sit Udgangspunkt: Admiror, ergo – –. Men da svøber ogsaa hans tætte, kroniske Beundring sig om sin Gjenstand, kjælent og klamt som Taagen om et høstligt Landskab.

«Bjørnsons Billede af Mary vil faa sin Plads blandt den lange Række af Menneskebilleder, fødte af Digternes Harme over Kvindernes Undertrykkelse», heder det hos Collin. At han i Flæng regner Medeia og Gretchen med i Rækken af kvindelige Martyrer skal ikke forundre nogen. Man er vant til de mest overraskende Sammenligninger hos denne klare Aand. De forgangne Tiders Digttere – de ^[129] store og gode blandt dem – betragter han nu engang som mere eller mindre heldige Forløbere for Bjørnson, og at Euripides da ogsaa ansees for kollegialt einverstanden i den norske Digtters allernyeste Opstilling af Krigs-Mandsmoral contra Freds-Kvindemoral, det falder af sig selv. Og hvorfor genere sig for at tage Goethe ogsaa med? *Faust* som har voldt kløgtige Hoder saameget Bryd, blir utvilsomt nemmere, hvis den opfattes som en *Chanson d'une mal mariée*, hvori den harme glødende Digter tar *Madames Parti* mod *Monsieur*.

Dette være nu som det vil. Det er uvist, om den Collinske Fortolkning af Bjørnsons Tekst i dette Tilfælde er ortodoks og autoriseret, men da det ene Udgangspunkt kan være ligesaa godt som det andet, gaar jeg med Collin ud fra, at Mary skal opfattes som en Kombattant for sit undertrykte og forurettede Kjø. Uden selv at være egentlig kuert af Undertrykkelsen, tvertimod rigere udrustet og gunstigere stillet end de fleste af sine Medsøstre, kan hun vise dem Veien til Revanche eller om man vil: til Befrielse.

Denne Tanke udfører Collin med mættet ^[130] Omstændelighed. Blandt andet griber han Anledningen til at minde om, at Bjørnson allerede i sin ældre Digtning «har aabnet et *Fristed* for ulykkelige Mødre» og at han «har slaat en *Bro* over fra de norske Nutidsbygders uægte Børn til den gamle Kongesagas uægte Kongesønner». Det maa jo være deiligt for ulykkelige og «dobbelte ulykkelige» Mødre at have faat et *Fristed* ... et Tag over Hodet. Da er de jo hjulpne. Men *Broen* mellem uægte Børn i Hedenold og Nutid!

Den Bro Bjørnson skal have slaat! Der staar vi overfor en af Dybhederne hos Kommentatoren. Den Broen opgiver jeg at komme over. Nei, det faar gaa som det kan. Vi slipper Fortolkerens Haand og begiver os til Værket ...

I Skildringen af Mary er der det Misforhold, som altid opstaar, naar den der fortæller ... ligegyldig hvad ... er for henrykt over det, han har at fortælle. Bjørnson har villet fremstille en ung Pige ganske efter sit Hjerte; han føier Træk til Træk med glad Iver; saa deilig er hun! ... Saa stolt! ... *Der* kom hun med et Svar! ... Det Mandfolk knibsed hun nydelig væk! ... Nei, aa ^[131] nei, aanei ... er hun ikke herlig! Sin Mor op af Dage! ... Og saa videre.

Og saa rives man til sin Beskjæmmelse ikke helt med! Ja slig er Menneskenaturen, at man i al Stilhed mumler Protester. Hvad er det for et forkjælet, kapriciøst Pigebarn! mumler man. For en ufordragelig liden Egoist! Og man tænker med Vemod paa den Opdragelse, hun har faat i et *sengevarmt* Hjem af sin Far, hvis Ømhed grænsed til Svagsind, og en Husbestyrerinde, som anstrengte sig for at plukke al Drøm ud af hende. Ja det er lykkedes! Den unge Pige er blevet et rationelt Væsen – et helt lidet Amerika af *Selv-conceit*. Det er forsaavidt i sin Orden, at hun bytter sit norske Døbenavn Marit med Mary. Det er en symbolsk Akt. Hun erklærer sig som suveræn Personlighed ved dette sit Navnebytte, og Digteren som i et og alt er med paa Fiktionen, har givet denne vigtige Begivenhed Rang af *Tronskifte*: Den unge Dronning tager selv Sceptret!

Hvis man nu venter sig megen jomfrulig Kjølighed, megen afvisende Renhed, megen spodsk Utilnærmelighed hos denne Dronninglige ^[132] og feirede Skjønhed, saa skuffes man ikke. Hun vil ikke lade sig overrumple af sine Sanser, ikke beseires, men selv vælge og vrage mellem de Beseirede, selv skjænke sin Gunst til den mindst Uværdige.

«Hun *kan* ikke forføres paa vanlig Vis» erklærer Collin med dyb, maskulin Kundskabsfylde. Han har det med at gjøre Reservationer; derfor bruger han det gaadefulde Udtryk: paa vanlig Vis.

Hvad man nu end mener om *Frans Röy* som Mand og Elsker: han gjør Kur paa en høist usædvanlig Vis. Han er Officer og Atlet og gaar paa Hænderne og staar paa Hode og slaar Volter til Marys Ære i Boulogneskoven. Hans Kurmageri er en eneste Række af Saltomortaler, hans Forelskelse ytrer sig i voldsomme Krafteksplosioner, og han maatte ogsaa være istand til at gymnastisere sig ind i det kræsneste Kvindehjerte, ti fraregnet at han næsten savner Næse, er han skabt som en Gud.

Jeg forstod for mit Vedkommende straks at *ham* blev det ... før eller senere, *ham* og ingen anden, ikke Jørgen Thiis. Jeg hyggede min Slutning over en Ideassociation eller ^[133] et Analogisyn, som Collin siger. Bare at han gik paa Hænderne var for mig nok. I Bjørnsons Digtning gaar ingen paa Hænderne forgjæves. Det er et *Merkmal der Tugend*, og før eller senere faar det sin Løn.

Men alligevel knytter al Interesse i Bogen sig til Skildringen af Forholdet mellem Mary og Jørgen Thiis. Som saa ofte ellers hos Bjørnson virker de Figurer, han unddrager sin Sympati, afgjort mere sympatisk og menneskelig end dem, han udstyrer med formeget af Sit. I den Henseende er han poetisk retfærdig.

Jørgen Thiis er som det heder «en vakker, elegant Kar, en udmærket Kavalier ... med Sans for det fuldkomne i Kunst, Disciplin, Sprog». Det er ikke saa lidet. Men han har et «glubsk, sugende Blik», naar

han ser paa Mary, der er med andre Ord Attraa i hans Forelskelse, hvilket er betænkeligt. Det er betænkeligere, at han lurere paa hende, en gang hun bader. Og mærkelig nok: midt i Marys Harm over denne Frækhed, dæmre der en Slags afbødende Forstaaelse; «han havde stormende Lidenskab, han havde Mod til vældig Hensynsløshed», og en Sitren af ^[134]Spænding: «Om han var kommet!» Men neppe røres denne Streng af sund Sanselighed i hende, før denne Diana, denne Minerva giver sig hen til spidsfindige Reflektioner over Mandsbegjæret og dets «lange, lange Ophobning». Og hun lader det i uredelig, instinktløs Kydskhed ophobe sig om hende, udsætter sig for et nyt Overfald, vinker ham af, smækker ham over Fingrene, vinker ham til, indgaar regulær Forlovelse, med Far og Tante og Onkel til Vidner, og endelig! i prunkende Egenmægtighed, af dronninglig Naade forbarmer hun sig over Dyret: «Du skal ikke vente, Jørgen».

*

Den fortræffelige Jørgen tror, at nu har han vundet. Han er naiv nok til at indbilde sig, at hun har hengivet sig til ham i ung hensynsløs Elskov, at hun er hans som han er hendes, og den Ulyksaglige tillader sig at anlægge en seierslykkelig Mine. Dermed er han solgt. Den Reaktion som vilde indfundet sig hos hende, hvilken Mine han nu end havde anlagt, stiger til blankt Raseri overfor hans ømme, beskyttende Optræden. Han! «Han som burde kastet sig i Støvet og kysset ^[135]den nederste Søm af min Kjole!» ... siger hun.

I Virkeligheden sker her det afgjørende Brud. Alt hvad der senere foregaar mellem dem er uundgaaelig dømt til at bestyrke hendes forudindtagne Stemning mod ham. Den uskyldige Ting, at han prygl sin Hund paa aaben Gade, svulmer op i hendes Fantasi til hjerteløs Brutalitet ... og i Collins ikke mindre ophidsede Fantasi fremstiller det sig som Udslag af Krigsmoral, Slavepiskermoral! Mindre kan ikke gjøre det.

Men hvad man nu end finder for godt at kalde det: paa Mary aabner det lille Oprin Øinene: hun ser, hun ikke elsker Jørgen Thiis, aldrig har elsket ham. Og fordi hun er stolt nok og stærk nok, forlader hun ham, trods Følgerne.

Som hendes Karakter er fremstillet, er dette den naturlige Løsning.

Men hvad er det for en *Forurettelse*, Collin taler om?

Mary har, som det aller udtrykkeligst fremhæves i Bogen, «af fri Suverænitet ydet ham Livets høieste Pris».

^[136]Der vifter et kjøligt Pust fra disse Ord, man tænker paa noget sligt som Snedronningens Brudenat, men *han* ialfald, denne noksom beklagelige Jørgen Thiis mødte da med sin Manddoms Livsvarme. Er det dette som er Forurettelsen?

Paa hvis Side er den da?

Mary har begaaet en skjæbnesvanger Misforstaaelse. Hun har ene og alene af en Slags doktrinær Fordomsfrihed ladet sig lede til et Skridt, hvortil Instinkterne ikke pousserede hende. Deraf disse Taarer! Det maa hun bøde for. En tung Bod – lige ind i Fortvilelsen ... lige ind i Døden, hvis ikke Bjørnsons gode

Hjerte havde Frans Røy i Beredskab, Manden fra Boulogneskoven.

Men efter Læsning af Fortællingen lykkes det mig ikke at komme tilbage til det Udgangspunkt, jeg laante af Collin; til Opfatningen af Mary som Repræsentant for et undertrykt og forurettet Kjøen. Underveis er denne Opfatning smulret istykker for mig, og jeg er i det hele taget ude af Stand til at drage nogensomhelst anden moralsk Erkjendelse ud af Bogen end den, at hvordan en ung smuk ^[137] Dame end behager at forvikle sig i Livets Vanskeligheder, vil der altid staa en Mand paa Hodet for hende – og gaa paa Hænderne – og *bære* hende paa Hænderne. Og det skulde da ogsaa bare mangle!

Anarkiets Bibel

Det har længe været stilt om Hans Jægers Navn. Og mange trodde vel, den ilde medfarne Mand havde givet sig over. De Bøger, han udsendte, blev kværket af vor Trykkefrihed, som ogsaa egner sig til *det* Brug, og Forfatterens Portræt blev imidlertid som en hædret Afdøds ophængt i Nationalgalleriet. Mellem disse tvende Udmærkelser behøver man ingenlunde at se nogen Uoverensstemmelse: I gamle Dage henrettedes Folk *in effigie*, naar man ikke kunde komme dem tillivs paa anden Maade; men da man jo var kommen Hans Jæger tillivs paa alle andre Maader, lod man ham *leve in effigie*. At han selv kanske vilde foretrukket den omvendte Behandling, er hans Privatsag og blir ikke Gjenstand for nogen Sentimentalitet fra vor Side.

[139] Men saa viser det sig, at Forfatteren af «Kristiania-Bohemen» alligevel ikke havde sagt sit siste Ord. Han slænger tvertimod en tyk Bok paa Julebordet, en Bok, paa hvis Omslag en blodstænket Finger har smurt en Titel, som vil faa Julelysene i de tusen Hjem til at gyse: Anarkiets Bibel. Men lad mig sige det med én Gang for ikke at allarmere Trykkefriheden: Den egner sig ikke til Konfiskation. Det er en from Bok, og paa mig ialfald, der som Anmelder er vant til noget af hvert, har den virket som en uskyldig Bok. Den er udsprungen af en ædel Velvilje for Menneskeheden, den er fuld af blid Saglighed, af langmodig Overtalelse og af mangesifrede Beregninger, som enten de holder Stik eller ikke, er blottet for enhver Anstødelighed.

Hans Jæger kalder med Rette denne Bok en Bibel ... forsaavidt som det kan være tilladt at bruge dette Ord om et profant Arbeide. Ti *det* har den tilfelles med de aabenbarede Skrifter, at hvis man i det hele taget strander under Læsningen, sker det af Mangel paa *Tro*. I sin Grundbetragtning er den ligesaa letfattelig som ethvert andet konfessionelt [140] Skrift. Den udleder alt Ondt af *en* Rod; den peger paa *en* Vei til Frelse. Og endelig ytrer dens religiøse Karakter sig i en frimodig Ringeagt for hvad enhver anderledes tænkende Daare siger i sit Hjerte. Men istedetfor i profetiske Trusler og Forbandelser, befrier denne Ringeagt sig i let henkastede Vink til Modstanderne om, hvad Forfatteren egentlig anser dem og deres Meninger for at være værd. Dog er der heller ikke i hans hyppige Brug af Ord som *Idioter* og *Idioti* noget egentlig uelskværdigt eller anmassende. Det store Syndefald har formørket Godtfolks Forstand, mener Forfatteren, saa de ikke kan fatte de Ting, der hører Anarkiets Gudsrige til, før de er blit illuminerede af den usammensatte og saliggjørende Overbevisning, at Eiendomsretten og Pengene er Ophavet til al Menneskehedens Jammer og Elendighed.

Jeg vil med én Gang erklære, at jeg heri er enig med Hans Jæger, aldeles som jeg er enig med første Mosebok i, at al Menneskehedens Jammer og Elendighed skyldes vore første Forældres Fald i Paradiset. Faldet bestod i, at de tog, fordi de maatte tage, [141] hvad der var altfor lifligt til at henstaa urørt som en Skueret. Heri har alle efterfølgende Mænd og Kvinder erklæret sig enig med Adam og Eva. Og den samme Fatalitet ompænder Oprindelsen til Eiendomsretten. Men naar man skal udføre et Motiv religiøst, har man Brug for Myter. Og som Moseboken griber til Slangen, puffer Hans Jæger Mammon frem som den, der stik mod Vor herres egentlige Hensigt forlokket Menneskene til den «Idioti» at etablere Eiendomsretten.

Det er umuligt ikke at stille sig lidt skeptisk til en Teori, der ikke vil anerkjende det som en Grundegenskab ved Mennesket, at det *vil eie*. Skulde det Instinkt, som ligger bag al Menneskets overlagte Virksomhed, bag al dets langsynte Søgen, bag dets Opfindelser af Redskaber, af Vaaben, ja bag al Civilisation ... skulde Viljen til at tilvende sig, erobre, beholde, benytte og forsvare – bare være et løstsiddende Paafund, som vilde forsvinde for en bedre Indsigt, ja da! Da kunde man med Tiden nok faa udryddet Indbildningen om Erobringens Sødme og Besiddelsens Lyst som al anden Overtro og ^[142] med Tro og Haab arbeide for at faa Samfundet omkalfatret efter det anarkiske Mønster. Men –

Hans Jæger er Utopist i saa høi en Grad og saa vild en Forstand som nogen af hans mangfoldige Forgjængere. Han er blændet af en stor Sandhed. Den nuværende som enhver tidligere Samfundsorden, mener han, er fuldkommen irrationel, fordi den ikke er bygget paa Ideen om Menneskehedens Solidaritet. Menneskene rives om hvert Ben, istedetfor i Mag og Mindelighed at unde hverandre Tid til at tygge og Fred til at fordøie. Konkurrencen er fornuftstridig, fordi der bestandig er nok eller kan frembringes nok til alle Menneskers Behov, og den nuværende Samfundsorden, der begunstiger den frie Konkurrence, er ligesaa umulig som den tidligere, der hængede Produktionen ved Privilegier. Al hidtidig Samfundsorden hævder den universale Fornuftstridighed, som heder Eiendomsretten. Men Mennesket selv, som er hildet og indviklet i Fornuftstridig heder, *det* er ikke desto mindre ifølge Hans Jæger et fuldkommen rationelt Væsen.

Dette er jo den uforfalskede Jean Jacques: ^[143] Mennesket er oprindelig *frit*, og alligevel i Lænker. Mennesket er af Naturen dydigt og alligevel lastefuldt. Verden er skabt saare god og ikke desto mindre et Helvede! Det falder heller ikke Hans Jæger ind at flytte det irrationelle did, hvor det dog egentlig hører hjemme: til selve Mennesket, til det enkelte, til hvert enkelt Menneske. Gjorde han det, vilde nemlig det Grundlag, hvorpaa han bygger et nyt Samfund og etablerer en ny økonomisk Verdensorden, vise sig at være et svigtende. Materien vilde blive ubekvem og den positive Del af hans Opgave falde ham ulige vanskelige.

Men jeg læser og læser paa den positive Side af hans Værk og betragter den skønne Verdensomvæltning fra Sult til Mæthed, fra Idiologi til Fornuft, og det slaar mig stærkere og stærkere, at det ikke er Mennesker han opererer med. Det er en Slags fantastiske Maanekalver, hvis Legemer er gennemsigtige af Logik. Side om Side og i uomtvistelig indbyrdes Fordragelighed græsser de sig til Lyksalighed. De tilfredsstiller sine Behov uden Vanskeligheder, de gjøder Markerne af sin egen Overflod. Men Hans Jæger indbilder sig, at disse Væsener, ^[144] som engang for alle er befriet for Næringsorg, Misundelse, Had, Splid Uro, Vindelyst ... kort sagt for alle Stimulanser, skulde være skikkede til at «erobre Universet og saaledes opfylde Menneskehedens Bestemmelse.» Jeg tror ikke paa Spændingen mod Uendeligheden hos Maanekalvene.

Det er karakteristisk for Hans Jægers Menneskeopfatning, at han tænker sig Anarkiets Evangelium forplantes efter Mønster af en aritmetisk Progression. Han forestiller sig et Land med ti Millioner Mennesker og blandt dem til en begyndelse ti Tusen Anarkister. Disse sender en Repræsentant til Nationalforsamlingen ... han vil nemlig ikke forsmå denne Indretning i Revoltens Tjeneste. Men de 10 000 Anarkister har hver især høitidlig forpligtet sig til at drive Agitation og lykkes det hver enkelt af dem at redde et Individ for Anarkiet i Løbet af tre Aar, vil Organisationens om seks Aar altsaa tælle 40 000 Tilhængere, om ni Aar 80 000, om tolv Aar 160 000, om atten Aar 640 000, om 24 Aar 2.5 Million og om

tredive Aar 10 Millioner – altsaa hele Befolkningen. Og det Forslag om Eiendomsrettens Afskaffelse, der oprindeligt [145] var fremlagt paa Præsidentbordet af den første og eneste Repræsentant som et platonisk Hjertesuk – det vil nu blive enstemmig vedtaget, og Anarkiet træder dermed ind i Realiteten.

Regningen er ikke engang sangvinsk, mener Hans Jæger. Nei, hvis det gjaldt at danne et Parti af Fyrstikker eller Smaasten, maatte den tvertimod siges at være nøgtern, men Menneskene triller ikke efter hverandre som Sandkorn i et Timeglas. Ingen Bevægelser kan rive Tilhængere med sig uden samtidig at røre i Ligeegyldigheden og skabe Modstandere. Og naar den har naad sin høieste Styrke, balanceres den af Modstanden. Det er en ubønhørlig Lov, som siger: derhen og ikke længere. Skulde nogen Bevægelse socialt have forandret Verden i Bund og Grund, maatte det være Kristendommen. Men se om den gjorde! Dens Overtag blev ikke absolut, den blev allerede fra Begyndelsen balanceret af det uudryddelige og naturnødvendige Hedenskab; det vil sige af den Menneskelighed, som sprængte dens Idealitet for at Verden skulde vedblive at bestaa. Eller den store Revolution, som ophævede [146] Privilegierne, men efter Hans Jægers Mening af ren Idiologi eller Slaphed undlod at afskaffe Eiendomsretten. Hvorfor undlod den det, om ikke fordi den havde naad Grænsen af det Mulige? Strømkæntningen indtraadte, Ebben, Reaktionen ... Ligevægten, for at Verden skulde vedblive at bestaa. Ingen Bevægelse volder mere end partielle Forskyvninger i de sociale Lag, i den bestaaende, den engang for alle bestaaende Verdensorden, saalidt som Strømmene i det store Verdenshav nogengang samler sig til en eneste. Det væsentlige af det gamle Bestaaende følger med over i det nye Bestaaende, fordi Verden regjeres af Nødvendigheden og ikke af Utopister.

I det nye Rige, som Hans Jæger tænker sig oprettet ved en enstemmig Stortingsbeslutning, skal Pengene naturligvis afskaffes. Alt tilhører alle, Produktionsmidlerne overtages af Befolkningen en bloc, og Produktionen regulerer sig selv. «Fra at være Menneskehedens Hovedbeskæftigelse, er Økonomien reduceret til en munter liden Bibeskæftigelse, hvormed det behager Menneskene at fylde et Par ledige Timer af sin Dag.» To Timers-Normalarbejdsdagen vil mere end [147] strække til. Saafremt alle eller de fleste deltager i Arbejdet, vil der frembringes nok af baade Nødvendigheds- og Luksusartikler til at tilfredsstille Efterspørgselen, tiltrods for at denne jo maa øge umaadeligt, naar Prisen nedsættes til Nul. Og ingen vil skofte fra Arbejdet, forsikrer Hans Jæger, for det er blit en Fornøielse, og Folk vilde simpelthen kjede sig ihjel, om de ikke engang skulde faa Lov til at arbejde to Timer om Dagen. Ogsaa heri er jeg enig med Hans Jæger. Ja jeg er mere end enig: Jeg paastaar, at det vilde kjede sig ihjel selv med en to Timers Leg af en Arbejdsdag. Ja jeg gaar saa vidt som til at indbilde mig, at det allerstærkeste, det uigjendrivelige Argument for den bestaaende Samfundsorden er Arbejdsdagens Styrke og relative Længde. Hans Jæger mener, at Befrielsen for alt økonomisk Tryk skulde sætte Menneskenes «Tænkeorgan» i en hidtil uanet Svingning. Alle de Evner, som nu er bundne af Slidet, skulde udfolde sig frit i Granskning, Opfindsomhed, Kunst. Men ogsaa under al hidtidig Samfundsskik har der overalt været Tusener og Tusener af Mennesker, som ikke har behøvet at røre [148] en Finger for at eksistere, og det er overflødigt at minde om, at det ikke netop er blandt den Slags Mennesker «Tænkeorganet» har udfoldet den mest imponerende Virksomhed. Hvad skulde idetheletat «Tænkeorganet» beskæftige sig med i Slaffenland? Det maatte blive med Stjerner. Maanekalvenes Psykologi var snart udtømt; det dramatiske Element var skaffet ud af Verden sammen med Eiendomsrettens Konsekvenser: Modsætningerne, Ulighederne, Konflikterne. Og Opfindsomheden kunde alene lægges i Beslag af Trangen til større Bekvemmelighed, men Maanekalvenes Bekvemmelighed var jo ideal. «Tænkeorganet» blev ladt i Stikken eller henvist til at

beskjæftige sig med det gamle, forladte Skumpelskud af en Verden, hvori vi nu lever, og som om den end ikke er «den beste af alle mulige Verdener» dog er mindre umulig end den beste Idealverden.

I Hans Jægers Idealverden eksisterer der som sagt ikke Penge. Man skulde vende tilbage fra *Pecunia* til det oprindelige *Pecus*, og jeg er bange for: i mere end en Henseende. Mammontrællene maatte nøie sig med ^[149] at samle paa Suppekjøkkenbiljetter, hvis ikke det generøse Gratissystem ogsaa gjorde saadanne overflødige. Ulyksalige Finangsgenier! Hvad skulde de bruge sine Evner til! Ingen *Hausse*, ingen *Baisse*, ingen Noteringer, ingen Svindel, ingen Anvendelse for deres dyrebare Tænkeorgan! Ikke engang den Tilfredsstillelse at kunne unde sig noget, de andre behøvede at misunde dem!

Eller for at gaa videre i Standsrækken, hvordan skulde det gaa med Bønderne? Efter to Timers Arbejdsdag paa de grøderige Marker havde de intet at gribe til. Tænk paa den Nationalulykke, som heder Bønder uden Politik!

Og vi selv, Hans Jæger, vi fri Skribenter og gamle Bohemiens, som bare staar med et Ben i det Samfund, som er ... vi som ikke træller for Mammon, fordi vort Eiendomsbegreb er forfinet til bare at rumme vor Uafhængighed. Hvordan skulde vi bevare denne vor eneste Eiendom i et Samfund, hvor den eneste, men ubillige Pris, der forlangtes for Brødet, var Friheden? Vi vilde indlede den nye Æra med en liden Revolte!

I rum Sjø

Det urokkelige Fædreland er af Sigte, de fattige Jyllands Klittekyster er af Sigte, vi er i rum Sjø, og det eneste urokkelige er Horisonten og vort Sind. Sjøen skjærer i Grønt, i truende, skumstribet Grønt under Solblinkene mellem de ustanselige Skyer. Det lyner ombord i blankpudset Messing, og Solskinnet gynger i ustadige Felter over Gulv og Vægge i Salonen, hvor alt er med i den lange, duvende Bevægelse. Der dirrer Reisefryd i store og smaa Karafler; et enkelt Glas klirrer indiskret og disharmonisk mod en Flaske; det vil ikke holde op at erindre om sin Eksistens; det dunker sig heller istykker end gir tabt. Jeg ser til min Forbauselse, at det er mit eget. Men Barometeret hænger værdig og ansvarsbevidst paa sin Plads ligeoverfor Uret.

[151] Disse hastigtikkende Skibsure i ottekantet eller taugvundet Mahognyramme! Som uafbrudt korrigeres, enten man seiler mod Øst eller mod Vest og finder sig i alle Rettelser med mekanisk Sagtmodighed.

Et sligt Ur forstaar, at Klokkeslettet er et af de Fastboendes Privilegier, og at det selv som seilende Individ er afskaaret fra Ufeilbarhed. Dets Visere kommer Tiden i Forkjøbet eller agterudseiles, alt efter Omstændighederne. Men Tiden er en Illusion, saa i sit Indre behøver Uret ikke at tage nogen Skade af Bevidstheden om sin kroniske Upaalidelighed.

Et sligt Ur har havt en væsentlig Andel i min Opdragelse. Vi havde et i mit Hjem, og det havde seilet for længe. Det havde krydset Atlanten og Pacifiken saa ofte, at det omsider var begyndt at sløves i Fjærene. Det var vant til at flyttes frem og tilbage fra Døgn til Døgn i et langt bevæget Liv og kunde ikke ganske forsone sig med Forestillingen om at være oplagt. Og med rigtig barnligt Instinkt forstod vi det gamle Urs Følelser og begyndte uvorrent at flytte Viserne, eftersom det faldt os bekvemt. Vi [152] flytted dem tilbage om Aftenen for at kunne være længe oppe og om Morgenens for at kunne bli liggende og ikke komme for tidlig paa Skolen. Og det gamle sindssvage Ur tikked velvillig og tænkte: Nu bærer det altsaa mod Vest igjen!

Men nu bærer det mod Syd, mod Sol, mod Afrika, mod de lykkelige Øer – ti saa kaldte Plutark (eller Strabo eller Ptolemæus) *Kanarierne*, formodentlig fordi der ingen Kunst var der, ingen Literatur, ingen Videnskab, ingen Plutark, ingen Strabo, ingen Ptolemæus. Men dengang laa de ved Verdens Ende, nu ligger de midt paa Oceanets aabne Farvei og er kanske ikke lykkeligere end andre.

Jeg bodde engang paa en Ø, hvor der var drevet iland en Tysker fra en forlist Skonnert. Han havde maattet skille sig ved hvert Plag for at redde sig iland, og han kom bogstavelig talt uden Bagage til det Hotel paa Øen, hvor han tog ind. Han bodde der i Maaneder og Aar og vented taalmodig paa en Pengeforsendelse, som bestandig udeblev, men han spiste og drak og var velklædt og trivedes som man trives paa en lykkelig Ø. Imidlertid voksede Værtens Datter, som var [153] et nyfødt Barn, da han landede paa Øen. Hun voksede omkap med hans Gjæld og blev stor og smuk. Og en Dag satte Værten – som man siger –

Tyskeren Kniven paa Struben og sagde: «Betal Regningen eller gift Dem med min Datter. Nu kan jeg ikke vente længer.» Tyskeren valgte den lykkeligste Udvei og blev boende paa den samme Ø og i det samme Hotel, det han ved sit Giftermaal overtog.

Og det eiendommelige ved ham som Hotelvært var, at han aldrig modtog mindre velklædte Gjæster, medmindre de erlagde Betalingen paa Forskud. Han havde sine Erfaringer. Men for mit eget Vedkommende vil jeg vare mig for at kalde Kanarierne lykkelige, før jeg har prøvet Hotellerne.

Der burde ikke findes Hoteller paa lykkelige Øer. Det har stemt mig mindre gunstig mod min Reises Maal, at der findes et Olsens Hotel i Santa Cruz. Men hvis ikke «Encyclopædia Britannica» lyver, saa findes der til Gjengjæld ingen Kunst og ingen Literatur ... derfor er jeg i mine egne og i mine Venners Øine alligevel et misundelsesværdigt Menneske. Jeg reiser ikke ud for ^[154] at sætte Stemning paa Baedekers Stjerner. Jeg reiser til Snefjeldet under Krebsens Vendekreds, til Palmer og til blaat Hav ...

Der mangler et lidet Slingrebræt til Blækhuset her ombord. Derfor raader jeg mine Venner til at benytte den kostbare Tid og skrive, før de kommer i rum Sjø. Men de hvide Kalkklipper ved Beachy Head er i Sigte, og Brevet faar gaa som det er.

Det er England, solbelyst – –

Don Quijote

Der var Vinter over Nordsjøen, og Nordenkulingen drev Snebyger efter os langt ned i Biskaya. Men udenfor Kysten af Portugal sprang Sommeren paa en Gang ud med Middagshede og lune Aftener, vi seiled ind i Syden, og det blaa Hav blev for hver Dag mere blaat. Vi duver paa lange Dønninger, og Vestenvinden jager Serpentinere af Skum henover Bølgekammene. Det eneste levende omkring os er Springerne, der leger om Stevnen og glimter med gule Buge i Solskin naar de hvert Øieblik er ovenvande. Her ombord indfanges ingen Nyhedslige gyldigheder fra Landjorden. Vi er lykkelig undsluppet og uafhængige paa det øde, uendelige, bestandig det samme og bestandig omskiftelige Hav. Om Kvelden ligger Nymaanen paa Ryggen høit paa Himlen. Naar ^[156] den gaar ned staar Orion i Sydvest mellem Sirius og Aldebaran, og saa mørke og gjennemsigtige er disse sydlige Nætter, at saavel Hundens diamantagtige Farvespil som Aldebarans røde Øie kaster Refleksbroer over det blanke vuggende Hav. Vi seiler gennem Morild og under Morild og Stjerner.

Men om Dagen seiler jeg langsomt gennem Kapitel efter Kapitel i en gammel forreven *Don Quijote* fra Skibsbiblioteket.

Det er tre hundrede Aar siden den Roman udkom, der den Dag idag er Verdens mest berømte som den i lange Tider var den mest afholdte. Den har i Tidernes Løb været læst af mangfoldige og tydet paa mangfoldige Maader. Barn har moret sig over den, unge Mennesker har slugt den, Voksne har forstaat den, Gamle har berømmet den – kunde allerede Digteren selv skrive i anden Del. Ja, lægger han til: det gaar saa vidt, at Godtfolk ikke kan høre et gammelt Øg knægge, uden at de siger: Rossinante!

Ridderens og hans Hest, Væbneren og hans Æsel vil til Dagenes Ende nyde den samme Folkegunst, og selv i Lag, hvor hverken Digterens eller Digtingens Navn ^[157] har trængt ind, er alle fortrolige med Heltens Kamp med Veirmøllerne. Selve Ordsproget har sat Kronen paa Populariteten.

Og hvad er det for en Bog, som saaledes har vakt Menneskehedens Bifald og som endnu er Verdensværket blandt Romanerne, almindeligere i sin Gyldighed, større og dristigere i sin Plan end nogen anden?

Som Bidrag til den menneskelige Selverkjendelse indtar den sin Plads ganske for sig selv, udenfor al komisk Digting, udenfor al Digting. Aldrig før eller senere er en komisk Figur opstaat af Egenskaber, som hver for sig saalangt fra er latterlige, at de tvertimod er Menneskets, Mandens bedste og ædleste: Begeistring, Selvovertindelse, Tro paa en Idé, Offermod, Sanddruhed, Tapperhed, Menneskekjærlighed. Don Quijote er fremfor nogen en Ridder uden Frygt og Dadel, og han er ikke desto mindre bedrøveligere af Skikkelse end den første den beste Leiesvend, der ikke er værd at løse hans Skobaand. Og læg Mærke til, at han egentlig ikke er daarligere udstyret med Aandens end med Hjertets Egenskaber. Uden at forrykke Forholdene eller bryde Enheden i Figuren ^[158] kan Cervantes lægge Helten sine egne kloge og livserfarne, ja sine dybsindigste Ord i Munden, saa endog de, som mener, at Don Quijote opfører sig som

en Afsindig, maa indrømme, at han undertiden taler som en Vismand – un cuerdo loco y un loco que tira à cuerdo.

Der kommer en Dag for denne Entusiast, da han ikke længer kan slaa sig til Ro paa sit ubetydelige Gods i La Mancha. Verden er fuld af Uret at gjøre god igjen. Der sidder talrige fangne Prinsesser og venter paa sin Befrielse, der raaber uskyldigt Blod mod Himlen, de Svage krænkes, Vold og List flourer, Troldmænd forventer Sansen for Godt og Ondt, Sandhed og Løgn ... Verden er af Hængslerne, men Entusiasten er ikke den, som forbander Pligten til at sætte den igjænge eller tviler paa sin Evne til at gjøre det. Han nyder paa Forskud Lønnen i sin gode Samvittighed, og alle Møier og Forsagelser bestraaes for ham af Dulcineas fjerne Smil.

Hans Vilje er ren som hans Kjærlighed er platonisk. Hans Sindelag er fuldkommen uverdligt, og hvad man end mener om hans Rustning: ét er sikkert: den pansrer ham ^[159] mod alle Erfaringer. De groveste Regninger preller af paa hans Overbevisning om, at Værtshuset er et aabent og gjæstfrit Slot, og forgjæves minder Maritornes Svinskhed ham om, at hun ikke er nogen sødtduftende Uskyldighed. For indslaaede Tænder, knuste Ribben, brukne Arme, for de ubehageligste Sammenstød med Livsens Realiteter finder han en rigelig Skadeserstatning i Vissheden om, at han kjæmper for Ret og Sandhed mod Løgnens og Ondskabens Liga og at Retten og Sandheden i hans egen Person omsider maa triumfere.

Er da Don Quijote som Heine mente alene «den største Satire over den menneskelige Begeistring», eller har Turgénjev Ret, naar han i sit aandfulde Essai lægger al Vægt paa de sympatiske Sider ved Heltens Væsen, hans Sinds Oprigtighed, hans hellige Oprørskhed, hans uforbederlige Mennesketro og uheldredelige Menneskekjærlighed? Noget af en Don Quijote, mener den russiske Digter, maa enhver den være, som vil vinde Menneskene, bevæge dem, forædle dem. Verden vilde gaa tilgrunde af Egoisme uden Don Quijoterne. Ikke hans naragtige Handlinger, ^[160] men hans rene Vilje er det væsentlige ved ham.

Derfor elsker man Don Quijote med al hans Løierlighed, men man holder ikke af Hamlet eller Faust med deres umaadelige Aandsfortrin ...

Det store komiske Grundforhold i Cervantes's Roman er ikke dette: at Helten ikke kan maale sig med sine Opgaver, men det modsatte: at Opgaverne ikke kan maale sig med Helten, med Varmen af hans Begeistring, med Voldsomheden af hans Ufortrødenhed. Han er istand til at slaa en Armé paa Flugt, og al hans Dumdristighed tjener til at splitte en Saueflok. Han tømmer en Potte skiddent Vand med samme Bravur som Herakles rensede Augias' Stald. Og han kan aldrig forbløffes, fordi hans Bevidsthed er saa opfyldt af Ideen om en storartet Kraftudløsning, at den er ganske utilgjængelig for nogen Anelse om det intetsigende Resultat.

I Hælene paa Rossinante traver Asenet, og den eneste fortløbende Kommentar til Don Quijotes Bedrifter er hans Svends Betragtninger. Der er her ingen abstrakt Modstilling af Idealisme og Materialisme. Den tykke ^[161] prosaiske Væbner er inderligere og uadskilleligere knyttet til sin spøgelsesmagre Ridder end om han delte hans Anskuelse og var opflammet af hans Entusiasme: han vil nemlig høste Fordelen af dem. Sancho Panza svæver ikke et Øieblik i Tvil om, at alt hvad hans Herre foretar sig er den rene og skjære Galskab, men Galskaben stikker ikke for ham i Don Quijotes enkelte fornuftvidrige Handlinger, i hans uslidelige Villighed til at se Virkeligheden farvet og forstørret gennem

sine eventyrlige Ønsker ... den stikker deri, at han i det hele tat lever og bemøier sig for noget saa substansløst og uspiseligt som et Ideal. Sanchos Lettroenhed tar for gode Varer alle de Jætter og Drager og Heksemestre, al den Djævelskab, som «hans vandrende Ridderskab» ligger i Konflikt med, og som for hans eget udannede Bondeøie fortøner sig som Vindmøller eller Saueflokke eller Galeislaver eller selve den «hellige Hermandad» ... men at hans gode Herre begaar alle sine ulyksalige Bedrifter i den Hensigt at lykkeligjøres med et Smil af en Dulcinea, som ikke engang er til eller i det mindste bare er et Bondefruentimmer [162] i Toboso ... det spænder Sanchos Forundring over dens Udvidelighed, og i sit Hjerter er han sikker paa, at der stikker noget mere solid under, og at hans Herre nok mener at drive det til en saavidt reel Vinding, at han kan forlene sin Væbner en Ø til Tak for hans Troskab. Sancho rider med paa alt med den Bagtanke: Vi gjør ikke alle vore Dumheder forgjæves!

Som umaadelige Silhouetter kastes dette ridende Pars Skygger over Verden, lige groteske, den ene i sin Skindmagerhed, den anden i sin Fedme; den ene i sin Higen som den anden i sin Træghed. I Takten, den saare ujevne af Rossinantes begeistrede Galop og Æslets hæderlige Luntetrav har Menneskeheden gjenkjendt Rytmen i sin egen Fremrykning, som den i den glørværdige Hidalgo fra La Mancha og hans gemytlige Væbner gjenkjender Figurer, der bestandig optræder om igjen paa Verdens Teater.

Don Quijotes aggressive Forhold til Virkeligheden bestemmes helt og holdent af, at hans Forestillinger om den engang for alle er festnede, størknede og uimodtagelige for Fremskub af selvstændige Erfaringer. Hans [163] Verdensbillede er færdigt, før han skrider til sin Gjerning, og forvrængt, fordi det ikke er hans eget, men tilegnet paa anden Haand, uoriginalt. Hans Magerhed er symbolsk. Alt, hvad han ser og oplever, ser han i forrykkede Dimensioner, fordi han tvinger det ind i sit System; intet vækker den skabende Forundring i ham, intet afslører sig for ham som uafhængig Realitet, men som Illustration til hans forudfattede Mening. Derfor kan han ræsonnere abstrakt som en Vismand, men handler reelt som en Daare ...

Hans lidet perfektible Natur er vidaaben for Entusiasme. Han har umaadelig let for at tro og at ville, fordi han intet Materiale har samlet til Tvil. Han har umaadelig let for at være tapper, fordi alt, hvad der møder ham af Modgang og Hindringer, svarer fuldstændig til de Gjenvordigheder, hans ideale Forbilleder med Glans har overstaet. Han har umaadelig let for alt undtagen for at smile ... ogsaa derfor vækker han ustanselig Munterhed.

*

Da første Halvdel af Don Quijote udkom var Don Miguel de Cervantes y Saavedra en [164] Mand paa nær de seksti Aar med et Liv bag sig fuldt af Eventyr, Ulykker, Sorger og Krænkelser ...

I sin Ungdoms glødende Begeistring for Kristendommens og Spaniens Sag var han traadt i Krigstjeneste. Han var som menig Soldat med i Slaget ved Lepanto, hvor Tyrkerflaaden blev oprevet og ødelagt af Don Juan d'Austria. Der blev hans venstre Haand knust af en Kugle. Men Skuffelsen over at den tilbedte Feltherre blev kaldt tilbage og at Seiren blev forspildt ved Filip den andens vankelmødige, nidske Politik dæmped ikke hans Krigslyst. I de følgende Aar var han med ved Navarino og La Goletta, og i 1575 blev han som bekjendt paa Hjemseiladsen fra Neapel tat til Fange af Pirater og holdt som Slave i Algier i over fem Aar. I Novellen «El Cautivo», der er indflettet i Don Quijote og mangfoldige andre Værker har

han gjenoplivet Minderne fra dette Fangenskab. Efter mange mislykkede Flugtforsøg blev han endelig udfriet med en Løsesum og vendte tilbage til sit Fædreland. Saa begynder hans lange og tornefulde literære Løbebane – afbrudt af nye Krigseventyr. ^[165] Han skriver Mængder af Skuespil og Noveller, Tendensskrifter og i Tidens Stil Pastoraler, men hans Ry fordunkles af den overmenneskelige frugtbare og af Publikum forkjælede Lope de Vega. Cervantes kunde ikke leve af sin Produktion. Han fandt aldrig nogen mægtig Beskytter og vedblev hele sit Liv at være fattig. Han kjæmped trodsig og ensom for sine Idealer, han red sine Kjæpheste, men Livet maatte han friste i smaa Erhverv eller ingen, under stadig Omflakken ... Han lærte Spanien at kjende ud og ind og fremfor alt paa Vrangen ... og sit Hovedværk paabegynder han i et Fængsel.

Da han ti Aar senere havde fuldendt den store Digtning, skrev han: «Mit Værk er forspildt, og mit Liv har været en lang Uklogskab. Jeg gaar og bærer paa min Ryg en Sten med en Indskrift, som fortæller om alle mine feilslagne Haab.»

Saa sidder han den gamle Kriger, den gamle Digter i sit lille armodslige Hus i Valladolid og nedtegner sine feilslagne Haab. Men hans Bitterhed opløser sig, mens han skriver, i Smil. Han befrir sig i en umaadelig ^[166] Overdrivelse af Uforholdsmæssigheden mellem de fantastiske Fordringer til Livet og Livets egen impertinente Nøgterhed. Hans urolige, tapre og stolte Sind vinder Ligevægt i den store Selvironi. Og han ser hele det livagtige Gespenst af Ridderen, hvis Skygge vil sees til alle Tider: I Kirker og Parlamenter, i det daglige Liv, blandt Folkets Førere og Ungdommens, i Videnskaben og i Digtningen, blandt Forkjæmperne for afblegede Idealer eller for det allernyeste i Sandhed-faget.

Og et Ansigt, som er streifet af Don Quijotes Skygge er i sit Alvor uryggeligt. Det vil kunne lyse af en Glød indenfra, men aldrig af det Straalespil, som speiler et Sinds underfundige Mistanker om, at Verden ogsaa vilde bestaa uden *den* vandrende Ridder, som netop bryder en Lanse ...

Las Palmas

Las Palmas ligger blændende hvid paa Solstrand mod det umaadelige Hav. Pasatbrisen suser i de stolte Palmekroner, og bagenfor hæver sig Landet i Terrasser, som langt oppe under Skyerne er blødt grønduggede af rigelig Vaar ...

Fra Puerto la Luz fører en Vei over de gule Sanddyner ind til Byen. Den vrimler af *Tartanas* med piskesmældende, hujende Kuske, men det populæreste Befordringsmiddel er en Damptramvia, der er afdanket i Spanien, men har gjort Furore blandt Insulanerne og opfattes som Triumfen blandt Aarhundreders Opfindelser og Kronen paa moderne Kommunikationsmidler. De reiser ikke med den, men de stormer den, naar den en sjelden Gang viser sig. De venter taalmodig paa den i Timevis og lægger sig midt over ^[168] Skinnegangen for at vækkes af den, naar den endelig kommer. Og naar den snøfter sig frem til Holdestedet, overlastet med Passagerer, skaffer de sig Plads paa de andres Fang eller Rygge eller klyver op paa Taget af Vognene eller hænger paa Stigbrættene i Klasevis eller klistrer sig fast paa en eller anden ubegribelig Maade. Og alligevel maa den store Sværm nøies med at følge Toget i fuldt Løb.

Men Kanarierne havde ogsaa i disse Dage en sjelden Aarsag til at være paa Farten. Deres Øer havde nemlig for første Gang siden de opdagedes Æren af kongeligt spansk Besøg. Og Alfonso XIII havde ovenikjøbet tat Las Palmas paa Sengen. Han ventedes først en Dag senere, og Byen fantaserte i Festforberedelser. Triumfbuerne ind til Hovedstaden ligned i sin uferdige Tilstand Udkast til Galger og Skafotter, og Landgangskiosken paa Moloen mindede i den tidlige Morgenstund om intet hvad jeg har oplevet af Vildskab i Uorden. Det hele saa ud som et Arrangement af gale Manufakturister, og mens Dekoratorerne, alle med Cigaretter i Mundvigen, sled i og slos om ^[169] de røde Brokadestoffer, vrimled Luften af Ordre og Kontraordre, Skrig og Trusler fra den tætte Stimmel af vedkommende og uvedkommende Tilskuere. Og ikke desto mindre var Kiosken som ved et Mirakel fiks og færdig og fuldendt smagfuld, da jeg kom forbi der igjen en halv Time senere, og da jeg hang udenpaa Trammen og holdt Balancen ved at bide Neglerne fast i en Kanarikones mægtige Overarm, for vi frem under prangende Triumfbuer. Som den lille vel opdragne Konge han er, ventede Alfons med at stige iland, til alt var i Orden. Og han fik en værdig og misundelsesværdig Modtagelse. Hele *Triana* flammed af Farver. Det skønne spanske Flag, der er som Svovl og Blod, smækkede med hede Tunger mod den blaa Himmel. Alle Huse var blomsterklædte, alle Balkoner stimlende tæt besatte af festklædte Damer, og Blomsterguirlanderne, Vimpelguirlanderne spændte lette og tunge Gyngebroer fra Tag til Tag, fra Balkon til Balkon. Og det morsomme var at se paa de Indfødte ... de var som berusede Bier i en Blomstereng. De summed, de hengav sig til Selvforglemlensens Fryd, ^[170] deres dunkle Øine drak Farver. Og da endelig Bruset af Menneskebølgerne og de høie Skrig forkyndte, at Kongen og Infanterne nærmed sig, steg Uroen til Larm, til Virvar, til glad Panik. Folk brølte op af fulde Lunger, ikke Hurra, ikke Viva ... men bare Lyd, skingrende, skrattende Smæld af Lyd, af *virkelige* Lyd, af Lyd fra Afrika, Plask af Lyd som fra Kaskader af nedregnende Blikplader ... ja ti intet kan erfaringsmæssig sammenlignes med disse ru, altoverdøvende Kanaristemmer, naar de er indstillet til Begeistring.

Jeg fik et Glimt af Kongens unge Bourbonneransigt med den lidt forstrakte Underlæbe. Han hilste op til Balkonkvinderne, hilste ømt og virkningsfuldt. Men Vognen blev øieblikkelig gjemt i en Sky af Konfetti, hvorigjennem de udslupne Duer forskræmte flaksed. Jeg fik ogsaa et Glimt af et Ansigt, der saa forskræmt ud og af en tynd Damehaand, der klemte haardt i Kalesjekarmen. Det var La Infanta. Formodentlig havde hun tænkt, at der fabrikertes Bomber ogsaa paa de lykkelige Øer.

Men da omsider hele Kortegen var passeret ^[171] og Folkestrømmen vælted efter den, havde jeg Tid til at observere, at alle Blomsterne var af Papir ...

Spændingen foran det ukjendte holder sig ikke længe. Man mærker snart, at Alverdens Roser er af det samme Papir, og Las Palmas er med alt sit mauriske Præg en almindelig sydlig Handelsby, bare renere og smukkere end de allerfleste. En Plads som dens Alameda med vældige sortskyggende Stenege og lyse Plataner vilde pryde enhver Hovedstad, og om Aftenen, naar Byens Orkester raser i Souzamusik, og alle de mantilleklædte Skjønheder i levende Hegn af gamle Dueñas driver dovent, men utrættelig frem og tilbage paa den evindelige samme Promenade, føler man sig igjen for en stakket Tid hjemme i det sorgløse Syden.

En Eksistensglæde, som er sin egen Stimulans, svulmer i dem alle. De smiler henrykt over sig selv og over sin nye Kjole og siste Tilbeder. De pranger i den korte Skumring, i den korte Ungdom, før Fedmen tar Overhaand. Med Mørkefald glider de hjem og sætter sig ved Vinduet, der som sædvanlig i Syden er tættilskoddet, men her ^[172] paa Canaria er forsynet med en liden Glugge, en «Postigo», der meget praktisk er stor nok til at tillade en Conversacion med den udenforstaaende Elsker, men for trang til at slippe ham ind. Det er en autoriseret Art Flirt, hvori de unge Kanariere opviser en ligesaa uforkrænkelig Taalmodighed som nogen Spanier. De rokker sig ikke i Timevis, de flytter bare Støtpeunktet fra Ben til Ben for ikke at dovne i dem begge, og de pleier at staa, indtil de tydelig mærker, at den Skjønne snorker inden for sin Postigo.

Om de kanariske Damer Skjønhed staar der for Øieblikket en Strid i Aviserne. De ledende Organer paa Hovedøen er enige om, at de kanariske Damer er smukkere end al Verdens andre. Derimod mener Tenerife, at Gran Canarias Damer ikke taaler Sammenligning med deres egne, og Gran Canaria fremholder af æstetiske Motiver, usmittede af Patriotisme, den Kjendsgjerning, at alene Gran-Canarierterne vilde være «Hors Concours» i en universal Skjønhedskonkurrance.

I en grundhæderlig og britisk knastør Guide over Øerne bemærker Forfatteren, at det er almindeligt at høre Reisende prise de ^[173] indfødte Kvinders Skjønhed. Men, lægger han til, man maa huske paa, at disse Reisende gjerne er Sjøfolk som har været længe tilsjøs.

Jeg er ogsaa tilbøielig til at tro, at de flatteres af Spændingen foran det Ukjendte.

Fra det solsvedne Las Palmas gaar Reisen til Tenerife, hvis vestlige Skraaning skal være Øernes Paradis. Men forinden tar jeg endda en Tartanatur op til Byen, og gennem Forstadsgaden, der strækker sig langs Strandbuen gennem en rødlig Dis af Støv og Flyvesand. Havet ligger blankt og gyldent foran Byen, og i Skumkraven af Brænding leger de brune Kanariebørn Sidsten. Andre hiver Sten op i Palmerne for at rive ned Daddelkart. Alle Døre staar gjæstmildt aabne, og overalt er der Taverner, hvor fremmede Matroser holder Landlovskalaser i Vin, der smager som glødende Flyvesand svalet i Sprit ... og

tilfredsstillter sin umiddelbare Livsglæde i Betragtningen af de hvælvede Skjønheder der kredenserer Bægrene. Udenfor i Støv og Sand ligger henslængt Grupper af de samme Skjønheder. De er vistnok yderst anstændige. Deres lade Øine er halvlukket af mættet Nysgjerrighed ^[174] paa Livet, de vugger end ikke sin dvask Fedme i Middagsheden, de bugner fredelig op som overmodne Græskar.

Som Mødre har de liden eller ingen Bekymring for sit talrige Afkom. De piller sine smaa i Manken, mere af Ømhed end af Renlighed, og naar Børnene straks efter Fødselen har faat indsat et Par Ørenringe, trænger de paa flere Aar ingen yderligere Beklædning. Og Melk maa absolut forekomme i Overflod. De første Ord de smaa Tunger lærer at stamme er una perrett' caballerito, og dermed er de udstyret til de første raske Manøvrer i Livskampen. *Perretta* er Kjælenavnet paa Soustykkerne, og paa Veien ind til Las Palmas samler man som fremmed hele Sværme af perretaskrigende Unger om sin Tartana. De holder Følge i det rasende Trav, udholdende som Maager efter en Damper, de slaar Hjul og gjør andre Kunster ved Siden af Vognen og hugger smaa sorte Næver i Karmen, knebrende Perrett', Perrett' med flinthaarde rr'er.

Eiendommeligt og paafaldende, men ingeniunde uforklarligt er det, at en hel Del af disse Kanariebørn har faat lyseblaa Øine i ^[175] Vuggegave. De tindrer i deres kaffebrune Ansigter som muntre Uregelmæssigheder af Naturen, og deres haarde, nordiske Blik bekræfter saagodtsom noget andet, at vi befinder os i et Centrum for den store internationale Trafik.

Orotava

«Ikke et af Paradiserne, men Paradiset paa Jorden» ... Det er Alexander Humboldt som har grundfæstet Orotava's Ry for usammenlignelig og absolut Naturskønhed. Et Stemningsudbrud af den store Reisende har for hans Landsmænd forbenet sig til Dogme, og med den troende Taabelighed, der nu engang er tyske Turisters Særkjende, kan man se dem springe ned af sine Æsler og leire sig paa den Udsigtspynt, hvor man har det videste Overblik over hele Orotavadalen, «Humboldts Hjørne» og mætte sin Beundring for autoriseret Naturskønhed med rundelig opladte Øine og glade Gebærder.

Veien brækker om Fjeldkammen og begir sig i faldende Bugter mod Dalbunden. Solen brænder i Havranden og Havet vimrer i Lysfraade som paa et Turnersk Maleri. [177] Nogen Minutter, og den er gaat under, og Natten smyger sig uforvarende opover Fjeldsiderne ... Det er allerede mørkt nede i Dalen, og høit, uendelig høit oppe staar Pico el Teides Snetind svøbt i Solrødt. Den blir væk for os i en Veisving, vi er nede paa Sletten og kjører gennem Alléer af vældige Febertrær, som sveder sin Røgelse ud i den hede Nat. Vi møder bananlastede Vogne, trukne trægt af tunge Okser ... Kuskene ligger paa Toppen af sine Læs og sover eller skraaler mod Stjernerne Stumper af en eller anden ubekymret Vise. Og langt om længe svinger Vognen ind i en Park og op for Indgangen til det store Hotel «Taoro».

Jeg holder af visse Grunde ikke af store Hoteller. Det er muligt, at det er en Fordom, men det er sikkert, at den alene vil kunne overvindes af store Akkreditiver. Et lidet Gjæstgiversted, om det kalder sig Gasthaus eller Inn eller Albergo eller Fonda, vil bestandig rumme lidt af det, den omstreifende Reisende søger selv paa Bekostning af Renlighed og Bekvemhed: en Slump Særegenhed, et pudsigt Interiør, en Levning af de Kuriosa, som forsvinder: Nationaleiendommelighederne. [178] Europæismen har endda bare ædt sig gennem de øvre Lag af Folkene. Almuen sidder igjen og vogter Racen, dens Fysik, Idé, Sprog, Dragt. Bourgeoisiet er overalt sig selv ligt. Det læser overalt de samme Aviser, ser de samme Teaterstykker, spekulerer i de samme Værdier, spiser den samme Mad, drikker den samme Vin og døser i de samme Forestillinger om Liv og Død. Og med Socialismen vil denne Bourgeoisiets Internationalisme forplante sig nedover og forberede Fremtidens graat oplyste, esperantotalende Enestand. Men foreløbig er Hotellet, det store Hotel Interimshjemmet for den Type, som overalt og intet steds er hjemme: den dannede Europæer, som reiser for sin Fornøielse, sin Forretning, sin indre Uro, sin Sygdom – eller simpelthen for at tilfredsstille sin Ligegyldighed.

Imidlertid er det saa sent, at Typen heldigvis er gaat til Ro.

Jeg vaagner midt paa Natten i blaat Maaneskin. Udenfor er Rummet fyldt af en eneste, overdøvende, og alligevel i sin Vælde dæmpet Lyd, som om Jorden selv sang inde i sine Hvælvinger.

[179] Jeg gaar ud paa Terrassen ... Der ligger igjen et ukjendt Landskab, en fremmed Verden bevogtet af den velkjendte Fuldmaane. Kystens Linje er svunget som en Sigdrand med bratte Forbjerge i Nord og Syd, og Havet ligger blankt imod den og blikstille, og alligevel raser Brændingen med Tordenlarm mod

Klipperne. Oceanet gynger i sit Leie, det skulper umærkelig mod Kanterne ... det nynner paa en ny Orkan ...

Jeg lister mig tilbage til mit Værelse. Gjennem Væggen hører jeg en sprød Hoste, der vedvarer uafladelig inde fra Sideværelset. Den lyder saa spinkel og saa sørgelig. Den er taalmodig og arbeidsvant; det er som sad der et lidet Dyr inde i det svindsottige Bryst og besindig hakked det istykker ...

Ude i Hotellets Patio er der fortøiet en liden vims, kolerisk Abe til en Søile. Der sidder en syg Englænder i en Rullestol og morer sig med at anbringe smaa Delikatesser netop en halv Tomme udenfor Dyrets Rækkevidde. Det er mange lækre Ting. Strassburger Gaaseleverpostei med Trøfler. Smaa ristede Brødkrummer med Wolga-Kaviar. Helgolands Hummer. Franske Escargots ... [180] Marekatten slider sin tynde Krop halvt af Led af Appetit og gjør desperate Tilsprang, som bare snærrer Lænken om dens knurrende Mave. Dens Mund løber i Vand, og den skjærer Tænder af Raseri, den knytter sine sorte, afmægtige smaa Næver truende mod Englænderen, som vaager over alle dens Krumspring med et onskabsfuldt Forsyns dybe Interesse.

Det er et frygtelig udtæret Menneske. Hans Ansigtstnokler er løselig omvundet med et Pergament, som nu da han smiler brister i alle sine tusen Rynker. Han viser Aben al den Mad, han ikke selv kan spise ... han hævner sig over sin egen syge Mave ...

Dette er Orotava, dette er Paradiset paa de lyksalige Øer.

Whitechapel

Jeg ligger vaagen og gjenkalder mig Indtrykkene fra en bevæget og nydelsesrig Dag. Det er heller ikke let at faa sove. Der mumles omkring paa Hylderne, og den rustne Mumlen revner undertiden for ugenerte Mishagsytringer. Her havde man erlagt sine tre Pence for sorgfrit at hengive sig til sine Drømme, og saa hersker der alligevel i Sovelokalet ikke den dybe og absolute Ro som Ordensreglementet forlanger ... Bloody chaps!

Men jeg har som sagt mine Indtryk at ty til. De begyndte allerede den aarle Morgen paa Themsen. De pilende Smaadampere, de tunge Lægtene og stønnende Slæbere, Kulprammerne og Lystyachterne, Oceandamperne, Seilskuderne, Motorchalupperne, den store mesterlige Balance i den farefulde Vrimmel. [182] Og Kaierne med de vældige Svingkraner, Kornsugerne, Kulklørne ... Sjauerne selv ... Farten i Slidet, den morgenfro Bravur i de raske Tag, Vellyden i al den hvinende, skrattende, drønnende Trafik ... Forvirrede Indtryk med et kraftigt Glædesmoment af Energi, af Vaar under Himlens graa og over Flodens brune Uhumskhed.

Uransaget af Toldvæsenet begir jeg mig gjennem Pakhusmug til Wapping. Om Roms Panteon sank i Jorden vilde den danne en værdig Nedgang til Underverdenen, men ikke værdigere end den skumle Hvælving over Wappings Metropolitanstation. De skidne Trægallerier der ringler Trapper langs Hvælvingens Mure, formaar ikke at forstyrre Indtrykket af de rene Rumspænd i denne Dome under Londons Dok. Der pibler Damp ind oppe fra Skylighet i Zenit, og der slaar en Os op fra Tunnellerne i Dybet, hvor Togene yrer med Menneskeladninger.

Jeg har heldigvis intetsomhelst bestemt Maal med min underjordiske Reise. Vi passerer en Række Stationer, og jeg stiger til en Afveksling af ved Aldgate. Det er en Overraskelse at dukke saa pludselig op i en [183] tysk By. Til Gastwirtschaften, Kravt, Augustinerbrau, Eisbein og selve Bratwurstglöcklein med lavloftet, gotisk gemytligt Nürnberger originelles Lokal! Og Wurst og Wirth og Mädels, alles made in Germany. Der findes altsaa ingen Opinion i England mod de kjære Tyskere. Tyskland anlægger simpelthen Byer i London. Tonen maa kaldes fidél ... Og medens jeg tømmer mit Mass, bestemmer jeg mig til at forblive for Resten af mit Liv i Kjæmpebyen ... Naar jeg faar Reisevé til Italien eller Spanien eller Palæstina, kan jeg sætte mig paa Imperialen af en Omnibus og fortrække til vedkommende Lands Filialer i London. Men foreløbig vil jeg op til de engelske Bydele og til mere standsmæssige Kvarterer. Og jeg begir mig op paa en Omnibus. Færdselen foregaar i gammeldags og afmaalt Tempo. Dickens vilde kjende sig igjen i City. Han vilde kunne gjøre Observationer fra Taget af dette ærværdige Befordringsmiddel uden at forvirres af det tyvende Aarhundredes Hastværk. For al Ilfærdigheden er begravet under Jorden. De gamle Huse vilde vise ham sine uforandrede grønskede Fasader, og Kuskens Ansigt og [184] Passiar vilde gi ham Snippen af en Livshistorie og en Karakter. Hans Bøker vilde bli lige lange og rigelige ... Det umaadelige London skifter ikke Præg i Løbet af en Bagatel af et Aarhundrede. Det amerikaniseres ikke af nogle Snes epokegjørende Opfindelser. Det synes at være en solid By ...

Vi skumpes sagtelig op gennem Leadenhall Street og stanser omsider fuldstændig foran Børsen. Strøget er foreløbig ufremkommeligt, og Kusk og Hester maa resignere. Det er ogsaa en Plads, man ikke bør skynde sig over. Englands Bank gir som ingen anden Pengebygning i Verden en Forestilling om, hvad den gemmer. At den er et lavt Hus i én Etage virker i dette Strøg, hvor hver Fod Grund er en Formue, som en iøinefaldende Udstilling af økonomisk Vederheftighed. Denne Bank er intet Luftkastel. Her viftes der ikke med illusoriske Papirer, her skufles det røde Metal. Dette er Guldets uindtagelige Fæstning.

Denne flade, tunge Bygning, dette uløftelige Laag over Penge vilde gjøre et forstemmende sarkofagagtigt Indtryk, hvis ikke ^[185] Børsen med sine frie Søilerækker laa opmuntrende ligeoverfor. Dens brede Trappe indbyder til Passiar og Spekulation. Der inde hersker den rullende Bevægelighed i Værdierne. Og udenfor midt i Stimlen rider Wellington paa sin høie, slanke Hest og minder om den lykkeligste Værdiomsætning, den store Handelsnation har foretat.

En Konstabel hæver sin dominerende Haand og vi svinger ind i Cheapside midt i en Række af Hansoms og Omnibusser, der har ventet foran og efter os. Om et vildtfremmed, overmenneskeligt Øie keg ned i denne Trængsel af agende, cyklende, slentrende Væsener, vilde Øiets tilsvarende Forstand staa stille af Forandring over, at alle disse kryende Eksistenser ikke løb surr i hverandres Planer, Maal, Indskydelser, Forretninger. Fra oven maatte Virvaret te sig haabløst, og kanhænde den overmenneskelige Forstand vilde tilskrive Menneskene et blindt geleidende Instinkt. Den store Fare vilde først opstaa, om Strømmen af en eller anden mægtig Grund væltedes i én Retning. Bysikkerheden beror paa det urokelige Alvor hvormed enhver enkelt forfølger sine egne, sine ^[186] egoistiske Formaal. Betingelsen for Orden er Splittelsen. *Bellum omnium pax.*

Selve Anarkiet repræsenterer en bestaaende Livsform. Det er konservativt. Og dets extreme Teoretikere har med Rette Asyl i England. Efter hvert Attentat kaster den kontinentale Presse sig over dette Land, som dog mindst af alle er Attentaternes.

Siden Gunpowderplottet mislykkedes for Guy Fawkes, har Øen været dybt uforstyrret af knaldeffektjagende Terrorister. Men, paastaar Kontinentet ... det er England, som opelsker Anarkismen. Det er England, som skjænker alle Flygtninger Ly uden at af kræve dem Leidebreve fra deres Forfølgere. Det er England, som negter at deltage i Magternes Aktion mod indre Fiender, og det er England, som ikke vil vide af to Slags Love: en lempelig Slags for de velsindede Borgere og en gram Slags for Pakket og de katilinariske Eksistenser.

Tankegangen fører mig atter ned paa den Underjordiske. Jeg stiger af ved St. Mary's og driver ned over High Whitechapel. Tilfældet leder mig ind i Avissalen i Whitechapels Public Library – en mageløs og beundringsværdig ^[187] Indretning. En Sal omtrent saa stor som Fæstningens Gymnastiklokale med gule Rader af Læsepulte og et metodisk udbredt Læsestof, der strækker til for Tusen ad Gangen. Her er Aandsføde i al Rundelighed. Her skal ikke Bærmen af Befolkningen kunne undskylde sig med knap Adgang til Dannelse. Alene af Dagbladene er alle politiske Bekjendelser udstillet. Rækker af Times og Rækker af Truth. Og om det gjælder Modejournaler, behøver dette for sit Ydre tilsyneladende noget skjødesløse Publikum ikke at svæve i Tvil om de anstundende Sæsonfarver. Her er noget for alle. Det vrimler af Six Pence-Magaziner fulde af Gruhistorier og spændende Mirakelbedrifter i Detektivgenren. En samvittighedsfuld Kollektion af populære videnskabelige Tidsskrifter gjør Publikum opmærksom paa de

lurende Farer i alle Næringsmidler, i Luft, i Vand, i Kys, i Haandtryk, i Livet i sin Almindelighed. Saa kommer alle de provinsielle Tryksager og alle de niogniti protestantiske Sektors konkurrerende Saliggjøreelsesorganer, foruden samtlige Udgydelser af den katolske Propaganda, og sist og best repræsenteret ^[188] hele den engelske Sportspresse med dens Utal af Organer for Nævekultur og Slagsmaalskunst ...

Det er lærerigt at iagttage, hvordan Publikum fordeler sig over dette udstrakte Felt af gratisprædende Kundskabskilder. Modejournalerne og Populærvidenskaben øver liden eller ingen Tiltrækning. Mikrober og Moder lades ud af Betragtning. Saalidt man kan sky de første, anser man sig forpligtet til at følge de sidste. Dagbladene og Magazinerne samler hver sine alvorlige, spændte Læsere, men Massen af dette i legemlig Forstand daarlig konditionerede Publikum hænger over Sportspressen.

Det er selve den graa Masse væltet ind fra Gaden, træt, bleg, alkoholisk blaadugget, skjægestubbet, lurvet, frynset i Kanterne, med det samme Jordslag af Halvsult, Lediggang og Misère. Men ud af denne graa Masse stritter Individierne. Midt i denne fuldkomne Mangel paa Valgfrihed med Hensyn til Antræk vrimler fantastiske Luner, overmodige Indfald, kaade Spræl i Retning af det ekstravagante og dandyagtige. Ved Siden af mig staar en ung Mand og blader ^[189] i en Avis med hebraiske Typer. Han har, kanske i Tillid til et gammelt Husraad, sin venstre Uldstrømpe om Halsen. Han hoster saa smaat og gaar kipskodd i Galosjer. Men han bærer til Gjengjæld, presset ind mod Øiet, en Monokle, og denne Monokle i rød Hyssing forjager trolddomsagtig alt det melankolske ved Mandens Ydre. Den gjør ham *chic*, oplagt paa Livet, fändenivoldsk, Landsmand af Chamberlain. Med den maatte han, om det kneb, endnu kunne se bedre Dage.

Jeg følger Pulteraden. Her ligger Anarkistblade i alle Sprog, yiddish, polsk, italiensk, rumænsk og engelsk. Og om dem flokkes opmærksomme Læsere af alle Nationer, smaa Jøder, Polakker, Latinere. Her i et offentligt Bibliotek i det fri England! Jeg har fundet Stemningen og kan reise videre til Westminster Abbey, til Trafalgar Square. Jeg har Stemningen af Storheden og af Vælden og Velviljen, Magten og Humaniteten og Selvrespekten, og jeg gjenkalder mig igjen den døende Lancasters patriotisk svulmende Udbrud:

This earth of majesty –
This fortress built by Nature for herself
^[190] against infection and the hand of war.
This precious stone set in the silver sea,
This blessed spot, this earth, this realm, this England!

Ja, jeg havde gjort det mest mulige ud af Byen og ganske rigtig faat Indtryk af en Verdensdel. Jeg ligger paa min Briks og er mig bevidst, at jeg har fartet vidt omkring og strødd mit Guld for alle Indskydelser. Ikke engang Teatret eller Historien har jeg ganske forsømt. Jeg var paa Matinée i Adelphi og undte Tower et Besøg. Senere optraadte jeg tilvogns i Hyde Park sammen med den fornemme Verden forøvrigt; jeg viste mig og saa paa Promenoiren i Empire og souperte efterpaa og idetheletat – – Men jeg husker ikke, hvorlænge mine Midler tillod mig at optræde standsmæssig. Der maa pludselig være indtraadt en Eclipse ... en total Guldformørkelse, og dette Mørke overfaldt mig i et ukjendt Strøg af Kjæmpebyen, jeg ved ikke hvorlænge over Midnat. Men med det samme oplystes jeg indvendig fra af den Kjendsgjærning, at jeg var

alene i London, ja saagodtsom et Barn paa Vildstraa, med noget som Sixpence uvexlet i Vestelommen.

[191] Jeg blev ved at vanke og dreie om Hjørner paa det Uvisse, i Haab om at støde paa et kjendt Monument til Udgangspunkt for videre Streiftog – et Haab ligesaa forfængeligt som naar et Sudaneserbarn, der har forvildet sig ind i Sahara, haaber at faa Øje paa en af Pyramiderne til at orientere sig efter. Jeg begyndte at kjende Kilometre og Miles svide sine Sifre under mine Saaler, og aldrig tog de Ende disse skumle Gader, som for mig Vildfremmede ikke engang havde den vage Kuriositet at være berygtede.

Om jeg havde begit mig gennem en By, en Hovedstad, gjerne et Verdenscentrum, og ikke vimset om i dette Fantasmorama af Uendeligheden, vilde jeg forlængst været ude af Landet ... paa den aabne, selvfølgelige Landevei.

Det gav sig ovenikjøbet til at regne.

Ja Landeveien, den tilforladelige, i alle Lande hjemlige, den lange graa Snor med Byer som Perler ... Landeveien med de syngende Telegrafstolper og venlige Grøftekanter! Jeg har en svar Fornemmelse af at jeg for bestandig har afskaaret mig fra Landeveien. Monstret har opslugt mig, jeg gaar [192] mig vild i dets Tarme, Kjæmpepedderkoppen har fordøiet mine Sovereigns – –

Der staar igjen en Konstabel paa et Gadehjørne. Jeg beslutter at henvende mig til ham – helst vilde jeg anmode om den nærmeste Vei ud af Byen, men han vilde formodentlig opfatte det som en Spøg ... det var hans Forfedre som trodde paa Verdens og Londons Ende – og jeg spør paa maafaa efter Regent Street. Han tar Maal af min Stand, Nationalitet, Formue og Sindelag i et eneste Blik.

– You'll take a cab?

– Nei jeg vil gaa tilfods.

Han indlader sig ikke mere med mig, men trækker paa sine Bryderskuldre og slaar sine reglementerte jernhælede Slag nedover Gaden. Langt om længe sætter jeg mig paa Trappen foran et stort Hus med mange Døre under en Glasskjærm, som rager ud over Fortaугet og gir Ly for Regnet. Det er en vid, aaben Gade, jeg nu befinder mig i; men Trafikken er indstillet. Der ruller en sjelden Gang en Karet forbi, men Kusken har begravet Ansigtet inde i Hætten og sidder og sover. Jeg forsøger ogsaa at slaa mig tilro [193] for Resten af Natten, jeg vagler paa min ufuldkomne menneskelige Maade ved at trække Benene opunder mig og lægge Hodet paa Armen og vende Ansigtet ind mod Væggen. Men det er for koldt til at sove. Gudskelov der findes en Pakke Phillip Morris i Lommen. *Never say die!* Jeg reiser mig og leder frem Fyrstikker og tænder. I Blaffet faar jeg Øie paa en indrammet Plakat bag et Staaltraadsnet ved Siden af Døren. Jeg lyser bedre paa den. Jerusalem! Dette er et hebraisk Teater. Hosiannah! Jeg ved, hvor jeg er. Jeg er kommet ud af Ørkenen og det Grænseløse, jeg befinder mig i Whitechapel.

En vemodig, næsten lykkelig Følelse betager mig. En Slags tilfredsstillet Hjemve. Her har jeg været engang før – efter alt det jeg har fartet omkring og overkommet af Oplevelser er det ubegribeligt, at det ikke var længer siden end iformiddags. Jeg husker en Anarkist med Monokle i rød Hyssing – han læste i en hebraisk Avis. Hernede i Nærheden var det man kunde spise *hot joints* for en ringe Penge og faa Øllet paa Kjøbet. Her var det ogsaa der i sin Tid blev myrdet en ung Pige, som gik paa Gaden og nynnede:

[194] Sweet violets,
sweeter than all the roses –

Ja netop her er Hjemstavnen for de smaa bløde engelske Sange – her i de skumle Pubs paa Bredden af Whiskyfloden – de Ulykkelige Ganges, der dulmer og dræber som Menneskenes andre hellige Floder.

Men jeg er træt og opsøger et Natteasyl i en Sidegade. Mit Sexpencestykke gir mig Adgang til bedste Forpleining – en Hylde med Voksdugspude og et ensfarvet Hestedækken.

Der smaasnakkes omkring paa Hylderne af graa Bylter, og et enligstillet Gasblus knitrer under Loftet. Luften er forresten ikke saa daarlig. Ventilationen besørges formodentlig af en Punka med Bokserkræfter, for her arbejder et helt System af Hvirvelvinde paa Støvspreddingen.

Jeg prøver endnu engang før jeg gaar til Hvile at samle mine Indtryk af den deilige By, men det lykkes ikke.

Jeg ser bare for mig et Billede, et Kvindeportræt, hvis Pragt og Særegenhed har skinnet for mine Øine i hele Dag. Det er Mrs. Siddons i Galleriet paa Trafalgar Square.

[195] Hun har det nationale Kvindeansigt i underfuld Forherligelse. Denne forfinede Magtvilje, denne kyske Værdighed, denne Holdning af Dronning og Præstinde! Og Profilens strenge Renhed og Dristighed, Hudens diafane Skjærhed ... Øret, Hagen, Munden, alle de deilige Træks lidenskabelige Hemmelighedsfuldhed om alt hvad deres Syntese, Aasynet, forraader: Smerten, Sorgen, Gløden i et utrætteligt, umætteligt Hjerte.

Hun spilled for over hundrede Aar siden Shakespeare. Hun kunde være født paa et engelsk Slot eller i Whitechapel.

Oscar Wilde

Det store Kultursamfund har intet andet Fortrin fremfor de smaa end det umaadelige, at det har Spillerum for overflødige Kræfter. I det lille Samfund hersker der nødvendigvis ogsaa paa de aandelige Omraader en strengere Økonomi end i det store. Der holdes et nøiere Opsyn med Aandens Arbeidere, at de retskaffent maa øve sin Dont, og det skønne evangeliske Princip, at Daglønnere, som først indfinder sig i den ellefte Time, skal faa den samme Løn som de, der har baaret Dagens Byrde og Hede, er skikket til at vække Indignation i et lidet Samfund. Wergeland sled ufortrødent som en Jætte af en Rydningsmand og brød op Land til Aker og til Eng for sit Folk for Retten til at dyrke i sin egen Have det overflødige Vidunderflor, som bestaar, naar alt det daglige [197] Brød, han gav, forlængst er muggent og opædt. I det lille Samfund vil Aandsstrømninger brydes og afløse hverandre, de vil aldrig finde brede Leier til roligt Løb Side om Side; der vil herske et enten-eller, en kraftig aandelig Spænding i den ene eller anden Retning, aldrig et baade-og, en rig Omveksling, et Samspil af Forskjelligheder.

Det engelske Kultursamfund er fremfor noget andet overdaadigt i sin Rummelighed. Det anerkjender ingen anden Indskrænkning for personlige Selvfølelser end Moral, og da Moralen først rører paa sig og tager til Gjenmæle, naar den offentlig udæskes, er Indskrænkningen imaginær. Englænderne gjør blot en stor Bue udenom Moralen, saa faar de Lov til at gaa i Fred. Hvad man kalder engelsk Hyklery, er ikke andet end Udslaget af den Individualisme, som forlanger en Slaa for sin Dør og respekterer Slaaen for andres. Man ønsker intet Indblik til Skjæven i sin Broders Øie, og man dækker Bjælken i sit eget. I det store Puritanien er der et Folkeflertal for at helligholde Husfreden [198] og Hviledagen, forøvrigt er Livet og Ordet frit.

Vi forbinder gjerne med engelsk Aand Forestillingen om noget solid og sindigt, en Nøgterhed med en viss Træsmag af Omgangen med Kjendsgjerninger. Vi tænker paa Spencer. Eller noget bøst og massivt, en Melankoli, der ytrer sig i ødelæggelseslystig Humor som hos Swift. Eller vi tænker paa det lidt smaalige, katekismus-enkle Retfærdighedsinstinkt, der hvidter og soder Menneskeskildringen hos en saa stor Digter som Dickens. Vi forestiller os de mest modsatte Ting, og vi gjør Ret, for engelsk Aand er mer end enhver anden et stort broget Mønster af Modsætninger, og enhver værdifuld Englænder ligner ingen af sine Landsmænd.

Intelligenser, kraftige og nyttige som Londoner Bryggehester, og Intelligenser, fine, slanke og unyttige som de fuldblods – en Litteratur, hvor udholdende, overdøvende Udhamring af moralske Banaliteter har fortrængt selve Erindringen om Stilens Skjønhed, og Verker i denne Litteratur, lyse og straalende af en Skjønhed, der er sig selv nok!

[199] Den eneste virkelig sjeldne Skribent, den eneste virkelig store Poet i vore Dages England var Oscar Wilde. Det mærkelige ved hans Skjæbne er dette, at han, der før den Begivenhed indtraf, som styrtede ham i den dybeste menneskelige Fornedrelse, var en Kunstner, for hvem Kunsten og Livet var en Leg ... efterat han havde tabt alt: Velferd, Ære, Frihed, i selve Lidelsen og Nedværdigelsen fandt Kilder til nyt Liv, ny og

dybere Lykke, ny og større Kunst. Hans virkelige Storhed aabenbared sig først efter hans Fald. Det er efter at have udsonet sin Tugthusstraf, at han skrev *Reading Jail Ballad*, det herlige Digt, hvis Enfold og Patos og tragiske Visdom er saa ulig den Aand, der besjæled den tidligere skeptiske Epikuræer. Og det er under selve Fængselsopholdet, at han nedskrev de mærkelige Optegnelser, der er udkomne under Titelen *De profundis*.

Oscar Wilde var irsk af Oprindelse, han hører til Kelterne i engelsk Litteratur, var smidigere, lunefuldere, ustadigere end Englænderne, der som oftest har mere Karakter end Temperament. Han tilegned sig fransk ^[200] og behandlede det som sit Modersmaal, men som Aand har han modtaget stærkere Tilskyndelser af engelsk og italiensk Litteratur end af den franske. Det er ufransk, at en Tanke tiltalte ham mindre ved logisk Sikkerhed end ved forvoven Holdning. Han forstod Fryden ved den aandelige Idræt, den stramme Line, den farlige Ligevegt. «Paradoksernes Vei er Sandhedens Vei,» skrev han. «For at lære Realiteterne at kjende, maa vi først se dem i Trikot. Naar Sandheden begynder at slaa Kraftspring, saa kan man bedømme den.» En saadan Aandsdisposition forudsætter et klart Hode, ellers blir man Profet som Carlyle. Thi Profeter er neppe andet end genialt taagede Hoder med Hang til Paradokser. Ogsaa Profeterne danser paa Line, men Linen er slap og det mindst profetiske ved dem er, at de ikke forudser, hvor ofte de vil falde ned.

Oscar Wilde besad den køjlige Klarhed, som Italienerne, naar de taler om Vin eller Tanker, kalder *limpidezza*. Det var hans Overbevisning – og i den indesluttet han en stolt Fordring til sin Kunst – at alt ^[201] kunde udtrykkes. «En Kunstner er aldrig kraftløs.» Den synlige Verden stod for ham i tindrende Realitet. Han fangede de ilende Indtryk, han lod dem risle gennem sine Sanser og præparerede dem i lykkelige Definitioner. Hans legende Foredrag blir derfor aldrig den selvfordybede Tumlen med Tanker som den egentlige Filosofs. Livet, det netop tilfældige, Solskinnet, Blomsterne, Skyerne, Humlerne ... afbryder ham, gir ham nye Indfald, streifer hans Indfald med Striber, Duft, Skygger og summende Lyd.

*

Det heder i «Dorian Gray», at «de eneste Kunstnere, som er personlig indtagende, det er de daarlige; gode Kunstnere gir alt til sin Kunst, og følgelig er de selv ganske uinteressante. En virkelig stor Digter er den mest upoetiske Skabning i Verden, men de smaa Digtere er ligefrem bedaarende. Jo daarligere de rimer, jo mere maleriske ser de ud. Bare det at en Mand har skrevet en Bok fuld af andenrangs Sonetter, gjør ham ganske uimodstaaelig.»

^[202] Dette er utvilsomt i tusen Tilfælde rigtig. Har Oscar Wilde været en Undtagelse? Formodentlig. Den høie Gunst, han personlig nød blandt det engelske Aristokrati, og den ringe Energi, hvormed han forfulgte sine literære Seire, tyder paa, at han gav sig hen som Improvisator, strødde ud sine Skatte og var en ligesaa glimrende Kausør som Skribent.

*

I «Dorian Grays Billede», en fantastisk Roman, fortrinlig oversat til dansk af Sten Drewsen, har vi hele Oscar Wilde fra denne Periode, *artiste pour l'art*, indtagende udæskende, malicieux, fordærvet ... og fremforalt straalende af det Overmod, som er den eneste Undskyldning for at skabe noget overflødigt ...

Bokens Fabel, som er det minst væsentlige, hvis man opfatter den som rent Kunstverk uden Tendens, minder om de symboliserende Omskrivelser, som var yndet af de tyske Romantikere: Ligesom Peter Schlemihl mister sin Skygge og en af Hoffmanns Helte sit Speilbillede, har den unge Dorian Gray, [203] som nærer en lidenskabelig Narcisforelskelse i sin egen Skjønhed, købt sig en evindelig Ungdom ved at lempe alle de synlige Følger af Aarene og sit syndefulde Liv over paa sit Portræt. Billedet ældes, han selv bevarer sin Ungdom. Billedet blir hæsligt, han selv bevarer sin Skjønhed. Hans Tanker og Gjæringer sætter sine uudslettelige og forræderske Furer i det malte Ansigt, mens hans eget forblir glat. Billedet hovner og bulner af hans Laster, hans eget Aasyn bevarer sit oprindelige Præg af Uskyld. Billedet forestiller til enhver Tid hans moralske Personlighed, det er hans løsrevne onde Samvittighed ...

Og han stiller Portrættet hen og gemmer det, netop som man kunde ville gemme en frygtelig Anklager, og besøger det ikke desto mindre Gang paa Gang i Gru og Spænding indtil han tilslut i Fortvilelse jager en Kniv gennem det og selv falder raadden og ukjendelig i Billedets Lignelse til Jorden, mens Billedet i samme Øieblik gjenvinder sit og hans oprindelige Udseende.

*

[204] Det er vanskeligt, hvor meget end Forfatteren frakjender sig enhver moralsk Tendens, ikke i denne Allegori at se en Fordømmelse af det æstetiske Nydelsesliv. I Skjønhedsglæden og i Tankeglæden kan Mennesket mane frem Dæmoner, som forhærder hans Hjerter i Egoisme, hans Hjerne i intellektuelt Hovmod og fortaber hans Sjæl. Og har Digteren selv paa dette Tidspunkt ikke ment dette, men kun benyttet Lasten som Kunstnerens Stof i Kunsten, saa kastes der dog en mærkelig Refleks over denne Bok af de Bekjendelser, han skrev i det sidste Aar af sit Ophold i Reading-fængslet (*De profundis*. Engelsk og tysk Udgave 1905).

Den ulastelige Skikkelighed vil skuffes, om den venter sig Selvbebreidelser, Anger og Sønderknuselse i denne Bok. Oscar Wilde vidste for godt, at det, som var hændt ham, maatte hænde. Han mente ogsaa, at vi Mennesker ligesaa ofte straffes for vore Dyder som for vore Laster; og det blev efter den første, næsten tilintetgjørende Fortvilelse et Holdepunkt for ham i den forsmædelige Fangetilværelse at vide, at intet kunde været anderledes, end det engang var. Den [205] Erkjendelse vaagned i ham, som han med al sin nygryende Energi klamred sig til og uddybed, at det staa i et Menneskes Magt, at vende alle Oplevelser, selv de forferdeligste, til gode for sig selv. Og han kom til at spørge sig selv om den egentlige Grund til, at han sad der: hvad der mangled, hvad han havde undgaat, hvad der ikke havde aabenbaret sine Hemmeligheder for ham i hans forrige Liv, og han forstod, at det var Smerten, Lidelsen. Han havde grebet efter alle de gyldne Frugter, som hang i Solen, han havde forsmædd, hvad der stod i Skyggen: Han havde levd et ufuldstændigt Liv. «Bag Lyst og Latter fordækker sig ofte et raat og haardt og knortet Temperament, men bag Smerten er bestandig Smerte, bag Smerten er bestandig Sjæl.» Og han fandt den nye Vei til sig selv, i Virkeliggjørelsen af sit eget Væsen, til Fuldkommenheden. Han begyndte i Tugthuset sit *vita nuova*.

[206] Oscar Wilde har allerede længe ligget i sin Grav. Denne lille Bok vil blive dyrebar for alle, hvor forskellige de end er af Anskuelser. Han selv var i sit Liv en stor Hedning, og han blev en god Kristen. Han levde med Verden, og han blev forkastet af Verden, og han overvandt Verden. Han kan vanskelig tages til Indtægt for noget Parti i denne Verden, hvor vi alle famler. For partivis opnaar vi hverken

Himmel eller Helvede. Men hans Skjæbne vil være betydningsfuld for mangfoldige, og alle vil glæde sig over hans store elskværdige Sind.

n1. kræver] rettet fra: kræ- (trykkfeil)

Nils Kjærs *Smaa Epistler* er lastet ned gratis fra bokselskap.no